Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Cím: 1122 Budapest, Maros u. 19-21.
Telefon: +36 (1) 477 3100,
Fax: +36 (1) 477 3136
Honlap: www.educatio.hu

A pedagógiai szakszolgálatokban végzett iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás szakterületi protokollja

Szabó Éva−N. Kollár Katalin−Hujber Tamásné

2015

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Cím: 1122 Budapest, Maros u. 19-21.
Telefon: +36 (1) 477 3100,
Fax: +36 (1) 477 3136
Honlap: www.educatio.hu

A tanulmány első kéziratát átdolgozta és lektorálta:

Szabó Éva–N. Kollár Katalin

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalom

Bevezetés 6

1. Az iskola- és óvodapszichológus és az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora feladatkörök definíciója 9

2. Az iskola- és óvodapszichológus feladatok célcsoportja 13

3. Az iskolapszichológiai és óvodapszichológiai feladatok ellátásához szükséges infrastruktúra 18

3.1. Munkavégzéshez használt helyiség és berendezési tárgy szükséglet: 19
3.2. Technikai eszköz szükséglet: 19
3.3. Utazási feltételek biztosítása: 21
3.4. Foglalkozástartás eszközei: 22
4. Az iskola- és óvodapszichológus feladatok feladatellátásához szükséges kompetenciák 26

4.1. Az iskola- és óvodapszichológus munka elsődleges kompetenciái 26
4.2. Másodlagos kompetenciák 28
4.3. A speciálisan az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorára vonatkozó kompetencia elvárások 30
5. Az iskola- és óvodapszichológusi munka folyamatának leírása 33

Az iskola- és óvodapszichológiai feladatok INYR folyamatmodellje 34
5.1. A referálás/bejelentkezés 35
5.2. Az iskolai és óvodai szűrőeljárások 37
Az iskolai és óvodai szűrő és állapotmegismerő eljárások általános szabályai 37
A tájékoztatás és engedélykérés szabályai 37
A kérdőívek, tesztek használatának szabályai 40
5.2.1. A szűrés céljának meghatározása, első találkozás 40
5.2.2. Képességvizsgálat 41
5.2.3. Társas kapcsolatok vizsgálata 42
5.2.4. Tanulási szokások, nehézségek, tanulási motiváció vizsgálata 43
5.2.5. Kortárs erőszak feltárását célzó vizsgálat 44
5.2.6. Kiemelkedő képességek vizsgálata 45
5.3. Állapotmegismerés 46
5.3.1. A megfigyelés 46

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

5.3.2. Életmódvizsgálat 48
5.3.3. Tanulási szorongás vizsgálata 49
5.3.4. Tanulási és teljesítmény problémák vizsgálata 49
5.3.5. Pályaérdeklődés megismerése 50
5.3.6. Tehetség megismerés 50
5.3.7. Kommunikációs problémák vizsgálata 51
5.3.8. Krízishelyzet azonosítása 51
5.4. Beavatkozás 52
5.4.1. Egyéni tanácsadás 52
5.4.2. Csoportos tréning, tanácsadás (kiscsoportban v. osztállyal) 55
5.4.3. Konzultáció: szülőkonzultáció és pedagóguskonzultáció 59
5.4.4. Konfliktuskezelés 62
5.4.5. Krízisintervenció 64
5.4.6. Döntés átirányításról 65
5.4.7. Preventív programok kidolgozásában-megvalósításában való részvétel 66
5.5. Kontroll 67
5.6. Szakmai támogató tevékenységek - Az iskola- és óvodapszichológus koordinátor speciális feladatai 68
5.6.1. Tájékoztató előadás szülőknek valamint pedagógusoknak (pszichoedukációs tevékenység) 69
5.6.2.Szakmai team szervezése, tervezése, előkészítése 69
5.6.3.Szakmai team megtartása, levezetése 70
5.6.4. Az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok mentorálása 72
5.6.5.Pedagógus, szülő, kortárscsoportban társvezetés/vezetés 75
6. A szakmai és szakmaközi kommunikáció 76

6.1. Szakmai kommunikáció az iskola- és óvodapszichológusok között 76
6.2. Az iskola- és óvodapszichológusok további szakmai partnerei 77
6.3. Szakmaközi kommunikáció: 80
6.4. A szakmai és szakmaközi kommunikáció szabályai: 81
7. A szakmai munka támogatása 83

7.1. Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis 83
7.2. Részvétel szakmai konferencián 85
7.3. Részvétel más szakmai továbbképzésen 85
7.4. Részvétel szakmák közti esetkonferencián 86
7.5. Pedagógus szaktanácsadó rendszer 86
8. A szakmai munka minőségének ellenőrzése 88

8.1. Képesítési és továbbképzési követelmények 88
8.2. A szakmai munka ellenőrzése és minősítése 88
8.3. Az iskola- és óvodapszichológusok koordinátorának szerepe a minőségbiztosításban 92
9. Az iskola- és óvodapszichológusi munka adminisztrációja 93

9.1. Az egyes gyermekek/tanulók állapotának és fejlődésének követése 93
9.2. A munka színvonalas végzéséhez szükséges feladatkövetés, és a hosszútávú minőségfejlesztés számára adatgyűjtés 95
9.3. A munkavégzés dokumentálása a munkáltató felé 96
Irodalomjegyzék 98

Mellékletek 102

1. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológiával kapcsolatos 2014. szeptemberében hatályos jogszabályok és az ezekben szabályozott kérdések 102
2. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológiai feladatok törvényi előírásai 104
3. melléklet: Az iskola/óvoda pedagógiai programjába javasolt szöveg az iskolapszichológus/óvodapszichológus alkalmazása esetén 109
4. melléklet: Minta az aktív és a passzív szülői beleegyezés kérésére 111
5. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológusok által használt mérőeszközök listája 114
6. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológusok feladatvégzésének adminisztrálására javasolt szempontrendszer és űrlap 116
7. melléklet: Összesítő a feladatvégzésről 119
8. melléklet: Ajánlások a munkaköri leírás készítéséhez 121
9. melléklet: Ajánlás a munkaidő dokumentálásához 123
10. melléklet: Ajánlás a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok munkaidejének szabályozásával kapcsolatban 124

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Cím: 1122 Budapest, Maros u. 19-21.
Telefon: +36 (1) 477 3100,
Fax: +36 (1) 477 3136
Honlap: www.educatio.hu

Bevezetés

Az iskola- és óvodapszichológia alkalmazása Magyarországon az 1980-as évek közepére vezethető vissza. Ennek tartalmi szabályozása azonban kezdetben csupán egy minisztériumi módszertani levél formájában történt (Hunyady György, Templom Józsefné (1989) Pszichológus az iskolában = iskolapszichológus MM Közoktatási és Pedagógus Képzési Önálló Osztály). Az iskola és óvodapszichológia szakmai protokolljának részletes kibontására az első kísérlet 2006-ban született, de ez a protokoll-javaslat nem került hivatalos elfogadásra (P. Balogh Katalin 2006). A szakmai irányelvek megfogalmazásának következő állomása a kistérségi iskolapszichológus hálózat működésének szabályozására készített ajánlás (M. Tamás Márta, Nemesné Somlai Gitta, Horváth Ágnes, Szakács Katalin, 2009). Mindezek mellett egységes és általánosan érvényes, hivatalos protokoll még nem született az iskola- és óvodapszichológusok munkájának szabályozására. Az eddigi legteljesebb protokoll-javaslatot Szitó Imre (Szitó, 2010) készítette, a jelen protokollban az ő javaslataira is támaszkodunk.

Az elmúlt közel három évtizedes magyarországi gyakorlat tapasztalatai és a nemzetközi szakirodalom alapján az iskola- és óvodapszichológusi munkának öt markáns jellemzője fogalmazható meg.

1. ***Preventív szemlélet.*** A szakmai gondolkodást a preventív szemlélet határozza meg, elsődleges feladat az egészséges életmód és pszichés jóllét elősegítése és ezáltal a problémák keletkezésének megelőzése.
2. ***Kliensek széles köre.*** Az iskola- és óvodapszichológus kliense a nevelési, oktatási intézmény minden szereplője. A gyermekek illetve tanulók mellett a velük foglalkozó pedagógusok, az iskola egésze és a szülők is a kliensek köréhez tartoznak.
3. ***Indirekt munkamód*** előnyben részesítése. A feladatkör direkt és indirekt szolgáltatásból áll, amelyben az indirekt szolgáltatások - elsősorban a pedagógus konzultáció - a prioritást élvező munkamód.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

4. ***A fejlődéslélektani szempontok*** figyelembe vétele nem csupán az adott gyermek életkori jellemzőinek figyelembe vételét jelenti, hanem a fejlődés és a fejlesztés lehetőségeinek és az adott gyermek erősségeinek számbavételét is.
5. ***Rendszerszemléletű megközelítés***. Az ökológiai (Szitó, 2010) illetve rendszerszemléletű megközelítés lényege, hogy az adott problémát mindig a teljes társas kontextus figyelembevételével elemezzük, és oldjuk meg. A megoldásba bevont szereplők körének meghatározásában nem csupán az összes érintettet, hanem a potenciális segítőket is számba vesszük.

Az iskola- és óvodapszichológusok alkalmazása 2013. szeptember elseje előtt különböző szervezeti keretek közt valósult meg. A közvetlenül iskolához illetve óvodához tartozó szakemberek mellett a nevelési intézményektől független szervezeti keretben dolgozó szakemberek is részt vettek az ellátásban. Ilyen szakmai team elsőként Pedagógiai Kabinet keretében (Budapest XIII. kerület) jött létre, és változatos szervezeti keretben, a 2000-es évek közepétől egyre növekvő számban jellemzően Nevelési Tanácsadó keretében működtek.

A 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről új alapokra helyezte a nevelési és oktatási intézmények óvoda és iskolapszichológusi ellátását. A 20/2012-es (VIII.31) EMMI rendelet részletesen rögzíti az óvoda és iskolapszichológusok feladatkörét. Ezek a szakemberek a köznevelési intézmények alkalmazásában állnak, az iskolapszichológusok szervezetileg a KLIK-hez tartoznak, az óvodapszichológusok viszont az önkormányzati fenntartású óvodák alkalmazottai. Ebből adódóan megváltozott a szakszolgálatok óvoda és iskolapszichológiai feladatellátása is. A 15/2013. (II.26) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények tíz ellátandó területének egyikeként, az iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás meghatározása során az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorának feladatkörét írja le, járásonként egy főállású szakembert rendelve a feladatkör ellátására. Részletesen a fenti rendelet 29. § (1) és a Nemzeti köznevelési törvény 18. § (2) bekezdés i) pontja rendelkezik a koordinátor szervezeti szintű

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

megjelenéséről. Mivel jelen protokoll a szakszolgálati iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátást megvalósító iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorának munkájához nyújt útmutatást, ezért kiemelten foglalkozunk a koordinátori feladatokkal[1]. Azonban az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorának munkája jelentős arányban az intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok munkájának szakmai vezetése és összefogása, ezért részletesen kitérünk az ezen munkakörökre vonatkozó protokoll irányelveire és szakmai követelményekre is.

Jelen protokoll struktúráját tekintve kitér az iskola- és óvodapszichológusok, valamint az őket szakmailag vezető iskola- és óvodapszichológusok munkájának koordinátora tevékenységi terület protokolljának definíciójára. Rögzíti a nevelési intézményekben dolgozó pszichológusok és a koordinátor elsődleges és másodlagos célcsoportjait, a munka ellátása érdekében szükséges infrastrukturális feltételeket és a jelentkező eszközigényt. Külön szól az iskola és óvodapszichológusok valamint a koordinátorok szakmai, személyes és szociális kompetenciáiról. Egységes keretben mutatja be az iskola- és óvodapszichológusok és az őket vezető koordinátor feladatellátási folyamatait. A szakmai és szakmaközi kommunikáció, a szakmai munkát támogató eszköztár és a minőségellenőrzés és adminisztráció kérdései alkotják a protokoll további fejezeteit.

[1] Az iskola- és óvodapszichológiára valamint az iskola- és óvodapszichológiai feladatok koordinátorára vonatkozó valamennyi jogszabályt az 1. mellékletben közöljük.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

1. Az iskola- és óvodapszichológus és az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora feladatkörök definíciója[2]

Az iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátást megvalósító szakmai tevékenységek és szerepkörök általános meghatározása:

Az iskolapszichológia, óvodapszichológia olyan tudomány és alkalmazott szakterület, amely az iskolai oktatás és nevelés valamint és óvodai nevelés területén felmerülő problémákra pszichológiai eszközökkel kíván választ adni a megismerés és a beavatkozás területén egyaránt. A pszichológia tudományának és irányzatainak teljes spektrumában támaszkodik a legfrissebb ismeretekre, módszerekre, de különösen azokat a megközelítésmódokat integrálja, amelyek a gyermekek és fiatalok lelki fejlődésének megértésére és a fejlődést segítő szocializációs folyamatok, egyéni és társas erőforrások befolyásolására irányulnak.

Az iskolapszichológus, óvodapszichológus olyan pszichológiai képzettséggel rendelkező szakember, aki szaktudományának ismereteit, a jogszabályok szerint érvényes képzőintézményekben szerzett képzettségét és tapasztalat útján szerzett kompetenciáit, az iskola, óvoda szervezeti keretei között, az iskola, óvoda által felvetett problémákra alkalmazza úgy, hogy ezzel együtt szakmai döntéseit a helyi sajátosságok figyelembevételével autonóm módon hozza meg.

A nevelési-oktatási intézményekben alkalmazott pszichológus tevékenysége a továbbiakban felsorolt jellemzőkkel rendelkezik, és meghatározott keretfeltételeket igényel:

[2] A 2. fejezet nagymértékben támaszkodik Szitó Imre protokolltervezetére, a szó szerinti átvételek a szerző engedélyével (Szitó 2010, 5. 11. 23.).

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az iskola- és óvodapszichológusok feladatkörét a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról c. rendelet 132. § szabályozza. A feladatkör jogszabályi meghatározása:

> *„A nevelési-oktatási intézményben alkalmazott óvodapszichológus, iskolapszichológus ellátja az e §-ban meghatározott feladatokat, amelyek elsődleges célja a gyermek, a tanuló személyiségfejlesztése, lelki egészségvédelme, továbbá a nevelő-oktató munka hatékonyságának segítése."*

A jogszabály kínálta meghatározáson túl – melynek feladatokra való lebontását az 5. fejezetben tárgyaljuk – további szempontok lényegesek a profil körülírásában. Ilyenek: a feladatvégzési hely és a feladatadás, feladatellenőrzés kérdései.

(1) A munkavégzés során a fentiekben nevezett pszichológus *feladatvégzési* helye a nevelési-oktatási intézmény, melyben biztosítani szükséges számára a munkavégzés feltételeit megteremtő infrastruktúrát valamint a feladatellátáshoz elengedhetetlen eszközöket.

(2) Az intézményekben alkalmazott pszichológus a szakmai protokollok útmutatása valamint a képzése során elsajátított ismeretei és készségei alapján, a mindenkori munkahelye aktuális problématerületeit figyelembe véve, munkaprofilját alapvetően önállóan alakítja ki. Munkájával kapcsolatos nem adminisztratív jellegű ellenőrzést, feladatellátására vonatkozó irányítást, kezdeményezést és értékelést csak szakterületének előírásai szerinti képzettségű szakembertől fogadhat el. Munkavégzése mindenkor összhangban kell, hogy legyen a Szakmai Etikai Kódex alapelveivel valamint a mindenkori jogszabályokkal.

(3) Az *iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora* munkakörét – a 15/2013. (II.26.) EMMI rendelet 29. § (2) bekezdése határozza meg.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A jogszabály alapján megfogalmazható definíció szerint az iskola- óvodapszichológus feladatok koordinátora olyan pedagógiai szakszolgálatoknál alkalmazott, a jogszabályokban előírt szakpszichológusi végzettséggel rendelkező szakember, aki a jogszabályok szerint érvényes képzőintézményekben szerzett képzettségét és a munkakör betöltéséhez a kompetenciáit munkaidejének legnagyobb részében a nevelési-oktatási intézményekben működő pszichológusok munkájának szakmai koordinálására, szervezésére fordítja. A fennmaradó töredék munkaidejében a tradicionális szakember-kliens kapcsolatok keretei között nyújt szakmai szolgáltatást az iskola- és óvodapszichológus klienseknek.

A koordinátor esetén is fontos definíciós szempontok a feladatvégzési hely és a feladatadás, feladatellenőrzés kérdései.

1. A munkavégzés során az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorának munkavégzési helye a pedagógiai szakszolgálati intézmény valamelyik telephelye és a nevelési oktatási intézmény(ek) egyaránt, melyekben biztosítani szükséges számára a munkavégzés feltételeit megteremtő infrastruktúrát valamint a feladatellátáshoz elengedhetetlen eszközöket.
2. A pedagógiai szakszolgálatnál alkalmazott iskola- és óvodapszichológia feladatok koordinátora a szakmai protokollok útmutatása valamint a képzése során elsajátított ismeretei és készségei alapján, a mindenkori munkahelye aktuális problématerületeit figyelembe véve, munkaprofilját alapvetően önállóan alakítja ki. Munkájával kapcsolatos nem adminisztratív jellegű ellenőrzést, feladatellátására vonatkozó irányítást, kezdeményezést és értékelést csak szakterületének sajátosságaihoz illeszkedő képzettségű szakembertől fogadhat el. Munkavégzése mindenkor összhangban kell, hogy legyen a Szakmai Etikai Kódex alapelveivel valamint a mindenkori jogszabályokkal.

Az iskolapszichológia, óvodapszichológia koordinátora aktuális munkaköri leírását a 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 29. § (2) bekezdése (módosítása 8/2014. I. 30.) tartalmazza (2. melléklet).

Az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora meglehetősen szerteágazó tevékenységkörrel rendelkezik. Ennek megfelelően, ezt a feladatot járásonként/tankerületenként egy teljes állású szakember látja el, ami azt jelenti, hogy a teljes országos iskola- és óvodapszichológusi hálózat kiépülése után egy koordinátor 10-15 szakember munkáját fogja össze (nagyobb járásokban, Budapest egyes kerületeiben ez akár húsz főt is jelenthet).

A feladat összetettsége indokolja, hogy a koordinátor a szakterületen gyakorlattal és rálátással rendelkező szakember legyen. A jogszabály szintjén ez az elvárás minimum öt éves szakmai gyakorlat iskolában vagy óvodában, valamint pedagógiai/óvoda- és iskolapszichológiai/tanácsadó pszichológusi szakképzettségként fogalmazódik meg.

2. Az iskola- és óvodapszichológus feladatok célcsoportja

Az iskola- és óvodapszichológusi szolgáltatás kiterjed a közoktatási intézményben gyermek/tanuló diákokra, a diákok szüleire és a pedagógusokra is. A koordinátor elsődleges kliensei a nevelési intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológus kollégák. A feladatkörök bemutatásánál (5. fejezet) részletesen kitérünk arra, hogy a koordinátor tevékenységei hogyan érintik mindazokat a klienseket - elsődlegesen vagy áttételesen - akikkel az intézményben dolgozó pszichológusok foglalkoznak.

A kliens fogalma az iskola- és óvodapszichológusi területen más értelmezési kontextust igényel, mint a szakszolgálati munka azon területein, ahol a fejlesztést igénylő vagy terápiás ellátásban részesülő tanulók körében gondolkodunk. Az iskola- és óvodapszichológiában célszerű megkülönböztetni az adott eset szempontjából elsődlegesen és másodlagosan érintettek körét. Ezt a megkülönböztetést nem csak abban az értelemben tesszük, hogy egy probléma, például egy tanuló problémás viselkedése a pedagógus pszichés állapotára is hatással van, hanem abban az értelemben is, hogy az indirekt szolgáltatások esetén a kliensre másokon keresztül gyakorolunk hatást. Másodlagosan érintett kliensek mind az intézményekben dolgozó pszichológusok, mind a koordinátorok esetében megtalálhatóak. Indirekt szolgáltatás nyújtása a kliens számára iskolai és óvodai környezetben jellemzően a pedagógus konzultáció során valósul meg, a koordinátor esetében az intézmény szereplőinek (pedagógusok, gyermekek) segítése az ott dolgozó pszichológus támogatásán keresztül történik. A továbbiakban áttekintjük a kliensek körét, zárójelben csak egy-két illusztratív példát tüntetve fel, a teljes feladatkör az 5. fejezetben kerül ismertetésre, majd ábrán mutatjuk be az iskola- és óvodapszichológusok valamint a koordinátorok kliensi hálóját (1. ábra).

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az iskola- és óvodapszichológus kliensei[3]:

a. a gyermek/serdülő egyéni helyzetben
b. gyermekcsoport, serdülő csoport *(nehezen beilleszkedő óvodások támogatása, osztályfelmérések visszajelzése alcsoportokban, pályaválasztási csoport, kortárs segítők csoportja, tanulási és teljesítményproblémákkal küzdők csoportja, önismereti csoportok)*
c. óvodai csoport, iskolai osztály *(tanulási problémák preventív szűrése óvodai csoportban, felmérések visszajelzése osztályokról, tematikus beszélgetések, pszichológiai ismeretterjesztés)*
d. szülő/gondviselő: apa és anya egyénileg vagy együtt, de megjelenhet a nagyszülő, nevelőszülő is, amennyiben ő a gyerek gyámja, átmeneti vagy tartós gondviselője
e. szülő csoport *(tematikus előadások, több gyereket érintő problémahelyzet megoldására összehívott szülői esetmegbeszélő/problémakezelő csoport)*
f. pedagógus egyéni helyzetben *(tanítási és/vagy nevelési probléma kezelését elősegítő konzultációs folyamat, tanácsadás, intervenciós lépések kidolgozása, nyomon követése)*
g. pedagógus csoport (*osztálytermi kommunikációs és problémamegoldó kompetenciák fejlesztése, problémafókuszú és/vagy tanuló fókuszú esetmegbeszélés, problémamegoldás (Gordon, 1990), érzelmi intelligencia tréning)*
h. intézményvezető(k)
i. az intézmény szervezeti alcsoportjai (*alsó- vagy felső tagozatosok, az érettségiző osztályok, a kezdő osztályok, óvodai munkaközösségek*)
j. a szervezet egésze (*minden évfolyamra kiterjedő felmérés iskolai osztályokban/ óvodai csoportokban, értékorientáció, a társas kapcsolatok, az osztályklíma, a tanulási motiváció témakörökben*)

[3] A kliensek körét Szitó Imre protokoll tervezete alapján fogalmaztuk meg, a szó szerinti részletek átvétele a szerző engedélyével (Szitó 2010, 16-17.) történt.

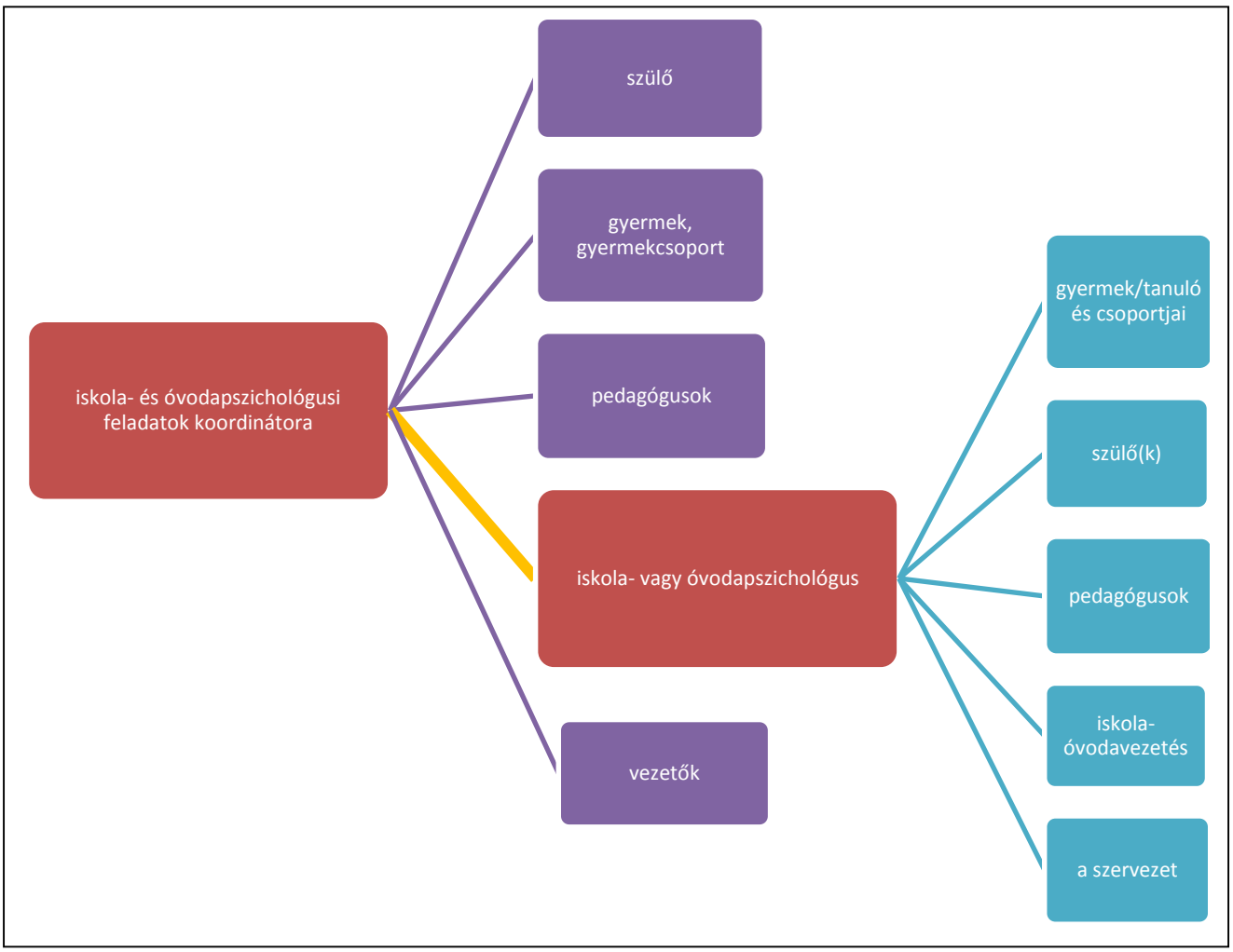
SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorának kliensei:

a. a tankerület iskola- és óvodapszichológusai egyénileg (*konzultáció, esetkezelésben nyújtott segítség)*
b. a tankerület iskola- és óvodapszichológusainak csoportja *(team megbeszélések, közösen kidolgozott szűrővizsgálatok, járási szintű preventív programok)*
c. a gyermek/serdülő egyéni helyzetben *(szülő egyéni megkeresése esetén)*
d. szülő/gondviselő(k) egyénileg vagy együtt *(egyéni megkeresés esetén)*
e. gyermekcsoport, serdülő csoport *(kettős csoportvezetés iskola-, óvodapszichológussal)*
f. tankerületben dolgozó pedagógus *(pedagógus egyéni megkeresése esetén)*
g. pedagógusok csoportja *(szakszolgálati keretben hirdetett tanári esetmegbeszélő /relaxációs, kiégés prevenciós stb. csoport)*
h. tankerületi nevelési intézmények vezetői *(felmérések járási szintű eredményeinek visszajelzése)*

A különböző nevelési intézmények eltérő arányban igénylik a különböző klienscsoportokkal való foglalkozást, azonban az iskola- és óvodapszichológusi munka hatékonysága sokszor éppen azon múlik, hogy bevonjuk-e a problémamegoldásba az érintettek teljes körét, vagy támaszkodunk-e azokra az előforrásokra, amiket a pedagógusok, az osztálytársak vagy a család bevonásával érhetünk el. A kliensek teljes körével való munkamód kialakítása egy intézményben hosszabb idő, sok esetben egy-két év munkájának eredménye, és az iskola- és óvodapszichológus szakmai tapasztalatával és képzettségével összefüggést mutat. Bármelyik kliensréteg esetén (diák, szülő, tanár) a kevés tapasztalattal rendelkező pszichológus számára kedvezőbb, ha egyéni helyzetekben próbálja ki kompetenciáit először, ezután lép tovább a csoporttapasztalatok felé. Fiatalabb gyerekkel megvalósított tanácsadás során általában könnyebb elsajátítani a szakmai

készségek elemeit, mint serdülőknél, diákok körében könnyebb a gyakorlás, mint felnőttek társaságában. Tanácsadási helyzetekben az aktívan kommunikáló (játszó, rajzoló) klienssel könnyebb a szakma elemi fogásait tanulni, mint a passzív vagy ellenálló kliensnél. Szakmai szempontból indokolt a fokozatosság a feladatkörök, ezen belül a klienskör felvállalásában is. A pszichológus speciális érdeklődése vagy több éves szakmai tapasztalata képes felülírni az előbbiekben felvázoltakat (Szitó, 2010).

1. ábra Az iskola- és óvodapszichológusok valamint a koordinátoruk kliensi hálója

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A kliensi kör mellett az iskola- és óvodapszichológusoknak és különösen a koordinátoroknak kiterjedt szakmai együttműködési hálózatban kell dolgozniuk az eredményesség érdekében.

Az iskola- és óvodapszichológusok szakmai együttműködő partnerei:

a. az egymással kapcsolódó intézmények pszichológusai (pl. óvoda- és a beiskolázási körzet iskolája, partneriskolák: általános- és középiskola)
b. a nevelési intézményben dolgozó, a pedagógiai munkát segítő szakemberek (fejlesztőpedagógus, logopédus, gyógypedagógus, gyógytornász)
c. gyermekvédelmi, családgondozó intézmények szakemberei
d. a szakszolgálat munkatársai, különös tekintettel a szakértői bizottság, nevelési tanácsadás, pályaválasztás és tehetséggondozás szakembereire
e. iskolaorvos, védőnő, gyermekorvos
f. gyermekpszichiáter

Az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorának együttműködő partnerei:

a. a szakszolgálat munkatársai, különös tekintettel a szakértői bizottság, nevelési tanácsadás, pályaválasztás és tehetséggondozás szakembereire
b. gyermekpszichiátriai és egyéb egészségügyi és speciális fejlesztő intézmények
c. iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorai megyei és országos szinten
d. Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis, és a regionális Módszertani bázis (pl. DIPSZI)

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

3. Az iskolapszichológiai és óvodapszichológiai feladatok ellátásához szükséges infrastruktúra

A minőségi munkavégzéshez mind az iskola-, mind az óvodapszichológus, mind a koordinátor esetében az infrastrukturális feltételeknek meg kell lenniük. Ezeknek van egy olyan minimális szintje, ami nélkül nem képzelhető el a munka megvalósítása még a feladatkör szűkítése esetén sem, ezeket a rendeleti szabályozásban megtaláljuk.

A 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet rögzíti az óvodákban és iskolákban biztosítandó tárgyi feltételeket. Az óvodák esetén óvodapszichológusi szobát, asztalt négy székkel, szőnyeget és könyvek, iratok tárolására is alkalmas polcot ír elő kötelezően. Az iskola esetén se sokkal részletesebb a rendelet, polc helyett zárható iratszekrényt, az előzőekben említett egyéb eszközökön kívül ruhatároló fogast, szeméttárolót, és a munkavégzés eszközei közül számítógépet perifériákkal és telefonkészüléket határoz meg.

Az iskola- és óvodapszichológusi feladatok koordinátora esetén a 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet (a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről) 9. melléklet 1. fejezete rögzíti a helyiségek minimális számát, a személyi feltételek és a klientúra függvényében. Magának a koordinátornak a szakszolgálati rendelet nem rögzít külön vizsgálati helyiséget, csupán általánosságban határozza meg, hogy kellő számú vizsgáló szobát kell biztosítani. Bár a koordinátor a személyes kapcsolatfelvétel egy részét a terepen, külső intézményekben valósítja meg, azonban szüksége van egy vizsgáló szoba használatára vagy vizsgálatokra is alkalmas saját használatú alkalmazotti szobára. Ebben folytathatja le egyrészt az önkéntesen jelentkezők vizsgálatát, másrészt az egyéni konzultációkat. Emellett havi/heti rendszerességgel a szakszolgálat épületében elengedhetetlen egy tárgyaló használata az óvoda- és iskolapszichológusok rendszeres szakmai team-munkája céljára.

3.1. Munkavégzéshez használt helyiség és berendezési tárgy szükséglet

A rendeletileg szabályozott pszichológusi szoba és berendezési tárgyain túl a berendezési tárgyak közt az óvodapszichológus esetén is szükséges olyan zárható iratszekrény, ahol a személyes információkat tartalmazó vizsgálati eredmények és szakmai feljegyzések tárolhatóak.

Az iskola/óvodapszichológus által használ helyiségnek a munkavégzés jellege miatt az alábbi szakmai kritériumoknak kell megfelelnie: A helyiségnek védettnek kell lennie a beszűrődő erős zajoktól, és a pszichológus szoba falán nem szűrődhet át a szobában folyó beszélgetés. A tanácsadás ideje alatt a helyiséget kizárólagosan kell, hogy használja a pszichológus beleértve a váratlan benyitás lehetőségét is.

A helyiség méretének és a bútor összetételének olyannak kell lennie, hogy azok biztosítsák a kisebb gyermek számára a helyiségben történő játék lehetőségét és lehetővé tegyék bármely korosztály illetve a szülők számára az egyéni tanácsadás, egyéni konzultáció megvalósítását. A helyiség mérete és a bútorok összetétele szempontjából kedvezőbb az olyan infrastrukturális ellátás, ahol legalább 3-4 személy a zsúfoltság érzésétől mentesen egyszerre lehet jelen a tanácsadási/konzultációs üléseken.

A megfelelő helyiségen túl szükség van alapvető technikai eszközökre, a foglalkozások tartásához szükséges eszközökre és a munkavégzéshez szükséges diagnosztikus eszközökre is.

3.2. Technikai eszköz szükséglet

Számítógép használat - korlátlan internet hozzáféréssel: A koordinátor kapcsolattartó feladatához elengedhetetlen a legmodernebb infokommunikációs lehetőségek használata, de a

kétoldalú kommunikációhoz a fogadó oldalnak is rendelkeznie kell a technikai eszközökkel. A nevelési-oktatási intézményben dolgozókkal való rendszeres kommunikációra legalkalmasabb az elektronikus levelezőrendszeren keresztül létrehozható csoportos levelező lista (pl. googlegroups, yahoogroups). Ezen keresztül nem csak a koordinátor létesíthet kapcsolatot a terepen dolgozókkal, de nekik is lehetőségük van egymással e-mailen keresztül szakmai problémákat, információkat megosztani. Ehhez a kommunikációs formához azonban a személyes és különleges státuszú adatok védelmére vonatkozó útmutatót szükséges összeállítani, amelynek tartalmaznia kell, hogy a munkaszervezésnek mely tartalmai kerülhetnek ilyen típusú nyílt felületre. A kliensek azonosíthatósága, megnevezése és a szakmai beavatkozások tárgyát képező magatartási problémák összekapcsolása a kliensek azonosíthatóságával nem jelenhet meg a nyilvános levelezőrendszerekben.

A korlátlan (értsd: letöltési kapacitásban korlátlan) internet használat másik fontos szerepe, hogy biztosítja a szakanyagok megkeresését, letöltését, szakcikkek, tudásbázisok elérését hazai és nemzetközi portálokon. Ezeket az információkat a koordinátor szakmai szempontokból értékelve, szükség esetén szelektálva (hiszen az internetes források minőség nem mindig kellően igényes) továbbíthatja a terepen dolgozók felé, illetve felhasználhatja mérések, elemzések készítésekor, valamint a szakmai önfejlesztésben.

A szélessávú internethez való hozzáférés lehetővé teszi továbbá az internetes telefon vagy Skype használatát, ami lényegében ingyenesen biztosítja a terepen dolgozókkal való élő kommunikáció lehetőségét, akár egyéni, akár konferenciahívás lebonyolítását.

Végül, de nem utolsó sorban az elektronikus nyilvántartási rendszer használata is megköveteli, hogy az iskola- és óvodapszichológus és a koordinátor számára a munkahelyén álljon rendelkezésre megbízható internetkapcsolattal rendelkező számítógép. Szükségesek lehetnek továbbá tesztértékelő szoftverek.

Fénymásoló használat: A szakszolgálatban rendelkezésre álló tesztek mellett az iskolapszichológia számos kérdőívet használ. Ezek sokszorosításához jelentős fénymásolási kapacitásra van szükség (pl. képességszűrés, pályaválasztás, közösségek vizsgálata stb.) A fénymásolási igények megfogalmazásakor érdemes gazdasági és környezetvédelmi szempontokra is tekintettel lenni, és amennyiben lehetséges, a papír alapú nagy volumenű szűrővizsgálatokat online kérdőíves rendszer (pl. Googleforms, Lime survey) használatával kiváltani. Erre természetesen csak akkor van lehetőség, ha az iskola-óvodapszichológus koordinátor, valamint a vizsgálati személyek köre egyaránt rendelkezik internet elérésre képes technikai eszközökkel (lásd fent).

Telefon/fax használat: A kapcsolatfelvételhez, egyeztetésekhez (szülők megkeresése, külső intézmények szakembereivel való kapcsolatba lépés, információ csere) szükséges a saját használatú telefon és szükség lehet dokumentumok továbbítására vagy fogadására, amihez szkenner, esetenként fax használata is szükséges.

3.3. Utazási feltételek biztosítása:

Amennyiben a pszichológus több ellátási helyen látja el a feladatát, biztosítani kell az intézmények közti közlekedést. A koordinátor a járás/tankerület területén munkája jellegénél fogva sokat utazik, ezért számára minden esetben biztosítani kell az utazási feltételeket. Ennek legfontosabb eleme, hogy ha az iskola- vagy óvodapszichológus több ellátási helyen dolgozik, akkor az ellátási helyek közti közlekedés költségeit meg kell téríteni a számára. Ha az intézmény rendelkezik személygépkocsival, rögzíteni kell, hogy azt az iskola- vagy óvodapszichológus illetve a koordinátor milyen estekben, és milyen rendszerességgel veheti igénybe.

A koordinátor munkavégzésének jellege miatt jelentkező speciális igények:

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A koordinátor gyakran változó munkavégzési helyére tekintettel célszerű számára a szükséges technikai eszközök mobil változatát biztosítani (laptop/tablet, mobilinternet, mobil telefon költségtérítéssel). A koordinátor nevelési intézményekben végzett tevékenységeihez (pl. egyéni megkeresések, pedagógus konzultáció) esetenként szüksége lehet nyugodt megbeszélésre, vizsgálathoz alkalmas szobára, ennek természetes megoldása a terepen dolgozó pszichológussal egyeztetett módon az ő szobájának igénybe vétele lehet.

3.4. Foglalkozástartás eszközei:

Az iskola- és óvodapszichológus és a koordinátor összetett kliensköréből és feladataiból adódóan a foglalkozásokhoz szükséges eszközök köre is rendkívül változatos. Léteznek alapeszközök, amelyekre rendszeresen szüksége van.

Alapvető eszközök:

- rajzeszközök (színes ceruza, papír, olló stb.) Ezeknek a körét nem érdemes részleteiben meghatározni, mert ez az adott korosztály és a pszichológus egyéni stílusa és használt módszerei függvényében természetesen változik, azonban a fogyóeszközök pótlására éves keret biztosítandó.
- ismerkedést, bemelegedést, kommunikációt segítő eszközök: játéktárgyak, papír képek, mesekönyv, labda, bábok stb.
- csoportos foglalkozásokhoz esetenként speciális eszközökre is szükség lehet. (pl. serdülőcsoport vezetésénél kreatív eszközök, gyurma, színes papírok, gyöngy stb.)
- tíz év alatti gyermekek esetén gyermekasztal és kisszék, szőnyeg
- információ átadást, tájékoztatást segítő eszközök (igény szerint): pl. faliújság
- kényelmes beszélgetésre, konzultációra alkalmas 2-3 ülőhely

- óra (halk falióra, stopper)

Szűrésre és állapotmegismerésre szolgáló eszközök

Az iskola- és óvodapszichológusi munka során olyan módszerek használata szükséges, amelyek megfelelnek az alapprotokollban megfogalmazott szempontoknak, szakmai követelményeknek (Torda, Nagyné Réz 2013).

Az alábbiakban számba vesszük azokat a területeket, amelyek esetén vizsgáló eljárások lehetnek szükségesek és megnevezünk néhány olyan eszközt, amely megfelel az alapprotokollban is rögzített minőségi szempontoknak (1. táblázat). Ezek azonban több szempontból is csak orientáló jellegűek. Egyrészt a megjelenített módszerek közül nincs szükség az azonos funkcióra fejlesztettekből mindegyikre. Másrészt az összes rendelkezésre álló eszköz felsorolása szinte lehetetlen. Harmadrészt a különböző területeken folyamatosan zajlik mérőeszköz fejlesztés, aminek eredményeként a tesztek, kérdőívek, skálák sora egyre bővül. A koordinátor egyik kiemelkedő feladata ezek figyelemmel kísérése, és a terepen dolgozók számára módszertani segítség adása az adott problémának megfelelő mérőeszköz kiválasztásában, felkutatásában. Az itt felsorolt mérőeszközök egy része még kevésbé ismert, ezekkel a módszertan és eszköztár bővítéséhez kívánunk ötleteket adni,(ez utóbbiakkal kapcsolatban az irodalomjegyzékben közlünk szakirodalmi hivatkozásokat).

Mérés célja	Javasolt eszközök (példák)
Kognitív képességek mérése	WISC-IV; WAIS; RAVEN Színes és progresszív mátrixok; Woodcock– Johnson; RAVLT;részképességvizsgáló tesztek: pl. Bender A, B;figyelemtesztek; kreativitás tesztek

Szociális kompetencia és viselkedési jellemzők	Vineland Szociális érettségi skála; Kasik-féle Szociális problémamegoldó képesség kérdőív;SDQ (Strength and DifficultiesQuestionnaire); CBCL
Csoportok megismerése	Mérei féle többszempontú szociometria; Hierarchikus szociometria; osztályklíma vizsgálat
Tanulási kompetenciák és jellemzők	Tanulási stílus kérdőív; Életmód kérdőív
Pályaválasztási orientációt segítő mérőeszközök	SUPER-féle értékvizsgálat, a további eszközöket lásd a továbbtanulási, pályaválasztási szakterületi protokollban
Mentálhigiénés állapotfelmérés	SAFA tesztcsomag; Tennessee énképvizsgálat; iskolai szorongás; stressz; iskolai erőszak
Személyiség/kapcsolati jellemzők feltárása	emberrajz; családrajz; elvarázsolt családrajz; iskolarajz; fateszt; Metamorfózis teszt; Jellybabies; befejezetlen mondatok; történetek; Tanulói Személyiségstílus kérdőív; Leary Interperszonális Minősítő lista; Cloninger TCI
Tehetségfelismerés	szülői, tanulói, pedagógiai kitöltésre alkalmas, strukturált megfigyelést támogató kérdőívek, szempontsorok, checklist-ek - ezek készlete megtalálható a tehetséggondozással foglalkozó szakterületi protokollban

1. táblázat A szűrés és állapotmegismerés különböző területeihez ajánlott mérőeszközök listája

Amint az a táblázatból is leolvasható az iskola- és óvodapszichológusok által használt tesztek nagyrészt megegyeznek azokkal, amelyek már a szakszolgálat tagintézményében egyéb területek ellátásához (nevelési tanácsadás, szakértői munka) jelen vannak. Mivel ezeknek a teszteknek nagy része igen drága, valamint ezen a szakszolgálati területen nem rendszeres a használatuk, célszerű az iskola-, és óvodapszichológusok számára biztosítani a Pedagógiai Szakszolgálat tesztparkjának használatát. Az iskolapszichológiában gyakran használt eszközök a kérdőívek és attitűdskálák, ezek esetén általában fénymásoló használata is szükséges.

A használatos eszközökre továbbá az is jellemző, hogy az iskola- és óvodapszichológia számos feladatának esetén még nem állnak rendelkezésre pszichometriai paraméterek szempontjából kifogástalan mérő eljárások. Ezzel együtt is, minden esetben törekedni kell olyan eszközök használatára, amelyek hazai adaptációja vagy validálása megtörtént. Amennyiben egy adott probléma megoldására ilyen eszköz nem áll rendelkezésre, akkor a szakmai szabályok betartása mellett a terepen dolgozó szakemberek az iskola- és óvodapszichológusok koordinátorának szakmai vezetésével, valamint mérésmódszertanban járatos szakember(ek) /Iskolapszichológusok Országos Módszertani Bázisa/ bevonásával fejleszthetnek ilyen eszközöket (attitűdskála, kérdőív stb.).

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

4. Az iskola- és óvodapszichológus feladatok feladatellátásához szükséges kompetenciák

Az iskola- és óvodapszichológusokra vonatkozó szakterületi protokoll az alapprotokollban megjelenő, a pedagógiai szakszolgálatok munkatársaira vonatkozó általános kompetenciákra épít. Az iskola- és óvodapszichológiai szakterülten való sikeres működéshez szükséges kompetenciákat az Europsy által is alkalmazott Bartram és Roe által kidolgozott kétszintű modell[4] alapján tesszük meg. A modell kifejezetten a pszichológusok munkavégzése során fontos kompetenciákat sorolja fel, a szakmaspecifikus jellemzőket is figyelembe véve. Jelen protokollban az általuk kidolgozott modell oktatás/nevelés területére vonatkozó kompetenciáit ismertetjük, és értelmezzük az iskola- és óvodapszichológusi munkában. Elsőként az úgynevezett elsődleges kompetenciákat mutatjuk be (2. táblázat), majd konkrét példákkal illusztráljuk a szerzők által másodlagos kompetenciák körébe sorolt képességeket (3. táblázat).

4.1. Az iskola- és óvodapszichológus munka elsődleges kompetenciái

(Bartram és Roe modellje alapján)

Az elsődleges kompetenciák körébe azok a tanult képességek és készségek tartoznak, amelyek a szakmai tudásra és gyakorlatra vonatkoznak. Az összes 20 kompetenciát hat nagyobb csoportba rendezték a szerzők.

I. Célmeghatározás	
1. Szükségletanalízis	Adatgyűjtés felvételi interjúval, anamnézissel. A kliens

[4]Bartram, Roe 2005. i.m. 99-100.)

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

	szükségleteinek tisztázása és elemzése.
2. Célkitűzés	Cél felajánlása a kliensnek és annak megvitatása. Célok kitűzése és a kritériumok meghatározása.
II. Felmérés	
3. Az egyén felmérése	Interjúzás, tesztelés, megfigyelés oktatási környezetben.
4. A csoport felmérése	Csoportos interjú, osztálymegfigyelés, szerepelemzés.
5. A szervezet felmérése	Diákfelmérések, tanári felmérések, kommunikációelemzés, teljesítményértékelés.
6. A helyzet felmérése	Tantárgyelemzés, tantervelemzés, tanulási környezet elemzése.
III. Szolgáltatás/termék fejlesztése	
7. Szolgáltatás vagy termék meghatározása és követelményanalízis	Teljesítménytesztek; mérési technikák; didaktikai eszközök és módszerek; oktatási eljárások, irányelvek; tantárgyak, tantervek, taneszközök és tanulási technikák; oktatási változási mintázatok.
8. Szolgáltatás vagy termék tervezése	A fent említett termékek tervezése és adaptációja.
9. Szolgáltatás vagy termék tesztelése	A megfelelőség, a reliabilitás és a validitás vizsgálata.
10. Szolgáltatás vagy termék értékelése	Hasznosság, kliens-elégedettség, felhasználó-barátság és költségek vizsgálata.
IV. Intervenció	
11. Intervenció tervezése	Személyes és helyzeti intervenció kidolgozása oktatási környezetben.
12. Direkt személyorientált	Egyéni tanácsadás, fejlesztő oktatás; tanácsadás és

intervenció	képzés tanároknak.
13. Direkt szituációorientált intervenció	Új eszközök, módszerek, eljárások bevezetése. Az oktatási környezet módosítása.
14. Indirekt intervenció	Vezetők és személyzet képzése oktatási környezetben.
15. Szolgáltatás vagy termék alkalmazása	Oktatási eszközök, módszerek bevezetése.
V. Értékelés	
16. Értékelés-tervezés	A tanácsadás, (fejlesztő) tanítás értékelésének terve.
17. Mérés-értékelés	A tanulás, az adaptáció és a „jól-lét” kritériumainak mérése.
18. Értékelés elemzése	Az intervenció hatékonyságának mérése.
VI. Információ	
19. Visszajelzés adása	Szóbeli visszajelzés az egyéni klienseknek; csoportos előadás tartása.
20. Jelentés készítése	A felmérésekről, tervezett termékekről, intervenciókról és értékelésekről szóló jelentések.

2. táblázat Az iskola és óvodapszichológus munka elsődleges kompetenciái

4.2. Másodlagos kompetenciák

A másodlagos kompetenciák közé azok a készségek sorolódnak, amelyek elősegítik, hogy a pszichológiai szolgáltatás (függetlenül annak típusától) eljusson annak igénybe vevőjéhez (Bartram és Roe, 2005). A 3. táblázatban az egyes kompetenciákhoz konkrét tevékenységeket kapcsoltunk, amelyek rámutatnak az adott készség megnyilvánulására a gyakorlati munka során.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Másodlagos kompetencia	Konkrét tevékenységek, amelyek során az adott kompetencia megnyilvánul
1. Szakmai stratégia	Megfelelő vizsgáló eljárások kiválasztása (a cél, valamint a kliens életkori jellemzőinek figyelembevételével); A beavatkozás legmegfelelőbb módjának megválasztása, amely összhangban van a kliens(ek) igényeivel és a pszichológus szakmai felkészültségével. Ehhez tartozik az átirányításról vagy további vizsgálatkérésről szóló megfelelő döntés is.
2. Folyamatos szakmai fejlődés	Szakmai fejlődésre vonatkozó igény és készség legfontosabb jelzői az esetmegbeszéléseken, esetkonferenciákon, megyei/fővárosi és országos szakmai továbbképzéseken való részvétel.
3. Szakmai kapcsolatok	lásd a protokoll szakmai és szakmaközi kommunikációról szóló pontjában
4. Kutatás és fejlesztés	Ennek a kompetenciának a megnyilvánulása, ha a szakember részt vesz új eljárások kidolgozásában, mások által kifejlesztett módszerek implementálásában, annak tudományos igényű dokumentálásában.
5. Marketing és értékesítés	A szolgáltatás egyes elemeinek népszerűsítése az intézmény honlapján, saját szakmai weboldal szerkesztése, szülőknek szóló tájékoztató anyagok és bemutatkozó előadások tartása.
6. Ügyfélmenedzsment	Ez a kompetencia elsősorban az igények felmérésére vonatkozó tevékenységekben nyilvánul meg. Ilyen lehet a szülők körében az őket érdeklő témák megismerése, a diákok és pedagógusok pszichológiai segítség iránti igényeinek fókuszcsoportos vagy kérdőíves felmérése. Ezt kiegészíti a koordinátor esetében az oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok igényeinek feltárása is.

7. Praxismenedzsment	Ez a kompetencia megnyilvánul abban, ha a pszichológus a visszajelzések illetve az igények felmérése alapján rugalmasan alakítja, fejleszti munkatervét, és törekszik az igények jó színvonalú kielégítésére.
8. Minőségbiztosítás	A pszichológus különböző módszerekkel rendszeresen ellenőrzi tevékenysége eredményességét, és céltudatos önfejlesztő tevékenység keretében önképzést folytat és továbbképzéseken vesz részt. (bővebben ld. Jelen protokoll 8. fejezet)

3. táblázat: A másodlagos kompetenciák és megjelenésük az iskola – és óvodapszichológusi munka területén (Bartram és Roe nyomán)

4.3. A speciálisan az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátorára vonatkozó kompetenciaelvárások

A koordinátor számára kívánatos kompetenciák egyrészt megegyeznek a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok iránti szakmai elvárásokkal, mert a két feladatkör sok vonatkozásban azonos készségeket és felkészültséget igényel. A koordinátorokra éppúgy vonatkoznak a fent ismertetett elsődleges és másodlagos kompetenciák, mint az iskolákban és óvodákban dolgozó pszichológusokra, egyrészt azért, mert a koordinátor is nyújt közvetlenül iskola- és óvodapszichológiai szolgáltatásokat a hozzá önkéntesen forduló kliensek számára, másrészt mert a kollégák hatékony támogatása feltételezi a hasonló kompetenciák meglétét.
Más részről azonban vannak olyan kompetenciák is, amelyek kifejezetten azért szükségesek, mert a koordinátor elsődleges feladata a kollégák szakmai támogatása és a munkájuk szervezése, összefogása. Ezeknek a kompetenciáknak a köre hasonló a coaching (Colorado Coaching Consortium 2009; West Virginia Board of Education 2007) és a konzultáció végzés esetén megkívántakhoz (Drapela, 1983), továbbá kiemelendő jelentőségű a kommunikációval

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

és szakmai együttműködéssel kapcsolatos kompetenciák köre is. A hivatkozott szakirodalmak alapján kiemeljük, hogy melyek azok a kompetenciák, amelyekre a koordinátornak támaszkodnia kell a nevelési-oktatási intézményekben működő pszichológusok munkájának szakmai koordinálása során.

A *coaching* típusú kompetenciák négy csoportba sorolhatóak:

1. Tudatosság növelése – a koordinátori munkában nem csak a kliensek esetén van szükség a célok és cselekvések értékelésére, hanem a kollégáknak nyújtott szakmai segítés során is. A többféle szempontú megközelítés és az erősségek kiemelése szintén fontos a döntéshozatali folyamat során.
2. Tervezés és célkitűzések támogatása – a sokoldatú információgyűjtés és a tervezés során a szempontok elemzése, fontossági sorrend átlátása, és a tervezés lépéseinek kidolgozása, a támogató források megtalálása azok a területek, amelyekben a koordinátor hatékony segítséget tud nyújtani, amennyiben ő maga rendelkezik ezekkel a kompetenciákkal.
3. Cselekvési lépések támogatása – a munkavégzési folyamat során a szükséges módosítások megtalálása, a konfliktusok kreatív kezelése,
4. A szakmai fejlődés és felelősség menedzselése – a kollégák szakmai fejlődésének követése, a fejlődés és az önreflexió támogatása lehet a koordinátor feladata.

A *konzultációs kompetenciák* szempontjából a koordinátornak kiemelten rendelkeznie kell a közvetítő harmadik (Gordon 1990) pozícióból következően a problémamegoldás módszereinek alkalmazási képességeivel, a tanítás és meggyőzés hatékony módszereivel, a csoportmunka változatos vezetésével, a különböző típusú adatok összegyűjtésének és értelmezésének képességével. A problémaazonosítás és problémamegoldás során a rugalmasság és a fontos szempontok szelektálására való képesség kell, hogy jellemezze.

A *kommunikáció és szakmai együttműködés* kompetenciájának területén a koordinátor kompetenciáinak többletét az jelenti, hogy nem csupán a saját munkavégzése során alkalmazza ezeket, hanem képes felismerni mások szakmai kommunikációjának erős és gyenge pontjait, és hatékonyan segíteni ezek fejlesztését.

A szakmai és szakmaközi kommunikációban képes hatékonyan elősegíteni ezeket a szakmai együttműködéseket, és vezetni munkacsoportokat, team-összejöveteleket. Kezdeményező szerep betöltésére alkalmas a pszichológus teamek munkájában és a munka során képes a korszerű infokommunikációs eszközök használatára is (lásd részletesebben az 5.7. alfejezetben).

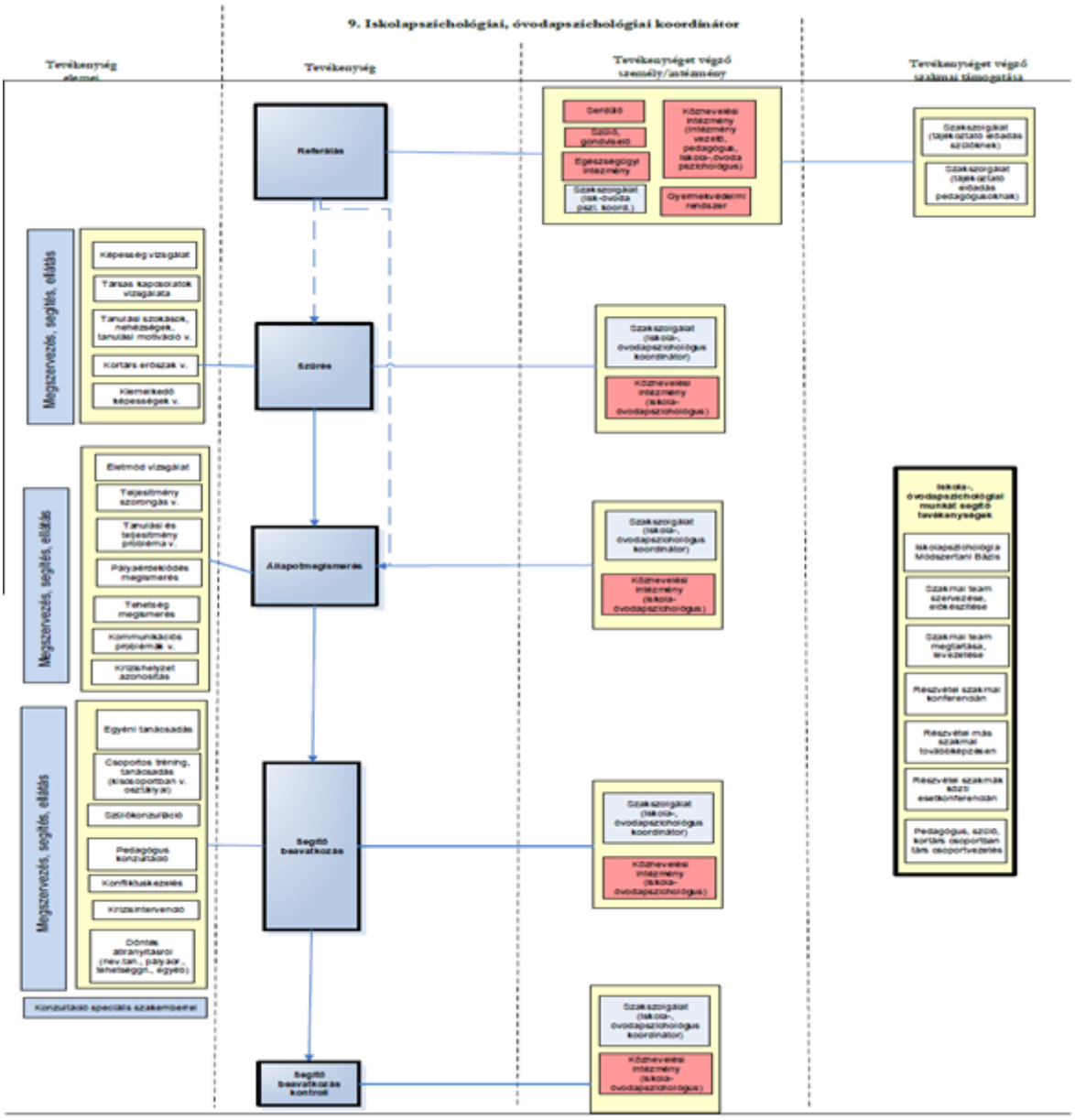
SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

5. Az iskola- és óvodapszichológusi munka folyamatának leírása

Az iskola és óvodapszichológusok feladatait az Integrált Nyomonkövető Rendszer (továbbiakban INYR) által használ kategóriákban, az INYK számára készült folyamatábra logikáján haladva mutatjuk be. A koordinációs tevékenység elsősorban a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok ezen alapfeladatainak az összehangolását, illetve segítését jelenti. A koordinátor munkája során nemcsak a terepen dolgozókkal van szoros kapcsolatban, hanem szervesen beágyazódik a szakszolgálat munkarendjébe és működésébe, valamint hidat képez a gyermekek ellátásában résztvevő egyéb területek szakemberei felé is. Az INY-kompatibilis folyamatábra (2. ábra) elemzésén keresztül bemutatjuk az iskola- és óvodapszichológus munka teljes feladatrendszerét és annak illeszkedését a koordinátori munkához.

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Cím: 1122 Budapest, Maros u. 19-21.
Telefon: +36 (1) 477 3100,
Fax: +36 (1) 477 3136
Honlap: www.educatio.hu

Az iskola- és óvodapszichológiai feladatok INYR folyamatmodellje[5]

[5]A folyamatábrát az Educatio Nonprofit Kft. Közoktatási Osztály munkatársai készítették 2014.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

2. ábra Az iskola- és óvodapszichológus és a szakszolgálati iskola- óvodapszichológus koordinátor feladatinak folyamatábrája

Az iskola- és óvodapszichológus és a szakszolgálati koordinátor feladatait az általános folyamatmodell öt jól elkülöníthető tevékenység köré szervezi, amelyek a második ábrán már konkrét tevékenységekre lebontva jelennek meg. Az egységes nyilvántartási rendszer valamint a jó színvonalú szakmai kommunikáció miatt fontos, hogy az egyes folyamatok és tevékenységek címkéi, fogalmai minden szakember számára azonos jelentéstartalommal töltődjenek meg. A protokoll szempontjából jelentős, hogy a koordinátor és a terepen dolgozó iskola- és óvodapszichológusok egységes szemléletben tekintsenek a feladatokra. Csak így valósulhat meg az a cél, amelyet a koordinátor egyik legfontosabb feladataként rögzít a törvény és a protokoll is, azaz a terepen folyó szakmai munka koordinálása, segítése.

Az iskola-, óvodapszichológus munkájának öt lépcsős folyamatmodellje az alábbi folyamat kategóriákat határozza meg:

- referálás/bejelentkezés, szűrés, első találkozás
- állapotmegismerés
- beavatkozás
- kontroll

A továbbiakban bemutatjuk az egyes folyamatok értelmezését, valamint az adott folyamathoz tartozó tevékenységeket és azok szakmai tartalmát.

5.1. A referálás/bejelentkezés

Az iskola - és óvodapszichológusok esetében a problémával, megoldandó feladattal, klienssel való első találkozás számos formában valósulhat meg. Leggyakoribb forma, a ***referálás***, amikor a pedagógus vagy a szülő keresi meg az iskola- vagy óvodapszichológust, hogy

segítséget kérjen tőle valamilyen formában a gyermek/diák problémájával kapcsolatban. Ebben a szituációban kulcsfontosságú, hogy a pszichológus, amellett, hogy nyitottan, érdeklődően forduljon az őt megkereső személy felé, arra törekedjen, hogy a probléma feltárásához megfelelő tér és idő keretet tudjon teremteni. A problémajelzés érkezhet más szakemberektől, illetve más intézményektől (pl. családsegítő) is.

A ***bejelentkezés*** esetén maga a kliens kér közvetlenül segítséget.

A probléma felbukkanásának és azonosításának az iskola-, óvodapszichológusi munkában nemcsak az a módja, hogy a kliens aktívan kéri a segítséget, illetve referálás útján a pszichológus tudomást szerez a problémáról. Annak köszönhetően, hogy az iskola- és óvodapszichológusok szervezetileg az adott intézményhez tartoznak, és ott meghatározott óraszámban jelen vannak, legfőbb következmény, hogy maga a pszichológus is azonosíthatja, észlelheti a problémákat (Bővebben még erről az "állapotmegismerés " c. fejezetben.).

A törvény lehetőséget biztosít arra is, hogy kliens közvetlenül az ***iskola- óvodapszichológus koordinátor***hoz forduljon. Ebben a helyzetben a koordinátor feladata**,** hogy megtalálja a kliens számára leginkább megfelelő ellátási módot. Ez többféleképpen valósulhat meg:

- Egyrészt felveheti a kapcsolatot annak a nevelési-oktatási intézménynek a pszichológusával, ahová a kliens jár. Tájékoztatja a megkeresésről, és szakmai alapon tisztázzák a beavatkozási kompetenciákat.
- Amennyiben indokolt, hogy a kliens ne az intézményben (óvoda, iskola) kapjon ellátást, akkor a koordinátor végzi az intervenciót. Ennek megtörténtéről az etikai szabályok betartása mellett tájékoztatja az intézményben dolgozó pszichológust.
- Amennyiben a kliens intézményében nincs iskola-, illetve óvodapszichológus, akkor a probléma megoldása a folyamatábra lépéseinek figyelembevételével a koordinátor feladata.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

5.2. Az iskolai és óvodai szűrőeljárások

A szűrések olyan tervszerűen lebonyolított adatgyűjtések (felmérések, csoportos vagy egyéni vizsgálatok), aminek célja a szokásostól való eltérés megállapítása (Szitó, 2010).

Az iskolai és óvodai szűrő és állapotmegismerő eljárások általános szabályai

Mielőtt rátérnénk a szűrés/első találkozásnál használatos módszerek ismertetésére, mind az iskola- és óvodapszichológusok, mind a koordinátor által használt eljárások esetén foglalkoznunk kell ezek használatával kapcsolatban két általános kérdéssel, a tájékoztatási és engedélykérési kötelezettséggel, és a mérésekkel kapcsolatot szabályokkal. Az ebben a fejezetben tárgyalt szűrőeljárások, és az 5.3. fejezetben bemutatásra kerülő állapotmegismerő tevékenység esetén ezek a szempontok egyaránt figyelembe veendők.

A tájékoztatási és engedélykérés szabályai

A kérdőívek és más szűrő- és diagnosztikus eszközök alkalmazása történhet névvel, vagy név nélkül. Az anonim csoportos felmérések esetén a pedagógus és/vagy az iskolavezető engedélyére van szükség. Névvel kitöltendő kérdőívek esetében szülői beleegyezést szükséges kérni (Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe 2004, továbbiakban SZEK) Ez lehet aktív vagy passzív beleegyező nyilatkozat. Az aktív beleegyező nyilatkozatnál azt a kérdést tesszük fel, hogy hozzájárul-e gyermeke vizsgálatban való részvételéhez, míg a passzív nyilatkozat esetén azt kérjük, hogy csak akkor küldje vissza a nyilatkozatot, ha nem járul hozzá a vizsgálatban való részvételhez. A nyilatkozatnak mindkét esetben röviden, érthetően tartalmaznia kell a mérés

célját, és időtartamát, valamint a lebonyolítás menetét (A 4. mellékletekben bemutatunk egy-egy mintát az aktív és a passzív beleegyezés kérésére.). Az iskolai életben általánosan használt szülő-tanár kommunikációs forma a tájékozató füzeten (ellenőrző, üzenőfüzet) keresztül történő információcsere. Az iskolapszichológus is alkalmazhatja ezt a kommunikációs csatornát a mérésekkel kapcsolatos tájékoztatásra. A legalkalmasabb kommunikációs forma megválasztását az adott eljárás jellemzői és tartalma határozza meg.

A mérés céljáról a diákokat is tájékoztatni szükséges, ügyelve arra, hogy az információk a lehető legkevésbé legyenek befolyással magára a vizsgálatra. A diákok a felmérésekben minden esetben önkéntesen vesznek részt. Minden csoportos szűrő/állapotmegismerő eljárás esetén szükség van arra, hogy a diákok valamiféle visszajelzést kapjanak. Ennek elmaradása bizalmatlanságot és a további mérésekben való részvétel csökkenését eredményezi (Szitó, 2010). A név nélkül történő felmérések esetében a visszajelzés a csoportra vagy alcsoportokra globálisan jellemző (pl. átlag) értékekről szólhat, valamint az összegző tanulságokról. A csoportos vizsgálatokkal kapcsolatos visszajelzéseknél figyelemmel kell lenni a csoport fejlődéslélektani és szociális érettséggel kapcsolatos jellemzőire. Mindig annyi és olyan információt kell megosztani, amely egyértelműen a csoport *épülését, erősödését* szolgálja. Ezek megválasztása mindig a helyzet ismeretében történhet, ezért a továbbiakban néhány általános alapelvre hívjuk fel a figyelmet.

- A visszajelzés magját minden esetben a csoportra vonatkozó pozitív üzenet, az erősségek kiemelésének kell képeznie.
- A pozitív pszichológiai megközelítés szellemében kerülni kell a csoport gyengeségeit előtérbe állító visszajelzést. Minden nehézséget, problémát, mint fejlesztésre, javításra szoruló területet érdemes megnevezni, és megmutatni a fejlesztés lehetséges útját is.
- Elkerülendő a tanult tehetetlenség érzésének kialakulását, a meglévő nehézségek értelmezésekor a hangsúlyt a fejleszthetőségre kell helyezni. Jelezni kell, hogy melyek azok a területek, amelyek megváltoztatására a gyerekeknek befolyása van és vélhetően

képesek is azt pozitív irányba változtatni.

- Csoportos visszajelzés esetén különösen veszélyes a bűnbakképzési szituáció kialakulása, azaz, hogy a csoport esetleges negatív mutatói miatt egy kisebb csoportot vagy akár egyetlen személyt hibáztathatnak a gyerekek. Ezt a szempontot a visszajelzés tervezésénél már figyelembe kell venni, és erre a csoportdinamikai jelenségre a visszajelzés során végig figyelni kell.
- Csoportos visszajelzés esetén tilos egyéni szintű információt kiadni. Sem burkoltan, sem nyíltan nem szabad utalni a csoport valamelyik tagjának eredményére, vagy hozzájárulására a csoport átlagához. Ez még a pozitív hozzájárulásra is igaz, tehát azt sem szabad kifejezni, hogy kinek az eredménye/értéke lett a legkedvezőbb, kinek az értékei befolyásolták legpozitívabban a csoport átlagát.
- A tanulók részére a vizsgálat témája mentén általános tájékoztatás formájában kell visszajelzést adni, pl. az életmód kérdőívben tapasztalt napirend problémák esetén a helyes munkaidő beosztás, szabadidő felhasználás stb. témáit érdemes feldolgozni.

A névvel történő mérések esetében a személyre szóló visszajelzés csak az érintettel való négyszemközti találkozás során történhet, és csak az ő engedélyével osztható meg mással, amennyiben a másokkal való megosztás szakmailag indokolt. A névvel felvett kérdőívek esetében fel kell ajánlani a tanulóknak, hogy egyéni konzultáció keretében saját eredményükkel kapcsolatban személyes értékelést kaphatnak. Minden szűrő és állapotmegismerő eljárás során nyert adatot az adatvédelmi szabályok (Nkt. 41. §) és az etikai kódex (SZEK 2004) útmutatásainak betartása mellett kell kezelni.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A kérdőívek, tesztek használatának szabályai

Ebben a részben a kérdőívek és tesztek iskola- és óvodapszichológusi munkában való használatának általános jellemzőit és szabályait foglaljuk össze.

Az egyik leggyakrabban használt eljárás, az egyénileg és/vagy csoportosan felvehető írásbeli *kérdőívek* csoportja. Ezek kitöltésének feltétele, hogy a személy egyrészt képes legyen az adott területen önmegfigyelésre. Ennek kialakulása és fejlődése folyamatos. Legkorábban 9 éves kortól van lehetőség ilyen jellegű állapotfelmérésre (Szitó, 2010). Egyénileg felvett szituációs leírásokat vagy képeket tartalmazó szabadon megválaszolható mérési eljárásokat már korábbi életszakaszban is alkalmazhatunk. A verbális feladatokat tartalmazó kérdőíveknél figyelembe kell venni, hogy az adott életkorban általában milyen színvonalú olvasás-értés várható el, de azt is tudni kell, hogy az azonos életkorú tanulók fejlettsége ezen a képességterületen is eltérő lehet. A mérőeszköz megválasztásánál figyelembe kell venni az kulturális jellemzőket is. A diákok esetében helyes, ha a felvételt a pszichológus végzi. Az önkitöltős mérési módszereknél a legtöbb esetben számolni kell az általánosan jelentkező társas kívánatosságnak való megfelelési igénnyel. Ezt az eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni.

Az ***iskola és óvodapszichológus koordinátor*** egyik feladata, hogy segítse a terepen dolgozókat az állapotmegismerésekhez használható eszközök minél szélesebb tárházának megismerésében, különös tekintettel az új módszerekre, valamint igény esetén segítsen a megfelelő eszközök kiválasztásában, illetve az eredmények értelmezésében és a különböző csoportoknak (osztály, pedagógusok, szülők) történő kommunikálásban.

5.2.1. A szűrés céljának meghatározása, első találkozás

Az óvodai és iskolai szűrő vizsgálatokra egyrészt a referálás nyomán kerül sor, másrészt a rendszeres szűrés keretében, amikor a korábbi tapasztalatok vagy az általános

szakmai gyakorlat alapján célszerű egy adott korosztály szűrővizsgálata. Ilyen tipikusan az iskolába lépés előtti óvodai szűrés az iskolakészültség szintjének és ez alapján a szükséges fejlesztési területeknek a kijelölése céljából.

Az egyéni problémákkal kapcsolatos referálás után, vagy azzal egy időben az első lépés a probléma jellegének meghatározása. Ha a probléma referálója maga a szülő, akkor a probléma kialakulásának folyamata, a probléma jellegének feltérképezése a szülővel folytatott beszélgetéssel megtörténhet. A probléma jellegétől, összetettségétől függően szükség lehet további problémafeltáró megbeszélésre a szülővel, de a szülőpár másik tagjával, az érintett gyermekkel és a problémában érintett pedagógus(ok)kal folytatott konzultáció is indokolt lehet a probléma jellegének meghatározása céljából is.

A referálás és a probléma jellegéből következik, hogy erre a problémafeltáró lépésre milyen mértékben van szükség. Egyszerűbb problémáknál a referálás akár ki is jelöli a szűrővizsgálat irányát, azonban minden esetben szükséges első lépésként a szülő/gondviselővel folytatott problémafeltáró konzultáció. Különös figyelmet igényel a szülővel való konzultáció, amikor a referáló – jellemzően a kamasz korosztályban – maga a diák. Ilyenkor az egyéni foglalkozás engedélyezése céljából a szülővel való kapcsolatfelvétel kötelező a diák 18. életévének betöltéséig, ugyanakkor szakmai feladat a kliens megnyerése ahhoz a gondolathoz, hogy a szülővel való kapcsolatfelvétel szükséges, és az ő érdekében történik.

5.2.2. Képességvizsgálat

A képességek vizsgálata csoportos vagy egyéni formában történik. A csoportos vizsgálatok célja annak megállapítása, hogy az adott csoportban a vizsgált terület szempontjából vannak-e támogatásra szoruló vagy további vizsgálatot igénylő esetek, illetve az adott területen átlag feletti képességekkel rendelkezők. Az egyéni vizsgálat célja az adott gyermek/tanuló képességproblémáinak részletes feltárása (Szitó 2010).

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Egyéni esetben a referálás, ill. bejelentkezés után az első találkozás alkalmával szerzett információk alapján a pszichológus dönt a képességvizsgálat elvégzésének szükségességéről. A módszerek megválasztásánál az általánosabb átfogóbb módszerektől haladunk a részletesebb, egyes képességterületeket vizsgáló eljárások felé.

Szűrővizsgálatokra elsősorban akkor van szükség, amikor a diákok új intézményben kezdik meg a tanulást (iskolába lépés, általános és középiskola közti átlépés).

- Óvodás korban (5-6 év) elsősorban a *tanulási nehézségek* megelőzését célzó szűrővizsgálatok indokoltak az iskolába lépés várható ideje előtt egy évvel, hogy az esetleg szükséges preventív fejlesztésre még az óvodás korban mód legyen. A tanulási nehézségek szűrésének módszerei folyamatosan fejlődnek. Jelenleg két széles körben alkalmazott módszer használatos, az MSSST (Sarkady, Zsoldos 2001) és a „Tanulási zavar csoportos szűrése" tesztcsomag (Porkolábné Balogh 1990).
- Az első osztályban is indokolt lehet a tanulási zavarokat előrejelző eljárások használata.
- A középiskola megkezdésekor a belépő évfolyamoknál szükség lehet a képességstruktúra feltérképezésére annak megítéléséhez, hogy vannak-e támogatást igénylő diákok a sikeres teljesítmény érdekében. Ajánlható módszerek a Révész-Nagy figyelemvizsgálat, Ranschburg szópárok, fogalom-analógia, számmemória, Raven (további alkalmazható módszerek összefoglalóját lásd az 5. mellékletben.)

5.2.3. Társas kapcsolatok vizsgálata

A társas kapcsolatok vizsgálatára alapvetően két okból kerül sor, egyrészt preventív céllal, ami a szűrő funkcióhoz tartozik, másrészt a problémák konkrét okainak feltárása céljából.

Mindkét esetben kezdeményezheti ezt a pedagógus, vagy maga az iskolapszichológus.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A preventív célú vizsgálat a társas kapcsolatok fejlesztését és a csoport hatékonyabb kezelését, és az egyes tanulókkal való bánásmód hatékonyságának növelését szolgálhatja.

Leggyakoribb módszer a több szempontú szociometria (Mérei 1971), emellett más módszerek, kérdőívek, attitűdskálák, hierarchikus szociometria is használhatók, azonban, kilenc éves kor alatt csak az egyéni szóbeli információgyűjtés ad megbízható adatokat.

Az óvodai csoportban is felmerülnek társas beilleszkedési problémák. A gátlásos, szorongó vagy a magatartási problémával küzdő gyerekek jelentik leggyakrabban a problémát. Az óvodai csoport különböző helyzetekben való megfigyelése gyakran elegendő információhoz juttatja az óvodapszichológust azoknak a gyermekeknek a felkutatásra, akiknek az óvodai beilleszkedését pedagógiai módszerekkel célszerű megsegíteni. A megfigyelések általában kellő alapot teremtenek az óvodapedagógussal vagy a szülővel folytatott konzultációhoz. Amennyiben szükséges további információszerzés, rajzos, játékos, kapcsolati hálót feltérképező módszerek is célravezetőek. A vizsgálat célja azonban ilyenkor nem diagnosztikus, sokkal inkább fejlesztési irányokat kijelölő kell, hogy legyen.

Mind a szociometriai vizsgálatnál, mind az egyéb módszerek használatánál a visszajelzés a szakmai és etikai szabályok szerint történik, és mivel az adatfelvétel a szociometria esetén a vizsgálat jellegéből adódóan szükségszerűen nem anonim, ezért szülői egyetértés beszerzése szükséges.

5.2.4. Tanulási szokások, nehézségek, tanulási motiváció vizsgálata

A tanulás hatékonyságát az iskolapszichológus három területen tudja a tanulók jellemzőinek felmérésével növelni:

1. a tanulási szokások és használt módszerek feltérképezésével

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

2. a tanulási nehézségek szűrésével
3. a tanulási motiváció felmérésével.

A *tanulási szokások* kérdőíves vizsgálatára leghamarabb 5. osztályos kortól van lehetőség. Ettől az életkortól kezdve feltételezzük, hogy a tanulók képesek önbeszámolóra a tanulási módszereikre és szokásaikra vonatkozóan. A kérdőíves módszerek többsége (például N. Kollár és Martonné Tamás, 2001; Oroszlány, 1995) az adott intézmény vagy tanulócsoport egyedi sajátosságaihoz igazítható, emellett indokolt lehet az egyedileg szerkesztett kérdőívek alkalmazása is.

A tanulási motiváció feltérképezésére a Kozéki Béla által kifejlesztett tanulási kérdőív a legelterjedtebb (Kozéki, 1980;Entwistle és Kozéki, 1985; Gyenei, 1989). Emellett azonban ma már megjelentek más megközelítésekre épülő eljárások is, mint a célorientációs elmélet alapján szerkesztett kérdőív (Pajor, 2013), illetve az elsajátítási motivációra épülő vizsgálati módszer (Józsa, 2007).

5.2.5. Kortárs erőszak feltárását célzó vizsgálat

A gyerekek között előforduló erőszakos viselkedések gyakoriságát, tartalmát célszerű a 4. évfolyamtól anonim kérdőívekkel akár az egész iskola szintjén felmérni, mert a bullying a pedagógusok számára gyakran rejtett formában zajlik, a probléma súlyosságának feltárását, a hatékony segítés módszereinek megtalálását segítik ezek a felmérések. Pszichometriai szempontból ellenőrzött és általánosan használt eljárás ezen a területen nincs, de fejlesztés alatt álló kérdőívek már elérhetőek (Vassné Figula és mtsai 2008; Salmivalli, C. és Voeten, M. 2004; Jármi 2011).

5.2.6. Kiemelkedő képességek vizsgálata

A képességmérések során a kognitív képességekben kiemelkedő teljesítményt nyújtó tanulók azonosítása is megtörténik, ezeket korábban bemutattuk. Speciálisan a tehetséges tanulók azonosítására ajánlott a kreativitás mérése (Torrance-teszt, Szokatlan használat teszt) és a tanulók érdeklődésének, tanulás iránti attitűdjének feltárására a pedagógusok és a diáktársak által kitöltött tanulói jellemzések. A tehetséges tanulók egy része az iskolai teljesítménye alapján is könnyen azonosítható, mert akadémikus teljesítményük is kiváló. Azonban a tehetséges tanulók nem feltétlenül kiváló tanulók, több okból. Az egyes tanulók szempontjából a csoportos szűrések egyik hozadéka, hogy feltárásra kerülhetnek olyan kiemelkedő képességterületek, amelyek a tanulási eredményekben nem tükröződnek. A szűrések felhívják a figyelmet a tanuló erősségeire, azokra a képességterületekre, amelyek támogatásával a tanulási motiváció erősíthető, és amelyek kiegyenlíthetik az egyes területeken létrejövő sikertelenség okozta alulmotiváltságot. Az iskola-, az óvodapszichológus és a koordinátor a tehetséggondozás kapcsán szoros együttműködésben kell, hogy dolgozzon a Pedagógiai Szakszolgálat tehetségkoordinátorával. A tehetségszűrés, és gondozás feladatait a szakszolgálati protokoll tehetséggel foglalkozó fejezete részletezi.

Az iskola- és óvodapszichológusi munkában alkalmazott szűrővizsgálatokról általában elmondható, hogy hasznos információkat jelenthet, ha a tankerület szintjén, vagy akár nagyobb körben is egységes elvek szerint és egységes módszerek alkalmazásával végezzük ezeket. Ez tankerület szintjén összehasonlítható adatokat eredményez, és ezért felhasználható olyan fontos helyi oktatáspolitikai döntések meghozatalában, mint a hátrányos helyzetű tanulók segítésének módszerei, a helyi tanterv készítése vagy a fejlesztési szükségletek tervezése. A tankerületi szintű szűrések módszertani összeállításában és az eredmények tankerületi szintű kommunikálásában az **iskola- óvodapszichológus koordinátornak** vezető szerepe van.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

5.3. Állapotmegismerés

Az állapotmegismerés a probléma részletesebb feltárását szolgálja, vagy közvetlenül a referálást/bejelentkezést követő lépésként, vagy a szűrés során azonosított problémák jobb megértése érdekében. Ennek célja a beavatkozáshoz szükséges információk összegyűjtése. Az állapotmegismerés az óvodai, iskolai környezetben többféle módon valósulhatnak meg. Fontos, hogy a pszichológus mindig a helyzethez legadekvátabb eszközt válassza. Az eszközök egyik csoportja a megfigyelés, a másik, a direkt mérőeljárások (tesztek, kérdőívek) alkalmazása. Mindkét munkamód használatának a probléma tartalmától függetlenül vannak általános szabályai, módszertani követelményei. Az egyik legfontosabb szempont, hogy lehetőleg komplex megközelítésre törekedjünk, jóllehet magukat a módszereket külön alfejezetekben mutatjuk be. Az iskola és óvodapszichológusi munkában alkalmazható és javasolt eljárásokról részben már szóltunk jelen protokoll 4. fejezetében, illetve további javaslatokat fogalmazunk meg egy-egy konkrét szűrési és felmérési terület bemutatásakor (lásd alább).

A továbbiakban bemutatjuk a különböző **állapotmegismerési területekhez kapcsolódó irányelveket és ajánlásokat.**

5.3.1. A megfigyelés

A megfigyelés az iskola-, óvodapszichológusi munka egyik legkézenfekvőbb, és leggyakrabban alkalmazott módszere. Ennek több formája lehetséges. A helyzet tervezettsége alapján megkülönböztethetünk spontán és előre tervezett megfigyelést.

A spontán megfigyelés olyan helyzetekben jön létre, amikor az iskola-, óvodapszichológus a jelenlétéből következően tanúja lesz bizonyos eseményeknek, amelyeket szakmai szempontból

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

fontosnak ítél, és a későbbiekben ezek nyomán további információszerzést tart szükségesnek. Az intézményi jelenlét számos indirekt, spontán megfigyelési lehetőséget biztosít a szakember számára. Például az iskolai szünetekben vagy az óvodai udvari játék közben a pszichológus spontán módon felfigyelhet peremhelyzetűnek tűnő, magányos gyerekekre, vagy olyan kommunikációs jellemzőkre, amelyek akár egy kezdődő iskolai zaklatás jelei lehetnek, vagy utalhatnak a konfliktus helyzetekre a gyermekek közt vagy a gyermek-felnőtt interakcióban. Az ilyen spontán megfigyelések szakszerű értelmezése alapját képezheti az iskola-óvodapszichológus által kezdeményezett preventív akcióknak.

A tervezett megfigyelést a referálás, bejelentkezés alapján a pszichológus egy konkrét célból választja, mint az állapotmegismerés eszközét. Ennek szükségességét több szempont indokolja. Az egyik a korábban már említett ökológiai (Szitó, 2010), vagy rendszerszemlélet. A diák viselkedése nem választható el attól a társas és tárgyi környezettől, amelyben az adott viselkedés megnyilvánul (Dúll, 2007). További fontos szempont, hogy a gyermekek viselkedése, különösen azoké, akik valamilyen magatartási, beilleszkedési problémával küzdenek, nem konzisztens, gyakran szituációról szituációra változik (Szitó, 2010) – például az egyik pedagógus tapasztalja az adott viselkedést, vagy problémát, a gyerekcsoporttal dolgozó másik pedagógus nem. Ezért a foglalkozások, vagy órák megfigyelése elengedhetetlen eszköze az állapotmegismerésnek. Fontos azonban leszögezni, hogy a pszichológiai megfigyelés nem hospitálás (lásd részletesebben Szitó 2010).

A tervezett megfigyelésnél az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- Az órai munka megfigyeléséhez minden estben a pedagógus engedélyét kell kérni.
- A megfigyelés előtt a pszichológusnak saját maga számára rögzíteni kell a megfigyelés célját, szempontjait, amelyekről a megfigyelés során és után feljegyzést kell készíteni.
- A megfigyelés során arra kell törekedni, hogy a helyzet természetességét minél kevésbé zavarja meg a pszichológus jelenléte.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

- A látogatás céljáról a gyerek számára érthető formában érdemes tájékoztatást adni. Amennyiben egy konkrét gyerek/diák megfigyelése áll a látogatás középpontjában, ezt nem helyes megosztani a többi gyerekkel. Erre a pedagógus figyelmét is fel kell hívni még a látogatás előtt.
- A megfigyelés eredményeit (ahogy minden más információt) a pszichológus bizalmasan kezeli, és csak azokkal osztja meg, akiket ez közvetlenül érint. A megfigyelés tapasztalatit elsősorban a pedagógussal való konzultációban használja fel, a konzultáció kommunikációs jellemzőinek, és szabályainak betartása mellett (lásd beavatkozás fejezet).

5.3.2. Életmódvizsgálat

Az életmódvizsgálat célja a tanulók egészségmagatartásának, életmódjuk sajátosságainak és az ezekkel kapcsolatos problémáknak feltárása. A kérdőíves eljárások az adott csoport - iskolai osztály, egész korosztály, vagy az adott intézmény - jellemzőinek feltérképezését, névvel való adatfelvétel esetén az egyéni tanácsadást is célozza. Az életmód vizsgálatával kapcsolatban több kérdőív is ajánlható, a WHO által használt kérdéssoroktól az egyéni összeállítású kérdőívekig. Célszerű az életmódot minél komplexebben vizsgálni, mert az életmód egyes jellemzői önmagukban is, de egymással összekapcsolódva is okozhatnak problémát. Példaként egy iskolai közegben kipróbált kérdőívet említünk (M. Tamás, N. Kollár 2001). A kérdőív által lefedett témakörök: napi kötött elfoglaltság, tanulás jellemzői, iskolai teljesítmény, étkezési és alvási szokások, szabadidő eltöltése, társas kapcsolatok (kortársak és felnőttek), iskolához való viszony, egészségi állapot. A kérdőív ötödik osztálytól csoportosan felvehető, kisebb korosztálynál (9 éves kortól) egyéni konzultáció keretében szóban alkalmazandó.

5.3.3. Tanulási szorongás vizsgálata

A tanulási problémák hátterében gyakran azonosítható a tanulási szorongás, ezért ennek vizsgálata szűrés jelleggel és egyéni problémafeltárás során is indokolt lehet. Kilenc év alatti diákok esetében az önkitöltéses kérdőívek helyett rajzos, szituációs, vagy történetbefejezős módszerrel lehet feltárni az esetleges teljesítményszorongást, illetve ezekben az esetekben adekvát eszköz lehet az iskolai környezetben történő megfigyelés.

5. osztályos életkortól az önkitöltéses kérdőívek közül jól használható a szorongás-vizsgaszorongás kérdőív (Tóth, 2004), amely igen-nem válaszokkal dolgozik. Ezek alapján öt területet mérhetünk: emocionális, és teljes szorongás, valamint aggodalom vizsgahelyzetben, emocionális szorongás vizsgahelyzetben, és teljes szorongás vizsgahelyzetben. A teszt akár félévente ismételhető.

5.3.4. Tanulási és teljesítmény problémák vizsgálata

A szűrések, valamint a pedagógusi és/vagy szülői jelzések nyomán kerülhet sor a teljesítményproblémák vizsgálatára. Az alulteljesítés hátterében számos ok állhat, az intellektuális vagy kognitív képességek deficitjén túl érzelmi, vagy szociális probléma is. Ezért a vizsgálat minden esetben komplex pedagógiai, és pszichológiai mérésekből kell, hogy álljon, hogy a tünetek mögött rejlő okok feltárása megtörténjen és ezáltal adekvát ellátást kínáljunk. Ilyenek lehetnek a képességvizsgáló tesztek, a projektív eljárások és az egyéni feltáró beszélgetések.

Amennyiben a kognitív képességekre vonatkozó szűrési eredmények rendelkezésre állnak, az iskola-, óvodapszichológus eldöntheti, hogy a tanuló további vizsgálatokat igényel-e, és ez még saját kompetenciakörben megoldható-e, vagy szükséges a tanuló szakértői vizsgálatát javasolni. Az iskola-, óvodapszichológus ilyen esetben a szűrések anyagaival segítheti a bizottság munkáját, valamint biztosítja az információáramlást az intézmény, és a szakszolgálat között, szükség esetén a koordinátor segítségét igénybe véve.

5.3.5. Pályaérdeklődés megismerése

Az általános iskola 7. illetve a középiskola 11. évében a pályaválasztási munka az osztály szintjén kezdődhet. Az iskolapszichológus osztályfoglalkozások keretében csoportosan felvehető érdeklődés, érték, és képesség felmérő teszteket használhat. A mérések elsődleges célja, hogy segítse a tanulókat saját érdeklődésük, erősségeik és képességeik megismerésében. A pályaérdeklődés feltárásakor a Pedagógiai Szakszolgálat pályaválasztási koordinátorával való együttműködés szükséges. A használható módszerek részletes bemutatását a Továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati tevékenységi területre kifejlesztett protokoll tartalmazza.

5.3.6. Tehetségmegismerés

Az iskola-, óvodapszichológusi munka fontos eleme a tehetséggondozás. Elsősorban a tehetség szűrésében, felismerésében van szerepe, melyhez az elmúlt években számos teszt, felmérés, megfigyelési szempontrendszer került kidolgozásra. Elvi kereteit a Géniusz könyvek sorozat kötetei adják, ahol a tehetségazonosítás, valamint a pszichológiai, és szakterületi gondozás szakmai kérdéseit dolgozzák fel. Az oktatásügyben dolgozó pszichológusok részére készült a "Szakmai ajánlások pszichológusoknak a tehetséggondozáshoz" (H. Nagy Anna szerk. 2013). Valamennyi kötet letölthető a www.tehetséghidak.hu honlapról.

A tankerületi tehetséggondozó tevékenység felelőse a Pedagógiai Szakszolgálatban a tehetséggondozó koordinátor. A vele való munkakapcsolat segít az információk, lehetőségek megszerzésében, a járásban dolgozó Tehetségpontok, pályázatok stb. elérésében. Az iskola- és óvodapszichológus, vagy ha a nevelési oktatási intézményből ez a szakember hiányzik, akkor az iskola- és óvodapszichológiai feladatok koordinátora a tehetségkoordinátorral, valamint a

pedagógusokkal való együttműködésben részt vesz a tehetség azonosítására vonatkozó szakmai döntésben.

5.3.7. Kommunikációs problémák vizsgálata

Az emberi kapcsolatok kiegyensúlyozott működésének nemcsak a családban, de az oktatási intézményekben is egyik legfőbb záloga a megfelelő kommunikáció.

Az iskola-, óvodapszichológus fontos feladata, hogy észrevegye a kommunikációs gátakat, akadályokat, és zavarokat. Ehhez a legkézenfekvőbb eszköz a megfigyelés, melynek általános jellemzőit az előzőekben már bemutattuk. A kommunikációs problémák feltárásához javasolt *megfigyelési szempontok:*

- Mennyire *illeszkedik egymáshoz a felek kommunikációs stílusa?*
- A kommunikáció *tartalma illeszkedik-e a helyzethez*? Fontos, hogy bizonyos dolgokat csak megfelelő körülmények között lehet eredményesen kifejezni.
- A kommunikáció *mennyiségi jellemzői* különböző helyzetekben. Problémajelző lehet a túl kevés, de a túl sok kommunikáció is. A szótlanság, vagy az állandó szereplési vágy egyrészt valamilyen problémát jelez, de emellett nem ritkán konfliktust is generál, mivel a gyermek rendszeres közbeszólása, akár rendzavarásnak is minősülhet. Fontos azt is megfigyelni, hogy az adott jellemző mennyire személyhez vagy helyzethez kötött (pl. egy óvodás csak az óvodapedagógussal hajlandó kommunikálni, vagy csak a gyerekekkel).

5.3.8. Krízishelyzet azonosítása

Az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológus rendszeres jelenléte az intézményben lehetővé teszi, hogy a krízishelyzetekre felfigyeljen, azok jeleit észlelje. Azt, hogy egy adott szituáció krízishelyzetet jelent-e vagy nem, a szakember az érintettel való beszélgetés során tudja

eldönteni. Fontos, hogy a krízishelyzet gyanúja esetén aktívan kezdeményezzen kapcsolatot a gyerekkel, és amennyiben úgy ítéli meg, hogy valóban krízishelyzet áll fenn, akkor haladéktalanul kezdje meg a krízisintervenciót.

5.4. Beavatkozás

A beavatkozás kategóriái a pszichológus oldaláról kerülnek megfogalmazásra, ebbe a feladatkörbe a direkt (gyermekekkel/tanulókkal közvetlenül végzett) és indirekt munkaformák (konzultáció) egyaránt beletartoznak, mert mindkét esetben a probléma megoldása érdekében tett lépéseket és ezek módszereit vesszük számba.

5.4.1. Egyéni tanácsadás

Az egyéni pszichológiai tanácsadás az iskola-, óvodapszichológusi munkában is rendszeresen előforduló beavatkozási forma. Ahogy azt a referálás, bejelentkezés fejezetben bemutattuk a beavatkozási folyamatba többféle módon kerülhet a kliens. A kisebb gyerekeket a pszichológus általában a szülő, vagy a pedagógus javaslatára vonja tanácsadási folyamatba. A serdülőkorúak gyakran már önállóan jelentkeznek. Amennyiben nem a szülő kezdeményezi a tanácsadást, akkor az egyéni tanácsadási folyamat megkezdése előtt, annak korai szakaszában szükséges tájékoztatni a szülőket a tanácsadásba vétel tényéről. Ez a tájékoztatási kötelezettség, azonban bizonyos esetekben etikai szakmai kérdéseket vethet fel. Például a kisebb gyerekek esetében is kérdésessé válik a tájékoztatás szükségessége és indokoltsága, ha a tanácsadásba vételt a szülő elhanyagoló, vagy bántalmazó viselkedése miatt kezdeményezi a kliens vagy a referáló. Serdülőkorú klienseknél már a pszichológussal szembeni bizalomvesztést eredményezheti, ha a szakember a kliens határozott tiltakozása ellenére is tájékoztatja a szülőt. A pszichológusnak

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

feladata, hogy segítse a szülő és a gyerek közötti bizalom helyreállását, és ennek eredményeként elérje, hogy maga a kliens tájékoztassa a szülőket erről a döntéséről.

Az egyéni tanácsadás *célja*: A szülő, pedagógus, ill. gyermek által felvetett problémá(k) megoldása mellett a kliens pszichológiai tudatosságának és erőforrásainak erősítése is.

A tanácsadás körülményei:

- *Időbeli keretek:* A sikeres tanácsadási folyamat alapvető feltétele, hogy időben behatárolt és tervezhető legyen mind a kliens mind a tanácsadó számára. Ennek megfelelően egy tanácsadási helyzet 45 perces időtartamot vehet igénybe, a klienssel egyeztetett időpontban, lehetőleg heti rendszerességgel. A tanácsadás teljes időtartamát (találkozások száma) a probléma súlyának, jellegének ismeretében a szakmai szempontok alapján mérlegeli a pszichológus. Az iskolai keretek között zajló tanácsadás csak a rövid tanácsadás kategóriájába tartozhat, ennek megfelelően maximum 10 ülés lehet. Ha ennyi idő sem elegendő a probléma rendezéséhez, az már felveti annak lehetőségét, hogy célszerűbb volna más képzettségű szakemberhez irányítani a klienst.
- *Helyiség, szituációs követelmények:* A tanácsadásnak minden esetben olyan helyiségben kell zajlania, amely alkalmas arra, hogy a megfelelően nyugodt és bizalommal teli légkör kialakuljon. Alapesetben erre az iskola-, óvodapszichológus szobája a legmegfelelőbb hely (ld. 4. fejezet). Fontos, hogy a választott hely az intézményen belül legyen, de napi használatát tekintve ne kapcsolódjon közvetlenül oktatási helyzethez (így. pl. üres tanterem, szertár erre a célra nem alkalmas). Legyen nyugodt, csendes környezetben és a tanácsadás idejére kizárólagosan az iskolapszichológus rendelkezzen vele. Az ajtóra jelzést kell kitenni, hogy senki ne nyisson vagy kopogjon be.

A tanácsadás folyamatának teljes bemutatása nem célja jelen protokollnak. Jogosan feltételezhető, hogy a szakképzett pszichológus rendelkezik ezen ismeretekkel, illetve ezek szakirodalmi forrásokban elérhetők. Az alábbiakban a tanácsadás főbb szakait tekintjük át.

*A tanácsadás főbb szakaszai (*K.Németh, 2009; Szitó, 2010)

1. Kapcsolatteremtés - kezdő szakasz

   Ebben a szakaszban a feladatok: a tanácsadás kereteinek tisztázása, szabályainak meghatározása, ha szükséges, a titoktartás szabályainak lefektetése; a tanácsadáshoz szükséges bizalom kiépítése; a tünet vagy probléma súlyosságának, a kliens motivációjának, céljának megismerése. Fontos a nonverbális viselkedés megfigyelése, munkahipotézis alkotása a munkafázis tervezéséhez.

2. Munkafázis

   A kliens önfeltárásának segítése annak érdekében, hogy a probléma oki háttere és megnyilvánulási formái minél inkább kibontásra kerüljenek. Ezt követően közös munka során a kliens lehetőségeinek, külső és belső erőforrásainak megkeresése és erősítése révén megoldási stratégia kidolgozása.

3. Új viselkedés kipróbálása, leválás a tanácsadóról

   Új viselkedési alternatívák, konkrét tevékenységek megfogalmazása, a kipróbálás bátorítása, segítése valós helyzetben. A tapasztalatok elemzése alapján a legsikeresebb stratégia kiválasztása. A tanácsadó előkészíti a leválást. Segíti a kapcsolat lezárásának szimbolikus, rituális megvalósulását.

A gyerekek életkorától függően szükség lehet arra, hogy a szülőt is bevonjuk a tanácsadási folyamatba. Ez alapvetően 7-10 éves gyerekekkel végzett egyéni tanácsadás során szükséges. Fontos megismerni a szülő véleményét, érzéseit, és attitűdjeit a gyerekkel és a problémával

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

kapcsolatban. Megnyerni a bizalmát annak érdekében, hogy jól tudja támogatni gyermekét az esetleges viselkedésváltoztatásban, új szokások kialakításában.

5.4.2. Csoportos tréning, tanácsadás (kiscsoportban vagy osztállyal)

A munkavégzés során a diákokkal, mint célcsoporttal nem csupán egyéni kliensként találkozik az iskolapszichológus. A prevenció szellemében kívánatos, hogy minél több olyan beavatkozást végezzen, amely nem csupán egy diákot, sokkal inkább egy gyerekcsoportot vagy osztályt érint. A *csoportos tanácsadás: a* tréning, illetve az osztály vagy csoportfoglalkozás azok a formák, amelyekben az iskola- óvodapszichológus ezt a tevékenységet gyakorolni tudja.

A *csoportos tanácsadás* célja alapján két alcsoportját lehet megkülönböztetni: fejlődésre irányuló, és problémára összpontosító csoportos tanácsadást (Szitó, 2010).

Fejlődésre irányuló csoportos tanácsadás

“A tanácsadás célja az éntudatosság, az énmegértés, a felelősségvállalás és az önértékelés növelése” (Szitó, 2010. 51.) Az ilyen csoportokban ennek megfelelően olyan diákok vesznek részt, akik nem küzdenek semmilyen specifikus személyiségfejlődési, magatartási vagy beilleszkedési problémával. A fejlődésre irányuló csoportos tanácsadás leggyakoribb formái az önismeretet és a személyiséget fejlesztő csoportok. Ezekre általában a serdülőkor kezdetétől mutatkozik igény.

Csoporttagok kiválasztása, csoportba kerülés:

Az ilyen típusú csoportokba való bekerülés elsősorban önkéntes jelentkezés alapján történik. Ritkább esetben a pedagógus kérésére egy osztálynak tarthat ilyen típusú foglalkozást az

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

iskolapszichológus. Ez utóbbi esetben azonban számolni kell egyrészt a magasabb létszámmal (ha mód van rá, két csoportra kell osztani az osztályt és külön-külön megtartani a foglalkozást), másrészt az ellenállással, hiszen nem minden gyerek igényli az önismeret ilyen jellegű fejlesztését, illetve nem minden gyerek áll ugyanazon az érettségi fokon. Harmadrészt az önismereti gyakorlatok mélységét ahhoz a tényhez szükséges hozzáigazítani, hogy egy olyan csoportról van szó, amelynek tagjai nemcsak ezen a foglalkozáson vannak együtt, hanem tanulócsoportként sok más helyzetben is. Az önismereti csoportok kiemelt célja lehet az iskolába járó tehetségek számára (is) szervezett fejlesztő csoport. Itt is figyelembe kell venni azonban az önkéntesség elvét a kellő motiváltság biztosítása érdekében.

Az önkéntes jelentkezésre épülő *csoport szervezésénél* figyelembe veendő szempontok:

- A csoport nagysága legoptimálisabban 8-15 fő között jelölhető ki. Fontos, hogy ne kerüljön olyan diák a csoportba, akinek súlyos társas kapcsolati, magatartási, beilleszkedési problémái vannak, mert az lehetetlenné teszi a bizalommal teli légkör kialakulását, és megzavarja az egész csoport működését. Az ilyen típusú tanulók számára sokkal inkább a problémafókuszú csoport a megfelelő.

- Életkori szempontból a csoport legyen homogén. A korkülönbség a gyerekek között ne haladja meg a 2 évet.

- A nemi megoszlás lehet homogén vagy vegyes, mindkét esetben jól tud működni a csoport. A homogén csoportokban általában rövidebb idő alatt kialakítható a bizalomra épülő munkalégkör. Ugyanakkor az ellentétes neműek érzéseinek, gondolatainak megismerése értékes adalékot jelenthet az önismeret fejlődéséhez.

A csoportok működéséhez szükséges feltételek lényegében ugyanazok, mint a következőkben tárgyalt problémára összpontosító csoportos tanácsadás esetében, ezért ezeket a szempontokat a két csoporttípusra együtt tárgyaljuk.

Problémára összpontosító csoportos tanácsadás

Az ilyen típusú tanácsadásnak elsődlegesen preventív célja van (pl. drogprevenciós foglalkozás), de gyakoribb, hogy valamilyen meglévő probléma megoldásához kapcsolódó intervenciós feladatként jelenik meg. Ilyenek lehetnek pl. sok konfliktus a diákok között az osztályban, erőszakos viselkedés, kiközösítés, zaklatás, tanulási teljesítmény romlása osztály szinten stb.) Ezekben a helyzetben a pszichológus (adott esetben az osztályfőnökkel közösen) jelöli ki a fejlesztendő területeket, amelyektől a probléma megoldását remélik. Ilyen célok lehetnek: szociális készségek fejlesztése, asszertív viselkedés kialakítása, csapatépítés, kommunikációs készségek fejlesztése, az érzelmi intelligencia fejlesztése (erről lásd bővebben Szitó, 2009).

Csoporttagok kiválasztása, csoportba kerülés:

A problémára összpontosító csoportos tanácsadást kezdeményezheti az osztályfőnök − az egész osztályra, vagy annak egyes tagjaira vonatkozóan − vagy a pszichológus, a szülők is. A kezdeményezés hátterének függvényében a diákok csoportba kerülése lehet *önkéntes és nem önkéntes jellegű.* Az önkéntes jelentkezés esetén a csoport működése és hatékonysága várhatóan jobb, mintha a fejlesztés az osztály minden tagját érinti, mert pl. kötelező osztályfőnöki óra keretében zajlik. Ez utóbbi helyzet esetén a pszichológusnak jelentős ellenállással kell számolnia.

A csoport működéséhez szükséges feltételek fejlődésre irányuló és problémára összpontosító csoportos tanácsadás esetén.

- *Megfelelő tér*: Olyan helyiség, ahol a diákok kényelmesen elférnek, van mozgási

lehetőség.

- *Eszközök:* A tervezett feladatokhoz/módszertani megoldásokhoz szükséges eszközöket a csoportvezető (pszichológus) választja ki. Ezek alapesetben megegyeznek azokkal az alapvető eszközökkel, amelyeket a 4. fejezetben soroltunk fel.

- *Megfelelő módszer megválasztása*: A pszichológus előképzettségétől és kompetenciájától függően többféle módszert, technikát alkalmazhat: pl. relaxációs módszerek, dráma technikák, művészetpszichológiai elemek, kreatív technikák. Az iskolai élet jellemzőihez leginkább az úgynevezett *tréning módszerek* illeszkednek. *Ezek* olyan strukturált feladatokból álló foglalkozásformák, amelyek célja, hogy a diákok valamilyen aktivitás közben a csoportvezető által irányított módon tapasztalatot szerezzenek, amelyet a gyakorlatot követő megbeszélés során a pszichológus (vezető) segítségével feldolgoznak. A tréning szó gyakorlást, begyakorlást, edzést is jelent. Ebben az értelemben a tréningfoglalkozásoknak lehet célja valamilyen készség játékos helyzetekben, szituációs gyakorlatokon keresztül történő fejlesztése, begyakorlása is.

- *Időbeli keretek kialakítása:* A sikeres beavatkozáshoz szükséges időtartamot a csoport célja határozza meg. A fejlődésre irányuló csoportok esetében minimálisan 10-12 találkozás már hozhat változást. A találkozások gyakoriságára vonatkozóan a *heti rendszeresség* indokolt (ez illeszkedik az iskolai élet ritmusához is). A problémára összpontosító csoportos tanácsadásnál a probléma és az azon belül megfogalmazott cél jelöli ki a találkozások számát. Ha több alkalomra van szükség, akkor a heti rendszeresség itt is kívánatos. Erősen behatárolja a mozgásteret, ha osztállyal, osztályfőnöki óra keretében dolgozunk. Ebben az esetben is érdemes törekedni arra, hogy a csoportos tanácsadásra szánt alkalmak lehetőleg egy dupla tanórát vehessenek igénybe.

- *A csoportvezető(k) személye:* A csoportos tanácsadási feladatnál, különösen a fejlődésre

irányuló csoportok vezetésénél kívánatos, hogy a csoportos tanácsadást vezető iskolapszichológus kellő módszerspecifikus képzettséggel és csoportvezetői tapasztalattal rendelkezzen. Ezzel együtt is igényelheti az *iskola- óvodapszichológus koordinátor* segítségét, társvezetői és/vagy mentori/szupervízori minőségben. A problémára összpontosító csoportos tanácsadás esetén a probléma jellege, a felkérés tartalma és a módszer ismeretében a pszichológus dönthet arról, hogy az osztályfőnök (esetleg más pedagógus) jelenléte indokolt-e az adott helyzetben. Amennyiben pedagógus részt vesz a csoportban, előre tisztázni kell az ő szerepét, és ezt nyilvánvalóvá kell tenni a diákok számára is.

A csoportos tanácsadás folyamata, fázisai iskolai keretben is megegyeznek a pszichológusok által vezetett csoportos tanácsadásra vonatkozó általános alapelvekkel, a csoport működésének négy fázisát különíthetjük el:

1. alakulás; 2. Exploráció - célkitűzés; 3. Munkafázis; 4. Lezárás (részletesen lásd Szitó, 2010).

5.4.3. Konzultáció: szülőkonzultáció és pedagóguskonzultáció

A konzultáció az iskola és óvodapszichológusi tevékenység egyik legmeghatározóbb eleme. Jóllehet a folyamatábrán és az INYR-ben is elkülönül a pedagógussal, illetve a szülővel folytatott konzultáció, a tevékenységre vonatkozó szakmai alapelvek és a megvalósítás követelményei nem különböznek olyan mértékben, hogy külön kellene tárgyalni ezeket. Így ezt a két beavatkozási formát egy alfejezetben mutatjuk be.

“A konzultáció (consultation) olyan szolgáltatás, amelyben a szülő vagy a pedagógus annak érdekében kommunikál az iskolapszichológussal, hogy egy harmadik fél, a gyermek problémájára megoldást találjanak. A szülő feltárja a pszichológus számára a gyermekével

kapcsolatos gondokat vagy a tanár jelzi az iskolapszichológusnak az egyes gyerekkel vagy az osztály irányításával kapcsolatos problémát. Ezt követi a konzultációs folyamat, amelyben felmérik és újraértelmezik az eseményeket. Majd a konzultációt követően, vagy a konzultációs folyamat részeként megtörténik a beavatkozás, melyet azonban nem a pszichológus végez, hanem a szülő illetve a tanár."(Szitó, 2010. 9.) Ebben az értelemben a konzultáció indirekt beavatkozási folyamat.

A konzultáció célja (hasonlóan a tanácsadási folyamathoz) mindig kettős: egyrészt a fennálló probléma megoldása, másrészt a konzultációs partner fejlesztése (Sherida, Cowan, 2004).

A sikeres konzultációhoz néhány alapvető szabályt szem előtt kell tartani:

- A konzultációs kapcsolat egyenrangú partnerek közötti együttműködésre épül. Ez a partneri viszony egymás kölcsönös tiszteletében nyilvánul meg függetlenül az esetleges életkori, iskolázottságbeli, vagy társadalmi státuszbeli különbségektől. Ez a vezetőkkel való konzultációs kapcsolatra is érvényes.
- A konzultációs kapcsolatban való részvétel önkéntes.
- A kapcsolat alapvető és kölcsönös bizalomra épül. A felek bíznak egymás ítélőképességében, szakmai és/vagy emberi tapasztalatában.
- A konzultáció során az információkat mindkét fél bizalmasan kezeli, és a szükséges információkat kölcsönösen megosztják egymással.
- A konzultáció fókuszában mindvégig a kliens (gyerek/diák/csoport) megoldásra váró problémája áll.
- A konzultációs eredményességéről minden esetben utánkövetéssel szükséges meggyőződni. Erre majd a kontroll című alfejezetben visszatérünk.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A konzultáció kezdeményezője általában a problémagazda, vagyis a pedagógus vagy a szülő. Problémák észlelése esetén azonban maga a pszichológus is felkínálhatja a konzultációt, mint a problémakezelés módját. Így a konzultációs igényt elsősorban a kliensek határozzák meg. Vannak azonban olyan területek, ahol nagy valószínűséggel igény van a konzultációra. Ilyen kiemelt terület az óvodai beszoktatás időszaka, ahol pedagógusnak és szülőnek is hathatós segítséget nyújt az óvodapszichológus. Ilyen tipikus helyzetek még óvodás korban az iskolába lépés időpontjának illetve az iskolaérettségi vizsgálat szükségességének az eldöntése.

Iskolai helyzetekben szintén a kezdési pontok – iskolába lépés, felső tagozatba lépés, középiskolai induló osztályok azok, ahol fokozott igény lehet a konzultációra.

Az intézményvezetővel (intézményvezetéssel) való együttműködésben is jelentős szerepe lehet a konzultációnak. Ilyen esetekben nem csak egy konkrét diák, hanem az intézmény egészét érintő probléma kerül általában a fókuszba (pl. iskolai agresszió kezelése, szülőkkel való kapcsolattartás nehézségei stb.).

Az óvoda és iskolapszichológusi munkában a pedagógusokkal és szülőkkel való konzultáció nemcsak egyéni, hanem csoportos formában is megvalósítható.

Ennek két fő formája lehet (Gordon, 1999):

1. *Problémacentrikus csoportos konzultáció:* Ilyenkor a pedagógusok, vagy szülők egy csoportja (esetleg vegyes csoportban) egy olyan problémán dolgoznak közösen, ami általános, többeket érint, nem konkrétan egy diákhoz vagy gyermekhez kötődik. Ilyen lehet pl. a házi feladatok elmaradásának problémája, vagy valamilyen normasértő magatartás általánossá válása az iskolában stb.)

2. *Személycentrikus csoportos konzultáció*: Az ilyen konzultációs folyamatban azok vesznek részt, akik egy konkrét gyerek, vagy diák problémájában közösen érintettek, és együtt keresnek

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

megoldást. Ilyen csoport állhat pl. az adott gyerekkel foglalkozó/őt tanító pedagógusokból, vagy a gyerek szüleiből és a vele foglalkozó/őt tanító pedagógusokból.

A csoportos konzultációra is ugyanazok az alapelvek vonatkoznak, mint az egyéni konzultációra, azonban a csoportos konzultáció vezetésekor a pszichológusnak számolnia kell a csoportdinamikai jelenségekből adódó nehézségekkel is.

Az **iskola- óvodapszichológus koordinátor** tevékenységi körében az egyéni és a csoportos konzultáció szintén megjelenik. Ennek legfontosabb célcsoportjai a terepen (intézményekben) dolgozó pszichológusok, akikkel egyénileg és csoportosan a szakmai team-találkozók keretében kerül sor a konzultációs folyamatra.

Más részről a koordinátor a szakszolgálatban őt személyesen megkereső szülőkkel, pedagógusokkal is végezhet konzultációt. A konzultációs tevékenység során a koordinátorra is ugyanazok a szakmai követelmények vonatkoznak, amelyeket az előzőekben már részletesen bemutattunk.

Az intézményben dolgozó pszichológus kérésére a koordinátor társvezetőként részt vesz a pedagógusokkal vagy szülőkkel végzett csoportos konzultációs tevékenységben.

5.4.4. Konfliktuskezelés

Az konfliktusok az emberi kapcsolatok természetes velejárói. Az, hogy egy adott konfliktus destruktív vagy konstruktív hatású lesz-e a további kapcsolatra, leginkább azon múlik, hogy hogyan sikerül azt megoldani. A hatékony konfliktusmegoldás célja, hogy olyan megoldást találjanak a konfliktusban állók, amely mindkét fél számára elfogadható, és ha lehet mindkét fél igényét kielégíti. Thomas Gordon (1999) és mások a hatékony konfliktuskezelés 6 lépését javasolják. Az iskola- és óvodapszichológusok szerepe a konfliktuskezelésben

elsősorban a mediálás, azaz, a konfliktuskezelési folyamat lépésein közvetítő harmadikként végigvezetni az érintett feleket.

A konfliktus kialakulhat személyek és csoportok között is. Mindkét esetben ugyanazon szabályok mentén kell végigvinni a folyamatot. Az óvodások, ill. kisiskolások esetében ez a folyamat lényegesen lerövidül, és több aktivitást kíván a pszichológus részéről. Mivel ők sokkal kevésbé tudják megfogalmazni a problémájukat, a pszichológusnak kell ebben őket segíteni, szükség esetén megtenni mindkét fél helyett, olyan formában, hogy a kicsik is megértsék. Az ötletgyűjtésben is sokkal több segítségre van szükségük, de érdemes bíztatni őket, hogy próbáljanak megoldásokon gondolkodni. Ezekben a helyzetekben gyakran a közös megoldás megfogalmazása és a kivitelezés elmagyarázása is a pszichológus feladta. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy minél korábban találkoznak a gyerekek ezzel a módszerrel, annál valószínűbb, hogy később ezt alkalmazzák. A pszichológus által modellált konfliktuskezelési folyamat hozzájárul a gyerekek/tanulók szociális problémamegoldó készségeinek fejlődéséhez.

A konfliktusok gyakran torkollnak erőszakos viselkedésbe. A megtörtént eset után már nem kifejezetten konfliktuskezelésre, sokkal inkább másodlagos prevencióra van szükség, azaz olyan eljárások alkalmazására, amelyek egyrészt lehetővé teszik a kapcsolat/helyzet érzelmi helyreállítását, normalizálását, másrészt elősegítik, hogy a jövőben ne forduljon elő ugyanez a konfliktus, vagy ugyanez az erőszakos megoldás. Az iskola- és óvodapszichológusok aktív szerepet kell, hogy vállaljanak a helyreállító (resztoratív) stratégiák (Kecskeméti és mtsai, 2012) alkalmazásában és az erőszakmentes konfliktuskezelési készségek fejlesztésében.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

5.4.5. Krízisintervenció

A krízisintervenciós tevékenységre akkor van szükség, ha egy diák vagy egy kolléga az intézményben valamilyen váratlan érzelmileg megterhelő helyzetbe kerül. Az erős negatív érzelmi élmény forrása lehet az intézményben történt esemény, de sokkal gyakrabban fordul elő, hogy az intézményen kívüli váratlan tragikus események (például egy családi titok felszínre kerülése, szülő váratlan távozása) okozzák a kritikus helyzetet. A krízisintervenció az érintettek körétől függően lehet egyéni illetve csoportos, de akár szervezeti szintű is.

Az *egyéni krízisintervenció* során az iskola- és óvodapszichológus feladata a társas támasz nyújtása. Mivel az intézményben sok diák és pedagógus van jelen, a pszichológus elsődleges feladata, hogy megteremtse a lehetőséget a krízisbe került személy számára ahhoz, hogy nyugodt körülmények között nyíltan kifejezhesse érzéseit (pl. sírhasson, vagy csendben lehessen). Erre a pszichológus szobája általában alkalmas helyszínt jelent. Biztosítania kell a kliens számára azt a megnyugtató és bizalomteli légkört, amelyben megoszthatja a problémát, amennyiben erre igénye van. Ezt követően a pszichológus vagy tanácsadási folyamatba vonja be a klienst, vagy szükség szerint további szakmai segítséghez juttatja, illetve ilyen lehetőséget ajánl fel a számára.

A *csoportos vagy szervezeti szintű krízisintervencióra* akkor van szükség, ha olyan drámai esemény történik, ami nemcsak egy személyt, hanem egy osztályt vagy több osztályt, esetleg az egész iskolát érinti. Ezek közül a legismertebb, egyben leggyakoribb előforduló krízishelyzet a diáktárs vagy pedagógus kolléga halála. Ez az esemény megviselheti az intézmény minden tagját, aki kapcsolatban állt az adott személlyel. Ilyen esetekben az iskolapszichológus feladata, hogy segítséget nyújtson a csoportnak, ha szükséges az egész intézménynek a vezetővel való együttműködésben (bővebben lásd Kapás, Szabó, 2011). Indokolt beavatkozási forma lehet a csoportos tanácsadás, gyászfeldolgozó konzultáció. Ehhez jó, ha a pszichológus külső szakember vagy az **iskola- óvodapszichológus koordinátor** segítséget is kéri. Ez különösen akkor fontos, ha

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

a haláleset olyan mértékben érinti az intézményben dolgozó pszichológust, hogy az számára is krízishelyzetet okoz.

5.4.6. Döntés átirányításról

Az átirányítás olyan esetekben szükséges, amikor a probléma túlmutat az iskola-óvodapszichológus munkaköri feladatain. Az átirányítás a pedagógiai szakszolgálat szakértői bizottságához, a nevelési tanácsadó, a pályaorientáció- és tehetségkoordinátor, valamint az egészségügyi szakellátás (gyermek, ifjúsági pszichiátria) felé történhet. Veszélyeztetettség esetén az iskola- óvodapszichológusnak az intézményén keresztül jelzési kötelezettsége van a gyermekvédelmi intézmény felé.

Az iskola-, óvodapszichológusi szűrés és/vagy beavatkozás során válhat nyilvánvalóvá, hogy a gyermek ellátása akár idői kereteiben, akár speciális módszertani igényében, akár törvény által szabályozott jogosítványai tekintetében a Pedagógiai Szakszolgálat vagy más ellátó intézmény kompetenciájába tartozik.

Ennek területei:

1. A gyermek járási szakértői vizsgálatának kérése fejlesztésének, szakvéleményezésének, esetleges továbbirányításának eldöntésére (pl. Vadaskert Kórház, megyei Szakértői Bizottság stb.).
2. A járási Nevelési Tanácsadó kompetenciája pszichoterápiás ellátást igénylő gyermekek gondozása.
3. A pályaorientáció és pályaválasztási döntés segítése első sorban az iskolapszichológus feladatköre a pályaválasztási koordinátorral együttműködésben, azonban amennyiben a helyi lehetőségek és a tanuló egyéni sajátosságai miatt ez a megoldás kedvezőbb, akkor egyéni pályatanácsadásra vagy pályaorientációs csoportban való részvételre (pl. célzottan bizonyos

különleges bánásmódot igénylő tanulók számára szervezett csoport) a pedagógiai szakszolgálat keretében is sor kerülhet.

4. A tehetséges gyermekek gondozásában a tehetséggondozó koordinátorral való együttműködés segítheti a tanulót, a családot a gyermek továbbfejlődéséhez szükséges legoptimálisabb feltételek és lehetőségek megtalálásában.

5. Egészségügyi intézményekhez irányítás szükséges pszichiátriai problémára utaló tünetek (szuicid veszélyeztetettség, súlyos depresszió, anorexia veszélyeztetettség stb.) esetén.

6. A Gyermekvédelmi törvény jelzőrendszeri kötelezettséget ró az intézményre, és annak szakembereire abban az esetben, ha a gyermek a testi, lelki, vagy kognitív fejlődése veszélyeztetett. Ilyen helyzet fennállása során az intézmény (óvoda, iskola) esetjelzést küld a járási Gyermekjóléti Szolgálatnak. Az esetjelzés megindítása különösen érzékeny területe az iskola- óvodapszichológusi munkának. Igen felelősségteljes döntést igényel, hogy a kevéssé, vagy egyáltalán nem együttműködő szülővel meddig dolgozunk önkéntes alapon, és mikor látjuk szükségesnek, hogy a gyermek érdekében törvényi megszorítást kezdeményezzünk. Ilyen esetekben fokozottan szükség van a gyermekkel kapcsolatban lévő szakemberek együttműködésére, (osztálytanító, gyermekvédelmi szakember, igazgató) a közös döntés meghozatalához. A gondozási folyamatban a Gyermekjóléti Szolgálat esetmegbeszélést, esetkonferenciát szervezhet, melyen a jelzőrendszer tagjainak részvétele szükséges.

5.4.7. Preventív programok kidolgozásában-megvalósításában való részvétel

Ez a tevékenység jelenleg nem szerepel önálló kategóriaként a beavatkozások lehetséges feladati között az INYR ábrán. Ugyanakkor az iskolák és óvodák életében szükségesek, és egyre gyakrabban jelennek is meg különböző prevenciós programok. Az iskoláknak és óvodáknak lehetőségük van különböző prevenciós programok megtervezésére, lebonyolítására pályázati támogatással is. Ezek a programok a legtöbb esetben érintenek pszichológiai

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

kérdéseket, problémákat. Az iskola- és óvodapszichológusok részvétele ezeknek a pályázatoknak a megtervezésében, megírásában, illetve a program megvalósításában egyaránt kívánatos. Egyrészt mert eközben erősíthetik a szakmai együttműködést a projektben részt vevő kollégákkal (osztályfőnökök, szabadidő szervező stb.), másrészt mert a prevenciós programok megtervezéséhez, kiválasztásához olyan előkészítő munkára van szükség, mint pl. a preventív szűrés, amely feltárja, hogy melyik az a probléma, amit az adott intézményben fókuszba szükséges állítani. Ilyen problémák lehetnek például az erőszak, az iskolai- vagy cyberbullying, az internet- és egyéb függőségek problémája, a szexualitással kapcsolatos problémák, az egészséges életmódra szoktatás, stresszkezelés, az elhízás és más táplálkozási zavarok kérdése stb..

Az iskola és óvodapszichológus koordinátor igény szerint segítheti az intézményben dolgozó pszichológusokat a tervezés fázisában, a szűrés lebonyolításában, esetleg a program megvalósításában pl. csoportok páros vagy párhuzamos vezetése az adott program keretében.

5.5. Kontroll

Az iskola- és óvodapszichológus munkája során törekszik arra, hogy az általa végzett beavatkozás hatékonyságát, eredményességét ellenőrizze. Ennek alapvetően három formája lehetséges:

1. A referáló személy és/vagy a kliens *szubjektív értékelő visszajelzése*. Ebben az esetben az elvégzett beavatkozás után az iskola- vagy óvodapszichológus személyes konzultáció keretében meggyőződik arról, hogy a problémát észlelő személy vagy a kliens (pedagógus, szülő, diák) érzékelt-e változást, lát-e további problémát, és ha igen, igényel-e valamilyen újabb beavatkozást.

2. *Elő- és utómérés* alkalmazása. Ennek az eljárásnak az a lényege, hogy a probléma feltáráskor használt eszközök közül azokat a mérési eljárásokat, amelyek jelezték a probléma fennállását, a beavatkozást követően megismételjük. Fontos azonban tudni,

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

hogy bizonyos mérőeszközök esetében a kétszeri felvétel önmagában eltérő eredményt produkálhat, illetve a kitöltő maga is torzíthat az eredményeken. Ezért érdemes ilyenkor egyrészt jól bemért eljárásokat használni, amelyek stabilitását már előzetesen tesztelték, illetve a kvantitatív kérdőíves eljárások mellett kvalitatív eszközöket is használni (szó-asszociációs, rajzos eszközöket, pl. Szemantikus Szelekciós Teszt lásd Szabó és mtsai, 2013).

3. *Követés (followup) módszere.* Ez azt jelenti, hogy már a beavatkozás során több alkalommal megismételünk egy eljárást (pl. Énképet erősítő csoportban minden 3. alkalom után önjellemzés adása tulajdonságlista alapján), majd pedig a beavatkozást követően hosszabb idő elteltével ismételt mérést végzünk. Pl. egy osztályban társas kapcsolatokat fejlesztő tréning után fél évvel megismételhetjük a szociometriai mérést. Ebben az esetben a teszt-reteszt eljáráshoz képest nem a hatás egyszeri lemérése, hanem a fejlődés követése és a hatás tartóssága áll a mérés fókuszában.

Az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora hasznos segítséget nyújthat ebben a folyamatban a terepen dolgozóknak pl. azzal, hogy az elő- és utómérést ő végzi el, így a mérés célját a vizsgálati személyek kevésbé kapcsolják össze a beavatkozással, ennek köszönhetően csökken a torzítás lehetősége. Ezen kívül a koordinátor segíthet megválasztani a legmegfelelőbb eszközt az adott beavatkozás kontrollálásához.

5.6. Szakmai támogató tevékenységek - Az iskola- és óvodapszichológus koordinátor speciális feladatai

A korábbiakban minden egyes beavatkozás típusnál utaltunk arra, hogy az iskola- és óvodapszichológus koordinátor milyen módon vesz részt azok megvalósításában, illetve, hogy milyen módon segítheti az intézményben dolgozó pszichológus szakembert. A jelen

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

fejezetrészben bemutatásra kerülő feladatok egy része az iskola- és óvodapszichológusok tevékenységi körének is része (pszichoedukatív előadások tartása, csoportvezetés), de több olyan feladatot is a bemutatunk, amelyet, a státuszával összefüggésben a koordinátor önállóan végezhet. A szakmai támogató tevékenységeknek két csoportját tárgyaljuk, a gyermekekkel/tanulókkal napi rendszerességgel foglalkozók (szülők, pedagógusok) számára nyújtott pszichoedukációs támogatást, és azokat a tevékenységeket, amelyeket az iskola- és óvodapszichológiai feladatokat ellátóknak közvetlenül nyújt a koordinátor.

5.6.1. Tájékoztató előadás szülőknek valamint pedagógusoknak (pszichoedukációs tevékenység)

Az iskola- és óvodapszichológusok munkájának preventív jellegéhez hatékonyan járul hozzá a pszichoedukációs tevékenység. A pedagógusoknak és szülőknek szóló előadások, programok lehetőséget teremtenek pszichológiai információk átadására. A sikeres pszichoedukációs tevékenység feltétele, hogy a célcsoportot leginkább érdeklő témákat dolgozzanak fel, olyan tartalommal és stílusban, amely igazodik előzetes és kulturális jellemzőikhez. Az iskola és óvodapszichológus feladatok koordinátora igény esetén segíthet az intézményben dolgozó pszichológusoknak a célcsoportok igényeinek felmérésében, megfelelő szakirodalom összegyűjtésében, illetve az előadás megtartásában is. Arra is van lehetősége, hogy ilyen jellegű előadásokat járási (tankerületi) szinten szervezzen, megtartson.

5.6.2.Szakmai team szervezése, tervezése, előkészítése

Ez az iskola- és óvodapszichológusok koordinátorának egyik legfontosabb és legnagyobb szakmai kihívást jelentő feladata. A törvényi előírás szerint szükséges *"a nevelési-oktatási intézményekben foglalkoztatott pszichológusok számára legalább havi rendszerességgel szakmai konzultációs foglalkozások szervezése".* A havi rendszeresség azonban csak a szakmai minimum. A kapcsolattartás a jelenlegi gyakorlati tapasztalatok alapján heti rendszerességgel indokolt,

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

azonban a helyi viszonyok - pl. nagy fizikai távolság, közlekedés nehezítettsége esetén ez a megfogalmazás lehetővé teszi, hogy a heti kapcsolattartás egyéb formában (e-mail, telefon, Facebook stb.) történjen, és személyes találkozásra ennél ritkábban, de minimum havonta kerüljön sor. Ettől függetlenül minden koordinátor köteles létrehozni egy csoportos levelező listát (googlegroups, yahoogroups), amelyen a koordinálása alá tartozó összes pszichológus fenn van. A földrajzi távolságok leküzdésén túl a levelező lista alkalmas konkrét, akut problémák szakmai megvitatásra, amelyek nem igényelnek személyes találkozást. A levelező lista vagy egyéb technikai megoldások (pl. doodle eseményszervező) használatával a találkozások időpontja könnyedén egyeztethető, de leginkább az állandó időpont használata ajánlható, amit minden résztvevő beleír az intézményvezető számára benyújtott munkatervébe.

5.6.3.Szakmai team megtartása, levezetése

A szakmai team megtartásának gyakoriságát a helyi adottságok – elsősorban a földrajzi távolság befolyásolja. A személyes találkozás – jogszabályban is rögzített – minimális gyakorisága a havi egyszeri találkozás, a gyakorlati tapasztalatok alapján a heti rendszerességű, 2-4 órás időtartam ajánlható. Ha ez objektív okokból nem kivitelezhető, akkor a heti rendszerességű kapcsolattartást on-line eszközökkel célszerű biztosítani. A koordinátor által nyújtott szakmai támogatás célcsoportja a tankerület területén dolgozó óvoda- és iskolapszichológusok köre, függetlenül a szakemberek munkáltatói jogkörgyakorlójától (KLIK, önkormányzat, alapítvány, egyház). Amennyiben egy szakember több koordinátorhoz is tartozik, mert az általa ellátott nevelési-oktatási intézmények több tankerülethez tartoznak (pl. szakképző intézmények), akkor az érintett koordinátorok és az iskola- vagy óvodapszichológus közös megegyezése alapján történik a kapcsolattartás (minimálisan egy koordinátorral). A kapcsolattartás nem csak a koordinátornak, hanem az iskola- és óvodapszichológusoknak is a munkaköri feladatok közé betervezendő kötelező feladata.

A szakmai teamek vezetése sok hasonlóságot mutat a csoportos konzultációs folyamat vezetésével. Van azonban néhány specifikus alapelv és követelmény, amelyet szintén szem előtt kell tartani.

A kollegialitás elve: A koordinátor feladata, annak biztosítása, hogy a szakmai megbeszélés, vita egy eset megoldása vagy egy helyzet értelmezése kapcsán mindvégig elfogadó légkörben történjen, és a csoporttagok számára az egyenrangúság élményét nyújtsa. A teamvezető feladata, hogy a fiatal és/vagy pályakezdő kollégákat segítse abban, hogy bátran osszák meg problémáikat, annak érdekében, hogy megkaphassák a munkájukhoz és szakmai fejlődésükhöz elengedhetetlen szakmai támogatást és segítséget a tapasztaltabb team tagoktól, és a koordinátortól.

Szakmai kommunikáció: a team megbeszélések során a résztvevők szakemberként kell, hogy nyilatkoznak az egyes helyzetekről vagy problémákról. Ennek tükröződnie kell a beszélgetés nyelvhasználatában is. Fontos, hogy a kommunikációban a közös szakmai tudásra és fogalomkészletre támaszkodjanak. A koordinátor összegző, vagy empatikus kommunikációs gesztusai modellként szolgálnak erre a team tagok számára.

Strukturáltság: Hasznos, ha a találkozások egy közösen megtervezett forgatókönyv menetéhez igazodnak. Biztosítani kell időt és lehetőséget a csoport bemelegedésére, majd következhet az adott találkozásra előzetesen megbeszélt téma feldolgozása, illetve az esettel, esetekkel kapcsolatos csoportos konzultáció. A találkozások szakmai tartalma és célja természetesen a csoport igényeihez, a felmerülő problémákhoz igazítható. A ventilláció, az aktuális feszültségek megosztása, kimondása fontos része lehet a találkozásoknak, de nem töltheti ki a teljes team megbeszélésre szánt időt. Ennek a funkciónak leginkább a bemelegítés, a csoportba való megérkezés szakasza felel meg.

A teamek hatékony levezetését a felsorolt alapelvek betartásán túl jelentősen segíthetik egyes módszertani fogások, technikák. Ezek lehetnek tréning módszerekből származó elemek,

helyzetgyakorlatok, dramatikus eszközök, de akár relaxációs módszerek is. Az esetmegbeszélés egyik legadekvátabb módszere az egyenrangú kapcsolatokra épülő szakmai teamekben az intervízió (Peer Gruop Supervision**),** amelynek során esetgazda választja ki a megbeszélés vezetőjét, aki aztán az intervízió további 5 lépésén végig vezeti a csoportot a megadott időkeretben. (bővebben lásd Wilbur és mtsai, 1991).

5.6.4. Az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok mentorálása

A Kormány 326/2013. (VIII. 30.) rendelete a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról meghatározza a pedagógus munkakörben foglalkoztatottak gyakornoki idejét, a Pedagógus I. fokozatba való átsorolás módját és a mentorálás szempontjait. Ezek az előírások azonban az óvodapedagógusok, a tanítók és tanárok munkakörére tekintettel kerültek megfogalmazásra, így sok tekintetben nem alkalmazhatóak az iskola- és óvodapszichológus munkakörben dolgozókra, ezért az alábbiakban javaslatot fogalmazunk meg a mentorkiválasztás módjára.

A jogszabály vonatkozó előírásai:

2. § *(1) A köznevelési intézményben a munkakör betöltéséhez előírt végzettséggel és szakképzettséggel, valamint két évnél kevesebb szakmai gyakorlattal rendelkező pedagógus-munkakörben foglalkoztatottat (a továbbiakban: pedagógus) Gyakornok fokozatba (a továbbiakban: gyakornok) kell besorolni. A gyakornok számára a foglalkoztatási jogviszony létesítésekor gyakornoki idő kikötése kötelező.*

(2) Gyakornoki időként a foglalkoztatási jogviszony létesítésének időpontjától számított kétéves időszakot kell a kinevezésben, illetve a munkaszerződésben rögzíteni. A gyakornok a) a gyakornoki idő lejártának hónapjában, vagy b) ha a gyakornoki idő nem a tanítási év közben jár le, a tanítási év utolsó hónapjában tesz minősítő vizsgát.

(3) A minősítő vizsgán megfelelt minősítést kapott gyakornokot a Pedagógus I. fokozatba kell besorolni.

(4) A gyakornoki idő a vizsga napját követő nappal kezdődően két évvel meghosszabbodik, ha a minősítő vizsgán a gyakornok „nem felelt meg" minősítést kapott. A gyakornoki idő egyéb esetben nem hosszabbítható meg. A gyakornok a két évvel meghosszabbított gyakornoki idő lejártának hónapjában, vagy amennyiben a gyakornoki idő nem a tanítási év közben jár le, a tanítási év utolsó hónapjában megismételt minősítő vizsgát tesz. A minősítő vizsgán „megfelelt" vagy „nem felelt meg" minősítés adható.

2. A gyakornoki idő és a mentor

6. § *(1) Az intézményvezető kijelöli a szakmai vezetőt (a továbbiakban: mentor), aki segíti a gyakornokot a köznevelési intézményi szervezetbe történő beilleszkedésben és a pedagógiai-módszertani feladatok gyakorlati megvalósításában. A mentor legalább félévente írásban értékeli a gyakornok tevékenységét, és az értékelést átadja az intézményvezetőnek és a gyakornoknak.*

(2) A mentor támogatja a gyakornokot az általa ellátott pedagógus-munkakörrel kapcsolatos tevékenységében, e körben segíti

a) az iskola helyi tantervében és pedagógiai programjában, az óvoda, a kollégium pedagógiai programjában a munkaköri feladataira vonatkozó előírások értelmezésében és szakszerű alkalmazásában,

b) a tanítási (foglalkozási) órák felépítésének, az alkalmazott pedagógiai módszereknek, tanításhoz alkalmazott segédleteknek, tankönyveknek, taneszközöknek (foglalkozási eszközöknek) a célszerű megválasztásában,

c) a tanítási (foglalkozási) órák előkészítésével, megtervezésével és eredményes megtartásával kapcsolatos írásbeli teendők ellátásában, valamint

d) a minősítő vizsgára való felkészülésében.

(3) A mentor szükség szerint, de negyedévenként legalább egy, legfeljebb négy alkalommal látogatja a gyakornok tanítási (foglalkozási) óráját, és ezt követően óramegbeszélést tart, továbbá, amennyiben a gyakornok igényli, hetente konzultációs lehetőséget biztosít számára.

Az idézett 2. § vonatkoztatható az iskola- és óvodapszichológusokra, a két éves gyakornoki idő számukra is indokolt. A 6. §-ban meghatározott igazgató által kijelölt mentornak szakmai vezetőként pszichológus végzettséggel és iskola- vagy óvodapszichológusi gyakorlattal kell rendelkeznie. Ez ritka kivételtől eltekintve nem valósítható meg az intézményen belül dolgozó mentorral, mivel ezekben a munkakörökben a pszichológusok egyedül dolgoznak. Ezért számukra megfelelő mentor a tankerület **iskola- és óvodapszichológusi feladatok koordinátora** (jogszabályban előírt végzettsége: pszichológus és pedagógiai (óvoda- és iskolapszichológiai) szakpszichológus vagy tanácsadó szakpszichológus - 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelete a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről - módosítva EMMI rendelet 8/2014.I. 30.), **vagy** egy szakpszichológusi végzettséggel és/vagy **minimum öt év szakmai gyakorlattal rendelkező iskola- vagy óvodapszichológus,** aki lehetőség szerint a tankerületben dolgozik**.** Amennyiben a jövőben rendelkezésre áll egy országos mentorlista, akkor ebből is választható a

mentor. A megfelelő mentor kijelölését az iskola és óvodapszichológiai feladatok koordinátora és az intézmény vezetője (iskolaigazgatói/óvodavezető) közös egyetértésben határozza meg.

Iskolapszichológusok esetén mind a koordinátor, mind a más iskolában dolgozó iskolapszichológus a KLIK alkalmazottja, de itt is kötendő az iskolák közt egy megállapodás a mentorálásra. Jogszabályi szinten is megoldandó az óvodapszichológusok mentorálásának biztosítása.

A rendeletmódosítás megvalósulása esetén a mentor feladatai lehetnének:

(1) A gyakornok támogatása
   a. az iskola/óvodapszichológusi tevékenységek végzésében
   b. a pszichológiai foglalkozások előkészítésében, megtervezésében és az adminisztratív teendők végzésében
   c. a minősítő vizsgára való felkészülésében.

(2) Szükség szerint, de negyedévenként legalább egy, legfeljebb négy alkalommal a mentorált referálása mentén, vagy amennyiben szakmai indokok ezt nem gátolják, akkor a foglalkozások látogatása alapján konzultál a megtartott foglalkozásokról, és amennyiben a gyakornok igényli, hetente konzultációs lehetőséget biztosít számára.

Egy mentor alá tartozó gyakornokok száma az iskola- és óvodapszichológusok koordinátora esetén az öt főt, iskola- és óvodapszichológus esetén a kettő főt nem haladhatja meg. Ennek a feladatnak minden esetben meg kell jelennie a mentor munkaköri leírásában és a feladatkör meghatározásakor ezt a feladatot figyelembe kell venni.

Amennyiben a mentorálással kapcsolatos szakmai javaslat nyomán a jogszabály módosítása megtörténik, akkor szükségessé válik az INY rendszerben is egy olyan bővítés végrehajtása, amely lehetővé teszi, hogy a koordinátor ezt a feladattípust is dokumentálni, regisztrálni tudja.

5.6.5.Pedagógus, szülő, kortárscsoportban társvezetés/vezetés

Az iskola- és óvodapszichológia területén a felnőtt és gyermekcsoportok vezetése során egyaránt kívánatos a kettős vezetés (óvodai pszichodráma csoport, pedagógus esetmegbeszélő stb.). A 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet az iskola- és óvodapszichológusi feladatok koordinátora feladatai közt írja le az esetmegbeszélő és tanári képességfejlesztő csoportfoglalkozás megszervezését és társvezetést, vagy egyéb munkamegosztásban történő közreműködést a csoportok megtartásában. Ha a szakmai szempontok indokolják, akkor nemcsak tanári csoportok esetén, hanem a szülő- és gyermekcsoportok esetén is biztosítandó a társvezetés. A pedagógusoknak szóló esetmegbeszélő csoport megszervezésére és megtartására a szakszolgálatban is sor kerülhet a koordinátor szervezésében.

6. A szakmai és szakmaközi kommunikáció

Az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológus valamint a szakszolgálati iskola és óvodapszichológus koordinátor munkája során aktív szakmai kommunikációt folytat mind a szűkebb szakterületén dolgozó iskola- és óvodapszichológusokkal, mind a tágabb szakma képviselőivel. Ennek kettős célja van, elsősorban a szakmai munka színvonalának biztosítása, másodsorban szakmai fejlődése. Ezek a kapcsolatok az iskola- és óvodapszichológusok körén és az őket szakmailag támogató koordinátoron túl kiterjednek a szakszolgálatban, és a szakszolgálattól független ellátó intézményekben dolgozó pszichológusokra és nem pszichológus szakemberekre is, amennyiben ezt a probléma megoldása, a kliens segítése, azaz a beavatkozás vagy a preventív célú szűrések és állapotfelmérések indokolják.

6.1. Szakmai kommunikáció az iskola- és óvodapszichológusok között

Az iskola- és óvodapszichológus munkája során rendszeres szakmai kommunikációt folytat a többi intézményben dolgozó iskola és óvodapszichológus kollégával (adminisztratív szempontból ezeket a tevékenységeket a 6.3. kód alá soroljuk). Ennek formája lehet személyes/telefonos és elektronikus (e-mail, skype). Gyakoriságát alapvetően az aktuális szakmai igények szabályozzák.

A szakmai kommunikáció célja lehet:

- Intézményt váltó gyerek nyomon követése. Erre abban az esetben van szükség, ha a gyerek az új intézményben is az iskola-, illetve az óvodapszichológus segítségét igényli.
- Jó gyakorlatok megosztása.
- Egyes szakmai kérdésekkel kapcsolatos problémák megosztása, megvitatása olyan kollégával, akinek nagyobb a tapasztalata, és/vagy hasonló problémával már találkozott.
- Preventív programok, pályázatok megvalósításában való együttműködés.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A *koordinátor és az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok* közötti szakmai kommunikáció elsősorban a team megbeszélések, illetve a koordinátor és/vagy az intézményben dolgozó szakember kezdeményezésére egyéni találkozások keretében zajlik. Ezek mentét, céljait és szakmai szabályait bemutattuk részletesen az *5. fejezetben.*

6.2. Az iskola- és óvodapszichológusok további szakmai partnerei

A szakszolgálat munkatársai

Iskola- és óvodapszichológusok munkája során alapvető, hogy aktív szakmai kapcsolatot tartsanak fenn az adott tankerületben működő *szakszolgálat munkatársaival*. A szakmai kommunikáció célja ezekben az esetekben általában a kölcsönös tájékoztatás, az együttműködés lehetőségeinek feltárása, a további vizsgálat vagy az ellátásba vétel kérése és a szakmailag nem indokolt párhuzamos vizsgálatok elkerülése. A megkeresés módja a probléma természetétől függően lehet szóbeli, telefonos, elektronikus, valamint hivatalos csatornákat igénybe vevő írásosan dokumentált kapcsolatfelvétel. Ezt az információátadást a szakszolgálati feladatkörökön belül az INYR elektronikusan biztosítja, azonban az iskola- és óvodapszichológusok jelen pillanatban kimaradnak a rendszerből. (Ezt a problémát, és az ezzel kapcsolatos javaslatokat később részletezzük.)

A *szakértői bizottságok szakembereivel* való szakmai kommunikáció indokolt, ha az iskolai, óvodai preventív szűrések kapcsán az intézményben dolgozó pszichológus olyan problémát észlel, amely további vizsgálatokat tesz szükségessé. A szűrési eredmény függvényében az iskola-, óvodapszichológus javasolhatja a gyermek/tanuló SNI, vagy BTM vizsgálatra történő küldését a szülőnek vagy nevelési-oktatási intézmény vezetőjének. A javaslattételt minden esetben célszerű az érintett gyermek óvodapedagógusával illetve osztályfőnökével együttműködve megtenni. Ennek az eljárásnak a folyamatát a szakszolgálati rendelet (lásd 15/2013 (II.26.) EMMI rendelet

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

13.§ 2. és 40.§ 3.) szabályozza. A szakértői vizsgálatot kezdeményezheti a szülő vagy a nevelési-oktatási intézmény a szülő egyetértésével. Amennyiben a szülő a szakértői vizsgálat kezdeményezésével nem ért egyet, illetve a kérvényt nem írja alá, akkor az illetékes járási hivatal közigazgatási hatósági eljárás keretében hoz döntést a vizsgálat szükségességéről. Ezt az eljárást a nevelési-oktatási intézmény köteles kezdeményezni.
Ilyen esetben szakmai kommunikációra akkor lehet szükség, ha a bizottság a szakvéleményi javaslathoz, annak intézményi elláthatóságához kikéri az iskola-, óvodapszichológus véleményét.

A *nevelési tanácsadási feladatot ellátó pszichológus kollégákkal* való szakmai kommunikáció több szempontból indokolt lehet.

- Fontos, hogy elkerüljük a kettős ellátást, azaz, ha egy gyerek a nevelési tanácsadó pszichológustól már kap ellátást, akkor kontraindikált, hogy párhuzamosan az intézményben dolgozó pszichológus is foglalkozzon vele.
- A nevelési tanácsadásban ellátásba részesülő gyerek esetében viszont a szakmai kommunikáció során kidolgozhatják azt a stratégiát, amivel az intézményben dolgozó pszichológus szakmai támogatást tud nyújtani a gyermekkel foglalkozó pedagógusnak, ezzel segítve a terápia sikerességét. Ha az oktatási intézményben dolgozó pszichológus figyelemmel kíséri a nevelési tanácsadásban ellátásban részesülő gyereket, akkor szakmai visszajelzést tud adni a nevelési tanácsadóban dolgozó szakember számára arról, hogy az intézményben milyen változások észlelhetők a gyerek viselkedésében.

A szakszolgálatban dolgozó *tehetséggondozó koordinátorral* való együttműködés célja az iskolai és szakszolgálati tehetséggondozással kapcsolatos feladatok összehangolása, az iskolai tehetséggondozással kapcsolatos stratégia kialakítása és ebben a szakmai feladatok – különösen a pedagógusoknak nyújtandó konzultációs segítségnyújtás - megosztásának meghatározása. A

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

kiemelkedően tehetséges tanulók folyamatos gondozása érdekében a tehetséggondozó koordinátorral minimálisan havi, de indokolt esetben ennél gyakoribb kapcsolattartás is indokolt lehet, mivel az ő folyamatos támogatásuk az egyéni konzultáció és a tehetséggondozásban részt vevő pedagógusokkal való konzultáció szintjén az iskolapszichológusok feladata.

Az iskolapszichológusok a pályaérettség fejlesztésének és a pályaválasztás segítésének feladatkörében együttműködnek a megyei szakszolgálatok *pályaválasztási szakembereivel* mind a pályaválasztást segítő iskolai feladatok meghatározásában, mind az egyes pályaválasztási segítséget igénylő esetek ellátásában.

A szakszolgálatban dolgozó iskola- és óvodapszichológus koordinátor rendeletben is meghatározott feladata a *"Szakszolgálati Intézmény és a nevelési-oktatási intézmény közötti kapcsolat, kommunikáció segítése"* (15/2013. (II.26.) EMMI rendelet 29. § (2) g).
Ez leginkább abban jelenhet meg, hogy a koordinátor segíti a szakemberek közötti kapcsolatfelvételt. Egyrészt a szakszolgálaton belül dolgozók számára információt tud adni arról, hogy abban az oktatási intézményben, ahová az ellátásban részesülő gyermek jár, van-e óvoda vagy iskolapszichológus, és át tudja adni az elérhetőségeket. Másrészt az oktatási intézményben dolgozó pszichológusnak is segíthet abban, hogy kapcsolatba kerüljön azzal a szakemberrel, aki egy adott gyermekkel foglalkozik a szakszolgálaton belül. A koordinátor feladatkörébe tartozik továbbá, hogy segítséget nyújtson a megfelelő külső ellátó intézmény kiválasztásában, amennyiben ez szükséges.
Mind a szakmai (6.2. fejezet) mind a szakmaközi (86.3.) partnerekkel való kommunikációt 8. kóddal (kommunikáció / szakmaközi) adminisztráljuk.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

6.3. Szakmaközi kommunikáció:

Az iskola- és óvodapszichológusok törvényben is deklarált feladata a szakmaközi kommunikáció elősegítése, az úgynevezett híd szerep betöltése a gyermeket/tanulót ellátó szakemberek közt. Ez nem csupán a szakszolgálat munkatársait jelenti, hanem az iskolában a pedagógiai munkát segítő szakemberek és a pedagógusok közti kommunikáció facilitálását is. Különösen az utazó gyógypedagógusok és a pedagógusok közti kapcsolat kiépítésében, de az egyéb fejlesztő vagy iskolai oktatás keretén kívüli pedagógusokkal való kommunikációban is szerepe van az iskolapszichológusnak, amennyiben ez a kapcsolat közvetlenül nem jön létre a gyermek ellátásában részt vevő szakemberek közt. Ez megvalósulhat esetkonferencia vagy rendszeres szakmai konzultáció formájában is.

A koordinátor összekötő szerepet tölt be az iskolapszichológus és iskolaigazgató illetve az óvodapszichológus és az óvodavezető közti szakmai természetű vitás kérdések esetén. Az iskola- és óvodapszichológus szakmai kérdésekben csak pszichológus iránymutatását követheti (lásd 1. fejezet) ezért ilyen esetekben a koordinátornak feladata a szolgálati út betartásával (szakszolgálat vezetőjének útmutatásával vagy közvetítése útján) az intézményvezetővel való szakmai kommunikáció.

Az iskola- és óvodapszichológusi munka során felmerülhetnek olyan problémák, melyek megoldása nemcsak pszichológusi szakmai kompetenciát igényel. Ilyen esetekben szükség van az úgynevezett szakmaközi kommunikációra. A jól működő, kölcsönös szakmai tiszteletre épülő kommunikáció a kliens érdekeit szolgálja, biztosítja, hogy megkapja a számára szükséges és teljes körű ellátást. Az összehangolt szakmaközi kommunikáció lehetővé teszi, hogy a különböző szakmai beavatkozást célzó hatások összeadódjanak, ezáltal az ellátás komplexé, és hatékonyabbá válik. A szakmaközi kommunikációban a kapcsolatfelvétel gyakoriságát és módját is a probléma és az együttműködés célja határozza meg. A személyes, telefonos vagy elektronikus

kapcsolatfelvétel és/vagy kapcsolattartás mellett természetesen ezekben az esetekben is szükség lehet hivatalos, formális megkeresésekre.

Lehetséges szakmaközi kommunikációs partnerek:

- az iskola keretei közt dolgozó fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus
- utazó gyógypedagógus
- pszichiáterek (gyermek/serdülő/ifjúsági területen)
- a Gyermekjóléti Szolgálat munkatársai
- a Családsegítő Szolgálat munkatársai

A szakmai és a szakmaközi kommunikáció másik célja lehet az egymástól való tanulás, a *tapasztalatcsere.* Ennek keretében a hasonló területen, de esetleg más szakmában dolgozók megoszthatnak egymással szakmai tapasztalatokat, feldolgozhatnak közösen olyan problémákat, amelyek az adott területen gyakran előfordulnak, és több szakember együttműködését igénylik. Erre alkalmas terepet nyújtanak a komplex szakmai napok, közös szakmai konferenciák, rövidebb, hosszabb szakmai rendezvények (lásd 7. fejezet).

6.4. A szakmai és szakmaközi kommunikáció szabályai:

- Az információkat csak azzal a szakmai partnerrel lehet megosztani, akire ez a klienssel való együttműködés szempontjából tartozik. Azt, hogy ki vagy kik azok a szakemberek, akik a szakmai kommunikáció potenciális partnerei, azt az INYR használata nagyban segíthetné. Ehhez arra volna szükség, hogy az intézményben dolgozó pszichológus is használhassa a rendszert, ha nem is teljes adathozzáférési jogosultsággal, de annyiban mindenképpen, hogy lássa, hogy az adott gyerek kap-e már máshol olyan pszichológiai vagy egyéb szakszolgálati ellátást, ami befolyásolhatja a beavatkozás hatékonyságát. Az INYR használata lehetővé tenné a közvetlen kapcsolatfelvételt is a gyerekkel szintén foglalkozó (vagy foglalkozott) kollégával. Ennek alapján a kapcsolatfelvétel és a kliens érdekében a szakmai együttműködés is kialakíthatóvá válna, amennyiben ez szükséges.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

- Az információk megosztása minden esetben az etikai kódex követelményei, valamint az adatvédelmi szabályok betartásával történik. Az információt kizárólag szakmai céllal és a kliens érdekeit szolgáló kommunikációs kontextusban lehet megosztani.
- Az esetmegbeszélések során a teljes anonimitást biztosítva lehet szakmai körben megosztani az információkat.
- A kliens érdekeit szolgáló információkat - például a kliens veszélyeztetettsége esetén - szükséges megosztani a szakmai vagy szakmaközi kommunikációban. Ezek indokolatlan visszatartása, vagy elhallgatása sértheti a kliens legjobb ellátáshoz való jogát. Ennek mérlegelése - a törvényi jelentési kötelezettség esetétől eltekintve - mindig az adott szakember felelőssége.
- A szakmai és szakmaközi kommunikáció során is szükséges, hogy a felek tiszteletben tartsák egymás szakmai kompetenciáját, döntéseit.

A szakmai és a szakmaközi kommunikációs helyzetek, és együttműködések tartalmát, valamint a szakmai kommunikációra fordított időt a munkaidő nyilvántartás számára és szakmai okból is szükséges dokumentálni (bővebben lásd jelen protokoll 9. fejezet)

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

7. A szakmai munka támogatása

Az oktatási intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok szakmai támogatását a hétköznapi munka segítésének szintjén az iskola-, és óvodapszichológusi feladatok koordinátora végzi. Ezt részletesen bemutattuk az 5. fejezetben. A szakmai fejlődést további országos és helyi szintű szervezetek és szakmai fórumok is biztosítják, az ezeken való részvétel jelentős mértékben járulhat hozzá mind az egyes szakemberek, mind általában az iskola- és óvodapszichológusi szakma fejlődéséhez.

7.1. Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis

Az Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis (továbbiakban Bázis) az iskola- és óvodapszichológiai hálózat kiépítésének kezdetén, 1986-ban jött létre Porkolábné Balogh Katalin vezetésével. A Bázis tevékenysége kezdettől fogva a módszertani fejlesztő munkából és az iskola- és óvodapszichológusok számára havi rendszerességgel tartott továbbképzésekből, szakmai összejövetelekből, valamint a kollegák összefogásából, szakmai vezetéséből, támogatásából állt. Tevékenységi köre ma már kiterjed ezeken kívül az iskola- és óvodapszichológusok helyzetéről való adatgyűjtésre, a szakmai hálózat építésének támogatására, konzultáció biztosítására személyesen és on-line formában, továbbképzések szervezésére és tartására valamint tudományos rendezvények szervezésére és konferenciákon való részvételre.

A módszertani fejlesztő munka eredményeként jött létre az iskolapszichológiai módszertani sorozat, melynek ma már több mint 30 füzete jelent meg és folyamatosan bővül. Az iskola- és óvodapszichológusok munkáját segítő, elsősorban módszertani témájú műveket jelentet meg. A Bázis tevékenysége az ELTE Pszichológiai Intézetének keretében az Iskolapszichológia Tanszéken zajlik.

Az utóbbi években az iskola- és óvodapszichológusok száma egyre nő. Az Országos Bázis mellett 2009-ben a helyi igényekre válaszolva és helyi erőkből a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének keretében jött létre és működik a Dél-Alföldi Iskolapszichológiai Központ (DIPSZI), ami a régióban dolgozó kollégáknak nyújt folyamatos konzultációs lehetőséget és szervezi a regionális fejlesztő- és kutatómunkát.

A két bázis ma már közel ötszáz kollégával tartja a kapcsolatot e-mailen, és ezúton látja el őket hasznos szakmai információkkal.

Az iskola- és óvodapszichológusi feladatok koordinátorainak rendszeres kapcsolatot kell tartaniuk az Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázissal, és lehetőség szerint a regionális módszertani bázissal. A bázisrendezvényeken való részvétel a kötött munkaidő (32 óra) részének tekintendő, és szükséges, hogy a munkahely ehhez utazási támogatást biztosítson.

A Bázis által kezdeményezett szakmai fejlesztő munkákban a járási koordinátorokon keresztül szükség szerint bevonhatók az iskola- és óvodapszichológusok, például a szűrő és diagnosztikus eszközök országos sztenderdjeinek kialakításába.

Az Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis honlap címe: http://iskpszi.elte.hu/iskolapszichologiai-modszertani-bazis/

A DIPSZI honlapcíme: https://sites.google.com/site/dipszi01

A szakmai fejlesztő munka országos szervezete a bázisok mellett és a velük való folyamatos együttműködésben az Magyar Pszichológiai Társaság Óvoda- és Iskolapszichológiai Szekciója, melynek honlapja szintén folyamatos szakmai információkat szolgáltat.

Honlapcíme: https://sites.google.com/site/oipuegyekmptbazis/

Mindhárom honlap információkkal, szakmai anyagokkal segíti a terepen végzők munkáját.

7.2. Részvétel szakmai konferencián

Több szempontból is jelentősége van a szakmai konferenciákon való részvételnek, mind a koordinátorok, mind az intézményben dolgozó pszichológusok számára. Egyrészt ez a szakmai fejlődés biztosításának egyik hatékony módja, jó eszköz a korszerű módszerek megismerése, a szakma fejlődésének követésére. Fontos továbbá, hogy ne csupán résztvevőként, hanem előadóként is jelenjenek meg ezeken a szakmai rendezvényeken. Ez lehetőséget teremt a helyi innovációk bemutatására, aminek előkészítése és az ezekre való felkészülés fejlesztő hatású, valamint az iskola- és óvodapszichológusok együttes munkáját is facilitálja.

7.3. Részvétel más szakmai továbbképzésen

A továbbképzés a szakmai fejlődés másik hatékony eszköze a konferencia-részvétel mellett. A szakmai ismeretek megújítása, a szükséges szakképesítés megszerzése mellett a módszerspecifikus képzettségek megszerzése is indokolt.

A továbbképzés legkidolgozottabb formája a két éves szakpszichológusi képzés, amely kifejezetten a már gyakorlatban dolgozók számára nyújt további ismereteket. A belépés feltétele a legalább egy éves nevelési-oktatási intézményben szerzett szakmai gyakorlat, mert ezekre a tapasztalatokra épített a gyakorlati, kompetenciafejlesztő képzés. Jelenleg az ELTE PPK és az SZTE BTK keretében végezhető a pedagógiai szakpszichológus képzés, ami kifejezetten az iskola- és óvodapszichológus munkakörben valamint a gyermekvédelmi intézményekben dolgozók számára nyújt magas szintű továbbképzést.

Mind a konferencia-részvétel, mind a szakmai továbbképzés fontos a szakmai minőségbiztosítás szempontjából. Jelenleg az iskola- és óvodapszichológusokra vonatkozó törvényi szabályozás csak a szakképesítés megszerzését írja elő. Ugyanakkor a jelenleg ebben a szakmában

még hiányzó továbbképzési kreditpont rendszer bevezetése és annak a pedagógus előmeneteli rendszerbe való beszámítása kívánatos lenne.

7.4. Részvétel szakmák közti esetkonferencián

Az összetett problémák esetén - elsősorban egyedi esetek megoldására, és egész intézmény szintjén jelentkező probléma esetén is (SNI tanulók integrálásának problémái, iskolai bullying, nagy létszámú iskolából való kimaradás) - a komplex esetkezelés érdekében a problémamegoldásba több szakember bevonása szükséges. Ilyenkor esetkonferencia összehívása indokolt, amelyet kezdeményezhet a problémával foglalkozó iskola- vagy óvodapedagógus, más szakemberek (családgondozó, gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus stb.) és a koordinátor is.

7.5. Pedagógus szaktanácsadó rendszer

A 48/2012. (XII. 12.) EMMI rendelet foglalkozik a pedagógusoknak nyújtandó szakmai szolgáltató rendszer kiépítésének kérdéséve. A rendelet a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek, tanulók nevelését, nevelését-oktatását segítő szaktanácsadás megszervezését írja elő a pedagógiai szakszolgálat által ellátott valamennyi nevelő, nevelő-oktató és fejlesztő munka biztosításához, így a szakszolgálatban dolgozó iskola- és óvodapszichológiai feladatok koordinátora számára nyújt támogatást (48/2012. EMMI rendelet 12. §). A rendelet a pedagógus munkakörre fogalmazza meg a szaktanácsadó felé támasztott követelményeket, ezért ezt pontosítani szükséges a szakmaspecifikus jellemzők figyelembevételével. A szaktanácsadó szakképesítésének meg kell felelnie a szolgáltatásban részesülők képesítési előírásainak, ez esetben az iskola- és óvodapszichológusi munkakörökben előírt *pszichológus szakvizsga* és köznevelési intézményben

iskola- vagy óvodapszichológus munkakörben szerzett legalább tíz éves szakmai gyakorlat követelményének.

A szakmai szolgáltatást a jelenleg már működő szakmai támogató intézményekkel együttműködésben (Módszertani Bázisok lásd 7.2.), vagy azok keretén belül célszerű megszervezni.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

8. A szakmai munka minőségének ellenőrzése

A szakmai munka minőségének biztosítása és ellenőrzése minden szakterületen több egymást kiegészítő elemből áll. Az óvoda és iskolapszichológusi munka minőségbiztosítási elemeit jelentik a képzési, továbbképzési követelmények, a szakmai vezetők által megfogalmazott és rendszeresen ellenőrzött minőségi célok és szempontok, a partnerek elégedettségének időről, időre történő felülvizsgálata, valamint ilyen minőségbiztosítási elem lehet a szakmai munka folyamatainak leírása, szabályozása, azaz maga a szakterületi protokoll.

8.1. Képesítési és továbbképzési követelmények

Az iskola- és óvodapszichológusi munka képzési, továbbképzési követelményeit az NKT és a hozzá kapcsolódó rendeletek szabályozzák. (NKT 3. melléklet; 2012. évi CLXXXVIII. törvény; 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet). A pszichológus alapdiploma megszerzését követő továbbképzési előírások között jelenleg csupán a szakvizsga szerepel, mint alkalmazási feltétel, illetve nevelési-oktatási intézményben való alkalmazás esetén bizonyos esetekben (pl. pedagógus-pszichológus kettős végzettség) csak, mint a Mestertanár (2014-ben az egyszerűsített pedagógus II. besorolás) megszerzésének követelménye.

Ezen a szakterületen más szakmáktól (klinikai pszichológus, orvos) eltérően még nem alakult ki a folyamatos továbbképzést biztosító pontrendszer vagy valamilyen hasonló továbbképzési rendszer. Ez egy olyan szakmai hiány, amelyet a közeljövőben orvosolni szükséges.

8.2. A szakmai munka ellenőrzése és minősítése

A pedagógus munkakörben alkalmazottak munkájának ellenőrzését és minősítését, így az iskola- és óvodapszichológusok munkájának szakmai ellenőrzését is a pedagógus

életpályamodell keretében a formálódó szakfelügyeleti rendszer látja el. A rendelet (326/2013. VIII. 30) szerint ez egy *szakértői csoport* feladata. Ezen a szakterületen – a pszichológián belül is viszonylagosan fiatal volta miatt – nehezebb kellő számban olyan szakembert találni, aki megfelel a törvényi követelményeknek. Az iskola- és óvodapszichológusok esetében is kívánatos, hogy a szakfelügyeleti feladatot csak olyan szakember láthassa el, aki rendelkezik a területre specifikus szakpszichológus végzettséggel, a nevelési-oktatási intézményben szerzett iskola- vagy óvodapszichológusi gyakorlattal (itt a munkavégzés helye és nem a munkáltató a figyelembe veendő szempont) valamint köznevelési szakértői képesítéssel.

A pedagógus életpályamodellhez kapcsolódó minősítési eljárás sok esetben nem alkalmazkodik kellően a szakma specifikumaihoz, ezért szükséges ennek továbbgondolása, fejlesztése is. Az iskola-, óvodapszichológusi munka összetettsége miatt nehéz meghatározni olyan konkrét indikátorokat, amelyek minden iskola- és óvodapszichológusi feladatvégzés esetén teljes körűen számon kérhetőek. Meg lehet azonban fogalmazni néhány olyan minőségi célt, aminek elérése vezérelheti a szakember munkáját, és ezek elérése nyomon követhető, ha úgy tetszik mérhető is.

Minőségi célok az iskola - és óvodapszichológusi munkában:

- a preventív szemléletmód előtérbe helyezése a munkában
- korszerű, ellenőrzött mérési eszközök használata, ezek körének kijelölése, egységes használata és értelmezése, igény a mérőeszközök fejlesztésére
- rendszeres önfejlesztés, önképzés, önreflexió
- rendszeres magas színvonalú szakmai kommunikáció, és jó színvonalú szakmaközi kapcsolatok fenntartása
- gyakorlati alapú kutatások, fejlesztések tervezése kivitelezése, részvétel tudományos együttműködésben (pl. K+F projektek)
- precíz dokumentáció

A *belső (intézményi) ellenőrzés* egyik leggyakoribb formája a *munkaterv* készítése, bemutatása, és az ehhez kapcsolódó *beszámoló*. Ezek gyakoriságát, módját a helyi szervezeti kultúra szabályai írják elő. Ebbe a rendszerbe az iskola- és óvodapszichológusnak is illeszkednie kell. A féléves, vagy éves munkaterv elkészítésénél ügyelnie kell a megvalósíthatóság és a számonkérhetőség szempontjainak egyensúlyára. A beszámoló elkészítésénél a szakmai etikai és az adatvédelmi szabályok betartása alapvető jelentőségű.

A legkönnyebben megragadható minősítési szempont a *partneri elégedettség vizsgálata* lehet. Ennek már vannak hagyományai a pszichológusi munka gyakorlatában is. A csoportos beavatkozást igénylő helyzeteket követően, fejlesztő foglalkozások, tréningek végén a pszichológusok rendszerint kérnek visszajelzést a csoportok tagjaitól, az érintettektől. Ez leggyakrabban írásos, kérdőíves módszerrel történik, és minden esetben kívánatos is. Ennek kivitelezése fiatalabb életkorú csoportok esetében azonban korlátokba ütközik (nem tudnak jól verbalizálni, nem rendelkeznek kellő önreflexiós képességgel stb.) Ezekben az esetekben a partneri elégedettséget rajzos, kvalitatív eszközökkel kell vizsgálni (bővebben lásd 5. fejezet).
Az iskola- és óvodapszichológusnak partnerei a gyerekeken túl a pedagógusok, a szülők és az intézmény vezetése is. Ezért a minőségbiztosítási rendszer részeként hasznos lehet időnként a felnőtt partnerek elégedettségének mérése is. Az ilyen vizsgálatok gyakoriságát nem lehet az intézmény és a konkrét helyzet ismerete nélkül meghatározni vagy előírni. A pedagógusok körében leghamarabb a belépést követő 2. év végén érdemes ilyen elégedettségmérést végezni. Ennyi időre szükség van ahhoz, hogy az adott intézmény pedagógusai már képet kaphassanak a pszichológus működéséről, és megfogalmazhassanak véleményt is a munkájával kapcsolatban.
A szülők elégedettségének mérése kapcsán számolnunk kell azzal, hogy nem minden szülő rendelkezik közvetlen tapasztalattal az iskola- illetve óvodapszichológus munkájáról. Elsősorban azok tudnak ilyen partner elégedettségi információt nyújtani, akik gyermekük ellátása, és/vagy a

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

szülőknek szóló előadások, programok kapcsán találkoztak a szakemberrel. A többieknek esetleg közvetett – a gyermekük által közvetített – tapasztalata van, továbbá vannak jó néhányan, akiknek még ilyen tapasztalata sincs. Ezért nem könnyű meghatározni azon személyek körét, akit érdemes bevonni egy ilyen vizsgálatba. Ennek következtében a szülői elégedettség vizsgálatai nem a pszichológusi munka globális visszajelzésére, hanem annak meghatározott területeire vonatkoznak.

A partneri elégedettség vizsgálata tehát mindig adott csoport tapasztalatainak feltárására irányul, ezért nem lehet úgynevezett egységes mintakérdőívet létrehozni, amely bármely intézményben alkalmazható. Néhány szempontot azonban a specifikus kérdéseken túl minden kérdőívben érdemes szerepeltetni: a kitöltő életkora, státusza (milyen minőségben tölti ki), az iskola- óvodapszichológussal kapcsolatos élmény forrása, megléte.

Az iskola és óvodapszichológus munkájában fontos minőségbiztosítási elem az *önreflexió, önmonitorozás.* A pontos dokumentáció elkészítése mellett a pszichológusnak rendszeresen reflektálnia kell saját tapasztalataira, értékelnie kell munkáját, ismernie kell saját erősségeit, szakmai erényeit, de fel kell ismernie azokat a területeket is, amelyeken fejlődésre van szüksége. A felfedezett nehézségek, bizonytalanságok, elakadások megoldásában segítséget kérhet az iskola- és óvodapszichológus koordinátortól egyéni konzultáció keretében. A rendszeres önértékelés abban is segíti a pszichológust, hogy megtalálja a számára legmegfelelőbb fejlődési lehetőségeket, kiválassza az önképzés legjobb módjait (továbbképzési formák, tartalmak).

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

8.3. Az iskola és óvodapszichológusok koordinátorának szerepe a minőségbiztosításban

Az iskola- és óvodapszichológusok koordinátorának is fontos szerep jut a minőségértékelésben és a minőségbiztosításban. Ennek egyik eleme, hogy rendszeresen *beszámolót kér az intézményben dolgozók munkájáról.* Ezekben a beszámolókban a szakmai tartalmak mellett konkrét statisztikai adatoknak is szerepelnie kell, amelyeket tankerületi, de akár megyei vagy országos szinten is összesíteni, elemezni lehet (lásd részletesebben a 9. fejezetben).
A koordinátornak szerepe lehet továbbá azoknak a *pszichológusoknak a minősítési eljárásában*, akik *gyakornoki státuszban* vannak. A pedagógus életpályamodellt szabályozó rendelet (326/2013. (VIII. 30. Kormányrendelet) meghatározza a pedagógusok minősítésének módját és lépéseit. Ezek, mint már említettük, bizonyos esetekben nem illeszkednek az iskola- és óvodapszichológusi munkához. Egyik kritikus pont a mentorálás kérdése, amelyet már az 5. fejezetben a koordinátor feladat-meghatározásánál kifejtettünk. Amennyiben a szükséges rendeletmódosítás megszületik, akkor a szakszolgálatban dolgozó iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora részt vehet a gyakornokok segítésében, ill. a jogszabálynak megfelelően a minősítési eljárásban is.

Az iskola- és óvodapszichológus koordinátorra is érvényesek ugyanazok a minőségfejlesztéssel és minőségbiztosítással kapcsolatos elvárások, amelyeket az intézményben dolgozó pszichológusok esetében bemutattunk. Értelemszerűen azonban ezek a követelmények kiegészülnek az adott szakszolgálat minőségbiztosítási rendszeréből következő elvárásokkal.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

9. Az iskola- és óvodapszichológusi munka adminisztrációja

Az iskola-és óvodapszichológusi munka 2013. szeptemberéig változatos intézményi keretben folyt, és a szakmát szabályzó előírások hiányában nem voltak egységes irányelvek sem az adminisztráció mikéntjére, hanem az adott intézmény a szakmai szabályok alapján maga alakította ki az adminisztrációs gyakorlatát.

Magának a munka adminisztrációjának és az egységes adminisztráció kialakításának hármas célja van:

- az egyes gyermekek/tanulók állapotának és fejlődésének követése
- minőségbiztosítás: a munka színvonalas végzéséhez szükséges feladatkövetés, és a hosszútávú minőségfejlesztés számára adatgyűjtés
- a munkavégzés dokumentálása a munkáltató felé

9.1. Az egyes gyermekek/tanulók állapotának és fejlődésének követése

A folyamatos követés céljából az iskola-, óvodapszichológus által készített valamennyi felmérés vizsgálati anyaga és a megfigyelések tapasztalatai az iskola/óvoda dossziéba kerülnek, ide értve a csoportosan, de névvel felvett szűrő és állapotmegismerő eljárások dokumentumait is. (Nem képezik részét az adminisztrációnak a pszichológus önmagára vonatkozó reflexiói.) Az így készült dokumentáció személyes adatnak minősül, melybe a gyermek gyámja, 18 év fölött maga a tanuló korlátozás nélkül betekinthet. Ezen dokumentációk esetén alkalmazni kell a személyes adatkezelésre vonatkozó titoktartási előírásokat (lásd részletesebben az 5. fejezetben).

Az *osztályra vonatkozó* dokumentációk dossziéjába kerülnek az egész osztályra vonatkozó anonim vizsgálatok, a névvel felvett szűrővizsgálatok osztályra vonatkozó összesített adatai –

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

amennyiben a mérés tartalma ezt szakmailag indokolja –, és a társas kapcsolati hálóra vonatkozó (névvel felvett) vizsgálatok is.

Az egyénekre vonatkozó adminisztrációs feladatnak elsőrendű célja, hogy a beavatkozást végző szakember folyamatosan megőrizze a korábbi intervenciók információit a további munkához. Ezen a szakmai szemponton túl további cél, hogy amennyiben többoldalú esetkezelés történik (pl. a gyermek fejlesztő foglalkozásokra jár a szakszolgálatba), a többi kolléga informálása megtörténjen (ide értve a pedagógiai szakszolgálat valamennyi, az adott gyermek vonatkozásában feladatot végző szakemberét) a komplex esetkezelés érdekében. A vizsgálatok dokumentálása és az információközvetítés a párhuzamos vizsgálatok elkerülését is célozza (lásd bővebben 6. fejezet).

A szakszolgálatban dolgozók, így az iskola-, és óvodapszichológiai feladatok koordinátora is minden általa végzett beavatkozást az INYR-ben is dokumentál, ide elektronikusan feltöltésre kerülnek az egyes vizsgálatok (tesztek, kérdőívek stb.) eredményei is. Az INYR bevezetési fázisában az INY rendszerbe belépési jogosultsága csak a szakszolgálatban alkalmazásban állóknak lesz, vagyis esetünkben az iskola- és óvodapszichológusi feladatok koordinátorának, a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusoknak azonban nem. Ahogy arra a 6. fejezetben is utaltunk, szakmailag kívánatos az lenne, ha az iskola- és óvodapszichológusi feladatvégzés azonos elvek alapján kerülne dokumentálásra, és maguk az ebben dolgozó szakemberek is azonos elvek szerint kapnának hozzáférési jogosultságot az INYR adatokhoz.

Ez a szakmai szempont az INYR kifejlesztésének jelenlegi fázisában még sajnálatos módon nem tűnik megoldhatónak, ezért áthidaló megoldások megvalósítását tartjuk szükségesnek, annak érdekében, hogy hosszú távon mindkét szempont (a kliensi szakellátás teljes folyamatának egységes keretben való nyilvántartása, valamint az összes érintett szakember információellátása) érvényesüljön.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az egyes gyermekek/tanulók ellátásának nyomon követése érdekében az óvoda- és iskolapszichológusok számára is kívánatos lenne biztosítani azt, hogy az INYR-be rögzíteni tudják a gyermek/tanuló adatait, és az iskola- vagy óvodapszichológusi egyéni beavatkozás (tanácsadás, állapotfelmérés) tényét. A hatékony munkavégzés szempontjából fontos, hogy hozzáférjenek ahhoz az alapinformációhoz, hogy a kliens a szakszolgálatban ellátásban részesül, valamint azt, hogy az ellátás melyik feladatkörbe tartozik (szakértői vizsgálat, tehetséggondozás stb.).

Hosszú távon nem csak az egyes kliensek nyomon követése miatt, hanem az iskola- és óvodapszichológiai feladatok hatékony koordinálása érdekében is célszerű az iskola- és óvodapszichológiai tevékenységek teljes körének rögzítése az INYR-ben.

Ehhez az első lépés az, hogy iskola- és óvodapszichológusok munkavégzését az INYR-nek megfelelő szempontok mentén kell adminisztrálni. Ehhez egy űrlap-tervezet található (6. mellékletben), aminek az elektronikusan (pl. Excel) kitölthető formája az első lépés ahhoz, hogy a nyilvántartás egységes legyen, és hosszabb távon (amilyen hamar csak lehetséges) a két rendszer egységes egésszé álljon össze.

9.2. A munka színvonalas végzéséhez szükséges feladatkövetés, és a hosszútávú minőségfejlesztés számára adatgyűjtés

A tevékenységek regisztrálása a fenti javaslat szerint nem csupán a beavatkozások nyomon követését szolgálja, hanem a munkavégzés hatékonyságának növeléséhez, a hosszabb távú tervezéshez is lehetőségeket nyújt. A tevékenységek regisztrálása folyamatosan történik heti bontásban, és az iskola-, és óvodapszichológusi feladatok koordinálásához a tevékenységekről készült űrlapokat célszerű a koordinátori személyes találkozók gyakoriságával szinkronban begyűjteni (pl. heti vagy havi gyakorisággal) – a további statisztikai feldolgozás miatt elektronikus formában.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A munkavégzés folyamatos követése információt szolgáltat az adott intézmény igényeiről és az ezekre fordított időarányokról, így magának az iskola- illetve óvodapszichológusnak nyújthat támpontokat a következő munkaperiódus tervezéséhez. Ezeket az adatokat tankerületi szinten is érdemes feldolgozni, ez a koordinátornak nyújt információkat, és a tanulságokat célszerűen kommunikálni is lehet járási szinten. Ezek a tanulságok a szükséges fejlesztési irányokkal (pl. fejlesztőpedagógus vagy terápiás kapacitás igény), az iskola- és óvodapszichológusi munka eredményességével valamint a szükséges szűrő- állapotfelmérő és beavatkozó tevékenységek iránti igényekkel kapcsolatban nyújtanak járási szinten is információkat.

9.3. A munkavégzés dokumentálása a munkáltató felé

A nevelési-oktatási intézmények minden dolgozója, így az iskola- és óvodapszichológusok is *munkaköri leírás* alapján végzik munkájukat. Ebben az iskola- és óvodapszichológusokra vonatkozó törvényi előírások, a szakmai szempontok és a helyi igények figyelembevételével kell a feladatokat meghatározni. Ennek szempontjait a 8. melléklet tartalmazza.

A nevelési- oktatási intézmény vezetője számára készül a munkaidő regisztrálása, ehhez egy lehetséges formátum a 9. mellékletben található. A munkaidőnek a Kormány 326/2013. (VIII. 30.) rendelete alapján történő felosztását a 10. mellékletben közöljük. Az iskola- és óvodapszichológus koordinátor feladatköre alapvetően a szakmai segítségnyújtás. Az ötödik fejezetben bemutattuk, hogy ez egy szerteágazó tevékenység, ami a neveléssel-oktatással lekötött, valamint kötött munkaidő pedagógusokra kidolgozott kategóriáiban nehezen értelmezhető. Ezért javasoljuk, hogy az ő munkakörük nyilvántartásában ez a két kategória ne kerüljön bontásra (9. melléklet).

Szintén a nevelési- oktatási intézmény vezetője számára készül a *féléves összefoglaló* (7. melléklet), amelyben a tevékenységi kör fő kategóriái mentén célszerű a feladatvégzést

bemutatni. Ez tartalmazza az elvégzett beavatkozások számát (pedagógusokkal folytatott konzultációk, egyéni tanácsadás, szülőkonzultáció, csoportos konzultációk), de a kliensekre vonatkozó személyes adatokat nem. Ez a kategóriarendszer mind az iskola- és az óvodapszichológusok, mind a koordinátorok esetén használható, az egyes kategóriák gyakoriságának eltérő volta is mutatja a munkakörök sajátosságait, ezeknek az arányoknak alapvetően a munkaköri leírásban foglaltaknak kell megfelelni.

Irodalomjegyzék

15/2013 (II.26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről. Magyar Közlöny, 2013. február 26. 2672 – 2726.p.

20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet a nevelési-, oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. Oktatási és Kulturális Közlöny, 2012. szeptember 28. 2914-3051.p.

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről. URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV

Bartram, Dave – Roe, Robert A.:Definition and Assessment of CompetencesintheContext of the European Diploma inPsychology. In: European Psychologist 2005; Vol. 10(2) 93–102. p. URL: http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=14679 (Utolsó letöltés: 2013. október 17.)

Colorado CoachingConsortium (2009) Coachingcompetenciesfor Colorado earlychildhoodeducation, http://www.cocoaches.net/Coaching_Competencies.html(Utolsó letöltés: 2014. szeptember 17.)

Drapela, V. J. (1983) The counselor as consultant and supervisor. Illinois,Ch. T. Publisher, Springfield.

Dúll Andea (2007): Edukációs környezetek: oktatási–nevelési helyszínek környezetpszichológiája. In: Demetrovics Zs., Urbán R., Kökönyei Gy. (szerk.): Iskolai egészségpszichológia. Budapest, L'Harmattan. 44-69.

Entwistle, N. J.,Kozéki B, (1985): Magyar-skót összehasonlító vizsgálatok az iskolai motiváció terén. Pszichológia, 1, 79-109.

Gordon, Th. (1990): A T. E. T.-módszer/Az iskolában: Hogyan hozhatják ki a tanárok a legtöbbet tanítványaikból? Otthon: Hogyan kezeljék a szülők gyermekeik iskolai problémáit? Budapest, Gondolat.

Gyenei Melinda (1989 é.n.): Kísérleti tapasztalatok az iskolai motiváció mérése terén Iskolapszichológia 16. Budapest, ELTE.

H. Nagy Anna (szerk. 2013) Szakmai ajánlások pszichológusoknak a tehetséggondozáshoz Géniusz könyvek 29. MATEHETSZ.

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV&celpara=#xcelparam

Hunyady György, Templom Józsefné (1989): Pszichológus az iskolában = iskolapszichológus. Budapest, MM Közoktatási és Pedagógus Képzési Önálló Osztály.

Jármi Éva (2011): Középiskolai bullying társas meghatározói. Szakdolgozat Pedagógiai szakpszichológia képzés, Budapest, ELTE PPK.

Járó Katalin (2013): Hierarchikus szociomertia. Fejlesztőpedagógia 2013. 3-4. 64-78.

Józsa Krisztián (2007): Az elsajátítási motiváció Budapest, Műszaki Kiadó

K. Németh Margit (2009): Gyermek- és serdülő terápia a gyakorlatban, In: Kulcsár Éva(szerk.):Tanácsadás és terápia. Bp. ELTE Eötvös K.147-163.

Kapás Zsófia, Szabó Éva (2011): Egy diák halála. Mit tehet a pedagógus? Pedagógusképzés 2011. 3-4. 93-112.

Kecskeméti M., Csomortáni D. Z., Petróczi E., Polyák F., Tóth Gy. (2012): Resztoratív eljárások az osztályban. Új pedagógiai szemle 62. 7-8. 158-173.

Kozéki Béla (1980): Motiválás és motiváció összefüggéseinek pedagógiai pszichológiai vizsgálata. Budapest,Akadémiai Kiadó.

M. Tamás Márta, Nemesné Somlai Gitta, Horváth Ágnes, Szakács Katalin (2009): Szakmai ajánlás az iskolapszichológusi tevékenység ellátásához. www.pszichoerdek.hu/Protokollok/Iskola/Default.aspx (letöltve 2014. szeptember 6.)

M. Tamás, M., N. Kollár, K. (2001): A tanulók életmódjának kérdőíves vizsgálata. Iskolapszichológia 25. Budapest, ELTE.

Mérei Ferenc (1971): A közösségek rejtett hálózata. Közgazdasági és Jogi Kiadó. (és további kiadások)

Oroszlány P. (1995): A tanulás tanítása. Tanári kézikönyv. AKG Kiadó. (és további kiadások)

Pajor, G. (2013): Serdülők teljesítménymotivációja a Célorientációs Elmélet tükrében. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE. PPK.

Porkolábné Balogh Katalin (1990): Módszerek a tanulási zavarok csoportos szűrésére és korrekciójára. Iskolapszichológia 17. Budapest, ELTE.

Salmivalli, C., és Voeten, M. (2004): Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations. International Journal of Behavioral Development, 28, 246-258.

Sarkady Kamilla, Zsoldos Márta (2001): Szűrőeljárás óvodáskorban a (specifikus) tanulási zavar lehetőségének vizsgálatára: MSSST - Meeting Street School Screening Test Budapest, ELTE BGGYFK Gyógypedagógiai Pszichológiai Intézet.

Sherida, S. M.- Cowan, R. J. (2004): Consultation with schoolpersonnel. In: Brown, R. T. (eds) Handbook of Pediatric Psychologyin School Setting. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey and London, 599-616.

Szabó Éva, N. Kollár Katalin, Tamás Márta, Sz. Galaczi Judit (2013): Az MPT Óvoda és Iskolapszichológiai szekció javaslata az iskolapszichológus koordinátor feladatának értelmezéséhez. Kézirat. https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnxvaXB1ZWd5ZWttcHRiYXppc3xneDo1ZDFiZjU0N2U0MWE0OGU3

Szakmai Etikai Kódex MPT (2004) http://www.mpt.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=147:etikai-kodex&catid=26:etikai-kodex&Itemid=23

Szitó Imre (1987): A tanulási stratégiák fejlesztése. Iskolapszichológia 2. Budapest, ELTE.

Szitó Imre (2009): Az érzelmi intelligencia fejlesztése az iskolában. Budapest, EditionNove.

Szitó Imre (2010): Az iskolapszichológia szakmai protokollja (ISZP) tervezet (kézirat) www.pszichoerdek.hu/protokollok/.../Szitó%20Imre%202010%20Az%2

Torda Ágnes, Nagyné Réz Ilona (2013): Alapprotokoll. Készült „A pedagógiai szakszolgálati feladatok ellátását támogató protokollok vonatkozásában helyzetelemzés készítése, alapprotokoll kialakítása, a hiányzó területekre protokollok fejlesztése, valamint a protokollok adaptálásához felkészítő anyagok kifejlesztése” c. projekt keretében.

Tóth L. (2004): Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez. Budapest, Tankönyvkiadó.

Vassné Figula Erika, Margitics Ferenc, Barcsa Laszlóné, Madacsi Mária, Pauwlik Zsuzsa, Rozgonyi Tiborné (2008): Iskolai Erőszak Kérdőív (felhasználói kézikönyv). Krúdy Könyvkiadó, Nyiregyháza.

West Virginia Board of Education (2007): Collegial Coaching Toolkit, West Virginia Department of Education.

Wilbur, M.P., Roberts-Wilbur, J., Morris, J.R., Betz, R.L. & Hart, G.M. (1991): Structured group supervision: Theory into practice. The Journal for Specialistsin Group Work, 16, 91–100.

www.tehetséghidak.hu./dokumentumok: Géniusz könyvek sorozat letölthető formában.

Zsoldos M. és Sarkady K.(1999) Szűrőeljárás óvodáskorban a tanulási zavar lehetőségeinek vizsgálatára: MSSST Budapest, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola.

Zsolnai Anikó, Kasik László (szerk. 2010): A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai. Budapest,Nemzeti Tankönyvkiadó.

Mellékletek

1. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológiával kapcsolatos 2014. szeptemberében hatályos jogszabályok és az ezekben szabályozott kérdések

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről. URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV

KULCSSZAVAK: szakszolgálat feladatai, SNI ellátás, alkalmazás közalkalmazotti jogviszony, óvodapszichológus 500 gyerekre és ennek finanszírozása, szülő joga és kötelezettsége a szakellátás igénybevételére, munkaidő szabályozás, besorolás és bér, tárgyi felszerelések

20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet a nevelési-, oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. Oktatási és Kulturális Közlöny, 2012. szeptember 28. 2914-3051.p.
net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200020.EMM

KULCSSZAVAK: egészségfejleszési terv véleményezése, óvoda-és iskolapszichológusok feladatköre, tárgyi feltételek óvodában és iskolában

15/2013 (II.26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről. Magyar Közlöny, 2013. február 26. 2672 – 2726.p. módosítva EMMI rendelet a módosításról 8/2014. (I. 30.)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300015.EMM

KULCSSZAVAK: az iskola- és óvodapszichológus koordinátor feladatai, végzettségi követelmény

2012. évi CLXXXVIII. törvény a köznevelési feladatot ellátó egyes önkormányzati fenntartású intézmények állami fenntartásba vételéről
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=156713.232575

KULCSSZAVAK: alkalmazás és az alkalmazási feltételeknek meg nem felelés

A Kormány 326/2013. (VIII. 30.) rendelete a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300326.KOR

KULCSSZAVAK: kötött munkaidő fogalma, iskolapszichológus alkalmazása 500 fő gyermek után, pedagógus pótszabadság, pedagógus szakvizsga és szakpszichológus végzettség egyenértékűsége

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

2. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológiai feladatok törvényi előírásai

A **nevelési-oktatási intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok** feladatkörét a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról c. rendelet 132. § szabályozza. A feladatkör jogszabályi meghatározása:

(1) A nevelési-oktatási intézményben alkalmazott óvodapszichológus, iskolapszichológus ellátja az e §-ban meghatározott feladatokat, amelyek elsődleges célja a gyermek, a tanuló személyiségfejlesztése, lelki egészségvédelme, továbbá a nevelő-oktató munka hatékonyságának segítése.

(2) A nevelési-oktatási intézményben dolgozó óvodapszichológus, iskolapszichológus közvetlen segítséget nyújt a pedagógusoknak a nevelő-oktató munkához.

(3) Az óvodapszichológus, az iskolapszichológus a nevelési-oktatási intézményben a gyermekekkel, a tanulókkal közvetlenül, egyéni vagy csoportos foglalkozások keretében közreműködik a gyermekek beilleszkedését, társas kapcsolatait javító és iskolai teljesítményét növelő intézkedésekben, kezeli a tanulóknak a nevelési-oktatási intézménnyel összefüggő személyközi kapcsolati kommunikációs és esetlegesen fellépő teljesítményszorongásos tüneteit, továbbá

a) megszervezi azokat a pszichológiai jellegű szűrővizsgálatokat, amelyek a képességvizsgálatok, szociometriai vizsgálatok, tanulási szokások, tanulási motiváció vizsgálatának körébe tartoznak, vagy a beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézségek megelőzése érdekében szükségesek,

b) megszervezi a mentálhigiénés preventív feladatokat a nevelési-oktatási intézményben az egyén, a tanulócsoport, és az intézményi szervezet szintjén,

c) megszervezi a nevelési-oktatási intézményben az egészségfejlesztéssel, a nevelő-oktató munka, a szexuális nevelés segítésével, a nevelési-oktatási intézményben észlelt személyközi konfliktusok és az erőszakjelenségek megoldásával kapcsolatos pszichológiai témájú feladatokat,

d) megszervezi a krízistanácsadást a következő váratlan súlyos élethelyzetekben: kortárshaláleset, súlyos iskolai kudarcélmény, váratlan családi krízishelyzet, továbbá terápiás vagy más kezelés szükségessége esetén továbbirányít a pedagógiai szakszolgálathoz vagy más szakellátást biztosító intézményhez, valamint

e) a kiemelten tehetséges gyermek, tanuló tehetséggondozásában a pedagógusokkal és a pedagógiai szakszolgálat szakemberével közösen kidolgozza az együttműködés és az ellátás kereteit.

(4) A (3) bekezdés a) pontjában meghatározott szűrővizsgálatok kiemelt célcsoportja a nevelési-oktatási intézménnyel jogviszonyban álló gyermekek, tanulók azon csoportja, akik az Nkt. 5. § (1) bekezdésében meghatározott és életkoruknak megfelelő pedagógiai szakaszt megkezdték, így

a) óvoda esetén elsősorban az ötödik életévüket betöltött gyermekek,

b) iskola esetén az első, az ötödik, a kilencedik évfolyamos tanulók.

(5) Az óvodapszichológus, az iskolapszichológus a (3) bekezdés b), c), e) pontjában foglalt feladatok megszervezése során szűréseket, vizsgálatokat, tréningeket, egyéni és csoportos tanácsadást szervezhet a gyermek, a tanuló, a pedagógus, továbbá a szülő megkeresésével, valamint az érintett gyermek, tanuló személyiségének fejlesztésével összhangban a szülő számára is.

(6) Az iskolapszichológus szükség esetén az iskolában pályaválasztási és pályaorientációs tanácsadást szervez, amelynek során

a) együttműködik a pedagógusokkal és a kijelölt pedagógiai szakszolgálat pályaválasztási szakemberével,

b) a helyi lehetőségek függvényében pályaorientációs foglalkozásokat tart az ötödik évfolyamtól kezdődően az önismereti, képességstruktúra-feltárási, pályaismereti témakörben.

(7) Az óvodapszichológus, az iskolapszichológus

a) segíti a pszichológiai ismereteknek a nevelési-oktatási intézményen belüli elsajátítását,

b) kapcsolatot tart a környezetében működő óvodában, iskolában dolgozó óvodapszichológussal, iskolapszichológussal,

c) együttműködik a kijelölt pedagógiai szakszolgálatban dolgozó óvodapszichológussal, iskolapszichológussal a nevelési-oktatási intézményben a pszichológiai tevékenységgel érintett gyermekek, tanulók pedagógiai szakszolgálati vagy egyéb egészségügyi szakellátásra történő utalása vonatkozásában,

d) az óvodai, iskolapszichológusi munka szakmai minőségbiztosítása érdekében kapcsolatot tart az oktatásért felelős miniszter jogszabályban kijelölt, az Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis feladatait ellátó intézménnyel,

e) együttműködik a pedagógiai szakszolgálattal az érintett gyermek, tanuló pedagógiai szakszolgálati ellátás keretében történő gondozásában.

Az **iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora** munkakörét – a 15/2013. (II.26.) EMMI rendelet 29. § (2) bekezdése, módosítva a 8/2014. (I. 30.) EMMI rendeletben határozza meg:

a) *az óvodai, iskolai preventív szűrések tankerületi szintű koordinációja, együttműködés a pszichológiai tárgyú mérésekben és az eredmények kommunikációjában,*

b) *a nevelési-oktatási intézményekben foglalkoztatott pszichológusok számára legalább havi rendszerességgel szakmai konzultációs foglalkozások szervezése,*

c) a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok által ellátásban részesített gyermekeket, tanulókat érintően szakmai konzultációs lehetőség biztosítása a pedagógiai szakszolgálati, vagy az egészségügyi ellátás illetékességi körébe tartozó vizsgálat kezdeményezésére vonatkozó döntés kialakításában, javaslattétel annak irányultságára, helyére,

d) a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok megkeresésére egyéni szakmai segítés, esetvezetési segítségnyújtás, kettős vezetést igénylő csoportfoglalkozások vezetésében való közreműködés,

e) a nevelési-oktatási intézmény vagy az intézményben dolgozó iskolapszichológus, óvodapszichológus megkeresésére esetmegbeszélő, tanári képességfejlesztő csoportfoglalkozás megszervezése, közreműködés annak az adott intézményben történő megvalósításában,

f) egyéni tanácsadás és konzultáció a nevelési-oktatási intézményekből érkező pedagógusok számára,

g) az Intézmény és a nevelési-oktatási intézmény közötti kapcsolat, kommunikáció segítése,

h) a pedagógiai szakszolgálatnál önkéntesen bejelentkező, az óvodától, iskolától független szolgáltatást igénylő szülők és gyermekek óvodai, iskolai problémákkal összefüggő ellátása, szakmailag indokolt esetben a titoktartás szakmai, etikai elveinek betartása mellett az érintett intézményében dolgozó iskolapszichológussal, óvodapszichológussal való konzultáció.

Az iskola- és óvodapszichológus koordinátor kapcsolatot tart a miniszter által az országos szakmai irányítási feladatok ellátásában való közreműködésbe bevont Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázissal.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ha az Intézmény működési körzetében működő nevelési-oktatási intézményben az iskolapszichológus, óvodapszichológus munkakör nem került betöltésre, az adott munkakör betöltéséig, a nevelési-oktatási intézmény vezetőjének erre vonatkozó írásbeli kérésére az Intézmény támogatást nyújthat az ellátás iránti igény kielégítéséhez

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

3. melléklet: Az iskola/óvoda pedagógiai programjába javasolt szöveg az iskolapszichológus/óvodapszichológus alkalmazása esetén

Intézményünkben iskolapszichológus[6] működik. Tevékenységével az oktató-nevelőmunkát segíti.

Az iskolapszichológus jogai és kötelességei az iskolában

Az intézményben működő iskolapszichológusnak joga van ahhoz, hogy…

- önálló helyiséggel és a munkaigényeknek megfelelő bútorzattal, anyagokkal, a minőségi munkavégzéshez szükséges eszközökkel rendelkezzen
- elláthassa a munkaköri leírásában rögzített feladatait, ezen belül
    - konzultációt kezdeményezzen a pedagógussal, szülővel
    - pszichológiai tanácsadást nyújtson egyéni helyzetben gyermeknek/serdülőnek vagy gyermek-/serdülőcsoportnak
    - tanulást és közösségfejlesztést segítő felméréseket végezzen az iskolai osztályokban
    - a gyermek fejlődését segítő egyéni képességvizsgálatokat és a személyes erőforrásait feltáró személyiségvizsgálatokat végezzen, melyekkel a gyermek jobb megismerését és a pedagógiai munka differenciálását segíti elő
- tanítási óra, pedagógiai foglalkozás időpontjában, azzal párhuzamosan, a pedagógussal egyeztetve, egyéni (nem csoportos) pszichológiai tanácsadás érdekében, saját szobájában fogadjon gyermeket, melynek során a gyermek távolmaradása a tanítási óráról engedélyezett és nem von maga után szankciókat.

[6] Az óvodák esetén az „iskola” helyett óvoda írandó, és az iskolaspecifikus szavak értelemszerűen változtathatóak

Projekt megnevezése:**”Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)”**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az intézményben működő iskolapszichológusnak kötelessége…

- figyelembe venni munkavégzése során, hogy szolgáltatásai nyújtása alkalmával a gyermekek jogai és az őket gondozó szülők, pedagógusok jogai ne sérüljenek, tartsa szem előtt, hogy munkája alapvetően a bizalmon alapul
- a pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe (SZEK) alapján szervezni munkáját különösképpen az információk megosztásának és a titoktartásnak a kérdéseit
- munkájának megvalósításában támaszkodjon az Iskolapszichológia Szakmai Protokolljának (ISZP) útmutatásaira és a munkaköri leírásában foglaltakra

Forrás: Szitó Imre 2010: Az iskolapszichológia szakmai protokollja (ISZP) tervezet 29-30. szó szerinti átvétel (kézirat)

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Cím: 1122 Budapest, Maros u. 19-21.
Telefon: +36 (1) 477 3100,
Fax: +36 (1) 477 3136
Honlap: www.educatio.hu

4. melléklet: Minta az aktív és a passzív szülői beleegyezés kérésére

Aktív szülői beleegyezés:

SZÜLŐI HOZZÁJÁRULÁSI NYILATKOZAT[7]

Tájékoztatás:

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény (továbbiakban "Nktv.") rendelkezései szerint a **szülő kötelessége**, hogy megjelenjen a nevelési tanácsadáson, továbbá biztosítsa gyermekének az óvodapszichológusi vizsgálaton és a fejlesztő foglalkozásokon való részvételét, ha a gyermekkel foglalkozó pedagógus kezdeményezésére az óvoda vezetője erről tájékoztatja a szülőt.[8]

Az **óvodapszichológus** az általa szervezett közvetlen pszichológiai foglalkozáson egyéni vagy csoportos szűrést, vizsgálatot, konzultációt, krízistanácsadást, mentálhigiénés megelőző tevékenységet folytat. Az óvodapszichológus ezen tevékenysége nem helyettesíti a terápiás, pszichiátriai kezelést.
Amennyiben a pszichológiai foglalkozáson szerzett tapasztalatok alapján szükségesnek látszik terápia, vagy más kezelés folytatása, úgy az óvodapszichológus továbbirányítja a gyermeket a pedagógiai szakszolgálathoz, vagy más szakellátást (pl. pszichiátriai ellátást) biztosító intézményhez.[9]

Az Nktv. felhatalmazása alapján az óvoda jogosult a gyermekeknek a törvényben meghatározott **személyes adatai kezelésére**.
Ilyen adat többek között a gyermek sajátos nevelési igényére, beilleszkedési zavarára, tanulási nehézségére, magatartási rendellenességére vonatkozó adat, melyeket a pedagógiai szakszolgálat intézményei és az óvoda jogosult egymás között továbbítani a gyermek megfelelő ellátása érdekében a jogszabályban és a szakmai (etikai) szabályzatokban előírt szigorú titoktartási szabályok betartása mellett.

[7] Készítette Dr Kovács Zsófia 2014. MPÉE
[8] Nktv 72§; 20/2012 EMMI rendelet 63§, 131§
[9] Nktv 62§; 20/2012 EMMI rendelet 132§

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A gyermek adatainak jogszabályi felhatalmazás alapján történő kezelése az óvoda SZMSZ-e/adatkezelési szabályzata szerint történik.[10]

Szülői nyilatkozat:

A fenti tájékoztatást megértettük/megértettem és tudomásul vesszük/veszem.

Hozzájárulunk/hozzájárulok, hogy …….. nevű gyermekünk/gyermekem, a(z) ……. Tagóvoda ……..- csoportjának tagja, az óvodapszichológus által szervezett közvetlen pszichológiai foglalkozáson részt vegyen.

Gyermek személyes adatai:

Születési helye, ideje:
Anya neve:
Apa neve:
Gondviselő neve:
Lakcíme:
Telefonszáma (napközbeni elérhetőség):

Jelen hozzájárulás megadása tekintetében nyilatkozunk/nyilatkozom, hogy a gyermek felett a szülői felügyeleti jogot közösen gyakoroljuk/egyedül gyakorlom.*

Budapest, dátum

Szülő, gondviselő aláírása

Szülő, gondviselő aláírása

[10]Nktv. 26 fejezet

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Cím: 1122 Budapest, Maros u. 19-21.
Telefon: +36 (1) 477 3100,
Fax: +36 (1) 477 3136
Honlap: www.educatio.hu

Passzív szülői beleegyezés:

Tisztelt Szülő!

Tájékoztatni szeretném arról, hogy abban az osztályban (csoportban), ahova az Ön gyermeke jár, csoportos……..vizsgálatot/felmérést végez az iskola(óvoda)pszichológus. A vizsgálat kérdőív kitöltéséből/rajzos vizsgálatból/……..áll. A vizsgálat célja:……

Kérem, hogy csak abban az esetben küldje vissza kitöltve, aláírva a nyilatkozatot, **ha nem járul hozzá** gyermeke vizsgálatban való részvételéhez.

Amennyiben kérdései vannak a vizsgálattal kapcsolatban, kérem, keressen e-mailben (iskolapszichológus e-mail címe).

dátum

XY

iskolapszichológus

Nem járulok hozzá , hogy …… gyermekem a vizsgálatban részt vegyen.

Szülő, gondviselő aláírása

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

5. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológusok által használt mérőeszközök listája

Óvoda és iskolapszichológus által használt tesztek (összeállítva a napi gyakorlat alapján)

Vizsgált terület	Teszt neve
Intelligencia vizsgálat	Standard progresszív mátrixok (Raven) Nehezített progreszív mátrixok; Színes Progresszív Mátrixok (Gyermek Raven); OTIS II.; IST; MAWGYI-R; Woodcock Johnson intelligencia teszt
Figyelem vizsgálat	Szék-lámpa teszt; Pieron; Révész-Nagy; D2; Bourdon;
Percepció vizsgálat	Frostig
Memória	Ranschburg-féle verbális emlékezet (16 szavas); Ranschburg-féle verbális emlékezet (25 szavas)
Fejlődési Skálák	Bayley-III csecsemő és kisgyermek skála
Neuropszichológiai vizsgálat	Bender A; Bender B; Bender II. Gestalt teszt
Mozgásvizsgálat	ÁMV- Állapot és Mozgásvizsgálat; INPP
Kreativitás/Tehetség	Torrance Körök tesztje; Szokatlan tárgyhasználat; TCT- DT Kreatív Gondolkodás Teszt; Gardner-féle többszörös intelligencia kérdőív; Teszt a kreatív gondolkodásról
Pályaválasztás	Holland-féle érdeklődés; Bognár-féle érdeklődés; Super-féle munkaérték kérdőív; NST; Pályaválasztási kérdőív
Érdeklődés	Érdeklődés térképe
Tanulási stílus	Tanulási stílus kérdőív; KATT: Kognitív és Affektív Tanulási Tényezők
Személyiségtesztek/ Pszichiátriai becslőskálák	SAFA Pszichiátriai becslőskálák gyermekek és serdülők részére; CBCL Child Behavior Checklist; Strengths and Difficulties Questionnaire; Gyermek Hiperkinetikus zavar kérdőív; Eysenck-féle személyiség (HJEPQ); Gyermek Depresszió Kérdőív; Gyermeki Alkalmazkodó Képességet Mérő Skála; Gyermeki állapot- vonás szorongás kérdőív; Gyermeki képességek és nehézségek Kérdőív; Gyermeki magatartás Kérdőív; Gyermeki Viselkedés Kérdőív (Nisonger); Gyermek Yale-Brown Kényszer Kérdőív
Szorongás	STPI (állapot és vonásszorongás)
Énkép	Tenneesse-énkép

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Projektív tesztek	Gyermek Tematikus Appercepciós Teszt (CAT); Tematikus Appercepciós Teszt (TAT); Metamorfózis teszt; Thomas-mesék; Báb-játék; Világjáték
Rajztesztek	Fa (és variációi); Ház; Ember; Ház-fa-ember; Szabadrajz; Családrajz; Kinetikus rajztesztek; Wartegg; Firkateszt
Közösségek vizsgálata	Szociometria

A Budapesti iskola- és óvodapszichológusok koordinátorainak munkaközössége által készült anyag alapján (munkaközösség vezető Lengyel Rita) személyes közlés 2014.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

6. melléklet: Az iskola- és óvodapszichológusok feladatvégzésének adminisztrálására javasolt szempontrendszer és űrlap

Az iskola- és óvodapszichológusi munka feladatköre (kategóriák az INYR folyamatmodellje alapján)

Tevékenység	kódja
A referálás/bejelentkezés	1
Az iskolai és óvodai szűrő eljárások	(2)
Szűrés céljának meghatározása, első találkozás	2.1.
Képességvizsgálat	2.2.
Társas kapcsolatok vizsgálata	2.3.
Tanulási szokások, nehézségek, tanulási motiváció vizsgálata	2.4.
Kortárs erőszak feltárását célzó vizsgálat	2.5.
Kiemelkedő képességek vizsgálata	2.6.
Egyéb szűrő eljárás	2.7.
Állapotmegismerés	(3)
Megfigyelés	3.1.
Életmódvizsgálat	3.2.
Tanulási szorongás vizsgálata	3.3.
Tanulási és teljesítmény problémák vizsgálata	3.4.
Pályaérdeklődés megismerése	3.5.
Tehetség megismerés	3.6.
Kommunikációs problémák vizsgálata	3.7.
Krízishelyzet azonosítása	3.8.
Egyéb állapotmegismerő eljárás	3.9.
Beavatkozás	(4)
Egyéni tanácsadás	4.1.
Csoportos tréning, tanácsadás (kiscsoportban v. osztállyal)	4.2.
Konzultáció: szülőkonzultáció és pedagóguskonzultáció	4.3.
Konfliktuskezelés	4.4.
Krízisintervenció	4.5.
Döntés átirányításról	4.6.
Preventív programok kidolgozásában-megvalósításában való részvétel	4.7.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Egyéb beavatkozás	4.8.
Kontroll	5.
Szakmai támogató tevékenységek	(6)
Pszichoedukációs tevékenység szülőknek	6.1.Sz
Pszichoedukációs tevékenység pedagógusoknak	6.1.P
Szakmai team szervezése, tervezése, előkészítése	6.2..
Szakmai team megtartása, levezetése	6.3..V
Részvétel szakmai team megbeszélésen, kapcsolattartás kollégákkal	6.3.R
Az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok mentorálása	6.4.
Pedagógus, szülő, kortárscsoportban társvezetés	6.5..
Egyéb szakmai támogató tevékenység	6.6.
Szakmai fejlődést, minőségbiztosítást szolgáló tevékenységek	(7)
Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis	7.1.
Részvétel szakmai konferencián	7.2..
Részvétel más szakmai továbbképzésen	7.3.
Részvétel szakmák közti esetkonferencián	7.4.
Egyéni szakmai fejlődést szolgáló tevékenység (szakirodalom olvasása)	7.5.
Egyéb szakmai fejlődést, minőségbiztosítást szolgáló tevékenység	7.6.
Kapcsolattartás(szakmaközi)	8.
Adminisztráció (tevékenység regisztráció, félévi jelentés stb.)	9.
Ellátási helyek közti utazás	10

A táblázatba a tevékenység kódja kerül, a megjegyzésbe az időtartam – a foglalkozások egysége a 45 perces óra, ennek tört részei is jelölhetőek pl. 10 perces megbeszélés a pedagógussal = 0,2 óra, 60 perces osztályfoglalkozás = 1,5 óra.
Ahol alkategóriák is vannak, ott a főkategóriákat (szűrés, állapotmegismerés) nem jelöljük, csak a konkrét alkategóriákat (2.1. stb.). A megjegyzés rovatba kerül az osztállyal végzett tevékenységnél az osztály azonosítója: *pl. Medve iskola/7.b*., a szakmaközi kapcsolattartásnál az intézmény, és minden olyan információ, ami fontos lehet a további munkavégzés során. Ha ebben személyes adatok is vannak, pl. kliens neve, azt a továbbított táblázatokból (koordinátornak, iskolavezetésnek) törölni kell. A szűrő és állapotmegismerő tevékenységeknél kap kódot a tesztek kiértékelésére fordított idő is.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Dátum: ……

hétfő	megjegyz.	kedd	megjegyz.	szerda	megjegyz.	csütörtök	megjegyz.	péntek	megjegyz.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

7. melléklet: Összesítő a feladatvégzésről

(koordinátor számára heti/havi, és a félévi jelentés számára készülő összesítő)

Pszichológus:……

Időperiódus: ……

Tevékenység	kódja	alkalom/ esetszám	időráfordítás
A referálás/bejelentkezés	1		
Az iskolai és óvodai szűrő eljárások	(2)		
Szűrés céljának meghatározása, első találkozás	2.1.		
Képességvizsgálat	2.2.		
Társas kapcsolatok vizsgálata	2.3.		
Tanulási szokások, nehézségek, tanulási motiváció vizsgálata	2.4.		
Kortárs erőszak feltárását célzó vizsgálat	2.5.		
Kiemelkedő képességek vizsgálata	2.6.		
Egyéb szűrő eljárás	2.7.		
Állapotmegismerés	(3)		
Megfigyelés	3.1.		
Életmódvizsgálat	3.2.		
Tanulási szorongás vizsgálata	3.3.		
Tanulási és teljesítmény problémák vizsgálata	3.4.		
Pályaérdeklődés megismerése	3.5.		
Tehetség megismerés	3.6.		
Kommunikációs problémák vizsgálata	3.7.		
Krízishelyzet azonosítása	3.8.		
Egyéb állapotmegismerő eljárás	3.9.		
Beavatkozás	(4)		
Egyéni tanácsadás	4.1.		
Csoportos tréning, tanácsadás (kiscsoportban v. osztállyal)	4.2.		
Konzultáció: szülőkonzultáció és pedagóguskonzultáció	4.3.		

Konfliktuskezelés	4.4.		
Krízisintervenció	4.5.		
Döntés átirányításról	4.6.		
Preventív programok kidolgozásában-megvalósításában való részvétel	4.7.		
Egyéb beavatkozás	4.8.		
Kontroll	5.		
Szakmai támogató tevékenységek	(6)		
Pszichoedukációs tevékenység szülőknek	6.1.Sz		
Pszichoedukációs tevékenység pedagógusoknak	6.1.P		
Szakmai team szervezése, tervezése, előkészítése	6.2..		
Szakmai team megtartása, levezetése	6.3.V		
Részvétel szakmai team megbeszélésen, kapcsolattartás kollégákkal.....	6.3.R		
Az intézményben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok mentorálása	6.4.		
Pedagógus, szülő, kortárscsoportban társvezetés	6.5..		
Egyéb szakmai támogató tevékenység	6.6.		
Szakmai fejlődést, minőségbiztosítást szolgáló tevékenységek	(7)		
Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis	7.1.		
Részvétel szakmai konferencián	7.2..		
Részvétel más szakmai továbbképzésen	7.3.		
Részvétel szakmák közti esetkonferencián	7.4.		
Egyéni szakmai fejlődést szolgáló tevékenység (szakirodalom olvasás)	7.5.		
Egyéb szakmaifejlődést, minőségbiztosítást szolgáló tevékenység	7.6.		
Kapcsolattartás (szakmaközi)	8.		
Adminisztráció (tevékenység regisztráció, félévi jelentés stb.)	9.		
Ellátási helyek közti utazás	10		

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

8. melléklet: Ajánlások a munkaköri leírás készítéséhez

A munkaköri leírásnak az iskola- és óvodapszichológusokra vonatkozó törvényi előírások alapján kell meghatározni, azonban ez a szakmai szempontok és a helyi igények figyelembevételével intézményről intézményre szükségszerűen változó lesz három okból:

- Egyrészt az iskola- és óvodapszichológusi feladatkör szerteágazó jellege miatt nem lehet, minden feladatot maximálisan „befejezni", különösen igaz ez a preventív jellegű feladatokra.
- Nem is célszerű minden intézményben azonos időráfordítással végezni a különböző feladatokat, mert az eltérő gyermeki/tanulói populáció és intézményi profil függvényében más feladatok végzésére van nagyobb igény. Ezért a feladatok fontossági sorrendjét célszerű az intézmény vezetésével egyetértésben a helyi sajátosságok mérlegelésével meghatározni
- Harmadrészt a helyi sajátosságok, például a feladatellátási helyek száma, a tagintézmények közti földrajzi távolság, a pedagógusok munkarendje függvényében kell kialakítani a munkavégzés idői beosztását

Minden esetben a 7. mellékletben részletezett munkaidőre vonatkozó elveket kell érvényesíteni a munkaköri leírásban.

Mindezek alapján nem lehet olyan munkaköri leírást készíteni, ami generálisan használható, olyan mintát azonban igen, amely tartalmazza az aktuális jogszabályi előírásokat, és könnyen adaptálható a helyi viszonyokra. A munkaköri leírásokhoz (iskolára és óvodára vonatkozóan) ilyen minták találhatóak a www.iskpszi.elte.hu/iskolapszichologiai-modszertani-bazis honlapon, ezeket a helyi viszonyokhoz igazítva és kiegészítve a munkaidő beosztás helyi megoldásával készülhet el a saját munkaköri leírás.

A koordinátor munkaköri feladatainak sajátosságai miatt a számára készítendő munkaköri leírás alapvetően eltér az intézményekben dolgozókétól, a feladatok arányát a tankerületben az iskola- és óvodapszichológiai hálózat kiépítettségének mértéke és a koordináltak száma befolyásolja

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

(koordinátor munkaköri leírás mintát lásd szintén az Országos Iskolapszichológiai Bázis honlapján). A munkaköri feladatok azonban a kiépítetlen hálózat esetén se léphetik át a rendeletben előírt feladatok határait, a koordinátor munkaidejét ez esetben a hálózatépítés és a szakmai feladatok járási szintű feladatai valamint az iskola- óvodapszichológussal nem rendelkező intézményekből jövő iskolapszichológusi megkeresések ellátására kell fordítani.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

9. melléklet: Ajánlás a munkaidő dokumentálásához

Ajánlás a munkaidő dokumentálásához nevelési-oktatási intézményben dolgozók számára

Időszak: ……hét

	heti rendszerességgel végzett feladatok	munkavégzés telephelye	változó időpontban végzett tevékenységek	munkavégzés telephelye
neveléssel-oktatással lekötött idő (22 óra)	H		H	
	K		K	
	Sz		Sz	
	Cs		Cs	
	P		P	
	intézményen belül		intézményen kívül	tevékenység, partner
kötött munkaidő	H		H	
	K		K	
	Sz		Sz	
	Cs		Cs	
	P		P	
heti munkaidő összesen (átlagosan 32 óra)				

Ajánlás a munkaidő dokumentálásához az iskola- és óvodapszichológiai feladatok koordinátora számára

Időszak: ……hét

	heti rendszerességgel végzett feladatok	változó időpontban végzett tevékenységek	tevékenység, partner
kötött munkaidő (heti 32 óra)	H	H	
	K	K	
	Sz	Sz	
	Cs	Cs	
	P	P	
heti munkaidő összesen			

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

10. melléklet: Ajánlás a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó iskola- és óvodapszichológusok munkaidejének szabályozásával kapcsolatban[11]

Az iskola- és óvodapszichológusok munkaidejét a pedagógus munkakörben dolgozókra vonatkozó szabályozásokkal összhangban a 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 62. §-a határozza meg.

Munkaidő

62. § *(11a)[148] Az óvoda-, iskolapszichológus neveléssel-oktatással lekötött munkaideje - teljes munkaidőben történő foglalkoztatás esetében - heti huszonkettő óra. Az óvoda-, iskolapszichológus a neveléssel-oktatással lekötött munkaidőben végzi a gyermekek, tanulók egyéni vagy csoportos szűrésével, vizsgálatával, konzultációval, tanácsadással (a továbbiakban: közvetlen pszichológiai foglalkozás) kapcsolatos, továbbá a gyermekekkel, tanulókkal, pedagógusokkal és szülőkkel való hatékony együttműködés kialakítását célzó feladatokat. Az óvoda-, iskolapszichológus további heti tíz órában a közvetlen pszichológiai foglalkozások szervezésével, előkészítésével kapcsolatos feladatokat látja el, részt vesz a pedagógiai szakszolgálat óvoda-, iskolapszichológus koordinátora által szervezett szakmai feladatokban, szükség esetén előkészíti a gyermek, tanuló szakellátásba történő irányítását, a munkaidő fennmaradó részében pedig a munkaköréhez szükséges információk feldolgozásával, az óvodai, iskolai dokumentáció elkészítésével kapcsolatos feladatokat, továbbá a szakmai fejlődéséhez szükséges tevékenységeket végez. A közvetlen pszichológiai foglalkozás heti előírt időkerete indokolt esetben a nevelési, tanítási év alatt az egyes hetek között átcsoportosítható. Részmunkaidős foglalkoztatás esetén a koordinátorral való kapcsolattartáson kívül a munkavégzés valamennyi időkerete arányosan csökken.*

A hivatkozott törvény a heti 40 órás munkaidőn belül az óvodákban és iskolákban dolgozó óvoda

[11] Készítette Dr. N. Kollár Katalin Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis vezetője az MPT Óvoda- és Iskolapszichológiai Szekció vezetőségének közreműködésével 2013. november 20.

Projekt megnevezése:**"Sajátos nevelési igényű gyerekek integrációja (Szakszolgálatok fejlesztése)"**

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

és iskolapszichológusok esetén három kategóriát különít el:

- a neveléssel-oktatással lekötött időt, ami heti 22 óra,
- a kötött munkaidőt, ami további 10 óra (összesen 32 óra)
- és a kötetlen munkaidőt, ami további 8 óra.

Az óvoda és iskolapszichológus neveléssel-oktatással lekötött munkaidejébe ezek alapján beletartozik minden olyan tevékenység, amit közvetlenül az egyes gyermekekkel/tanulókkal, vagy gyerekcsoportokkal, az intézményhez tartozó gyermekek szüleivel és a pedagógusokkal egyénileg vagy csoportosan történik. Továbbá, ha kapcsolatépítés és információgyűjtés céljából vesz részt különböző intézményi programokban a gyermekekkel és/vagy pedagógusokkal, ill. szülőkkel, például hospitál tanítási órán vagy egyéb foglalkozásokon, részvétel tantestületi vagy nevelési értekezleten, munkaközösségi foglalkozáson, szülői értekezleten, stb.

Kötött munkaidő:

A 326/2013 kormányrendelet 17. § (3)bekezdése előírja, hogy a„*pedagógus a kötött munkaidőben köteles a nevelési-oktatási intézményben, pedagógiai szakszolgálati intézményben tartózkodni, kivéve, ha kizárólag az intézményen kívül ellátható feladatot lát el. A kollektív szerződés, ennek hiányában a munkáltató határozza meg, hogy melyek azok a feladatok, amelyeket a pedagógusnak a nevelési-oktatási intézményben, pedagógiai szakszolgálat intézményében, és melyek azok a feladatok, amelyeket az intézményen kívül lehet teljesítenie.*[12]

A kötött munkaidőbe tartoznak a közvetlen foglalkozások szervezésével kapcsolatos feladatok,

[12]A Kormány 326/2013. (VIII. 30.) rendelete a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

kapcsolatfelvétel megszervezése, foglalkozások, rendezvények előkészítése. A foglalkozás óratervén és ehhez szükséges anyagok (kérdőív, feladatokhoz szükséges eszközök) biztosításán vagy a szervezési feladatokon túl a foglalkozásokra való felkészülés részeként a korábbi foglalkozások során egyénileg vagy csoportos formában gyűjtött anyagok – tesztek, kérdőívek, felmérések anyagának feldolgozása, és az így kapott eredményekre alapozott tervezés, további akcióterv kidolgozása történhet.

A kötött munkaidő terhére történik a szakszolgálati óvoda- és iskolapszichológus koordinátorral való kapcsolattartás és a gyermekek szakellátásba irányításával kapcsolatosfeladatok. Ez utóbbi két feladat az összejövetel helyszíne miatt illetve a munka jellegénél fogva az intézmény területén kívül történik. A kötött munkaidő egyéb tevékenységei esetén is van lehetőség arra, hogy a kollektív szerződés vagy a munkáltató engedélye alapján ne a nevelési- oktatási intézményben történjen, például, ha az adatfeldolgozás technikai háttere így kedvezőbben biztosítható.

A gyermekek szakellátásba irányításának hatékonysága érdekében szükséges vagy célszerű megoldás lehet a szakszolgálat team-ülésén való részvétel is, szintén a kötött munkaidő keretében, az intézmény falain kívül. vagy pl. gyermekjólét, gyámhatóság, egészségügyi intézmény, korai fejlesztő, szakértői bizottsággal való konzultáció.

A munkaidő további – kötetlen – ideje szolgál a szűrések, felmérések és egyéb adatgyűjtés során keletkezett információk feldolgozására, például járási/tankerületi szintű felmérésekben való részvételre vagy az intézmény szintjén gyűjtött adatok szisztematikus dokumentálására hosszabb távú helyi tervek készítéséhez. Ide tartozik továbbá a munkavégzés adminisztrációs feladatainak elvégzése és a szakmai fejlődéshez szükséges tevékenységek egyéni szinten, valamint szervezett továbbképzések, szakmai rendezvények, konferencia részvétel és a helyi vagy országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis rendezvényein való részvétel vagy a szakképesítés megszerzéséhez szükséges tevékenységek formájában.